Saddharmapundarika
Saddharmapundarikasutram

PK
4591
S34
1908
v.4

BIBLIOTHECA BUDDHICA. X.

॥ सद्धर्मपुण्डरीकसूत्रम् ॥

SADDHARMAPUṆḌARĪKA.

EDITED BY

Prof. **H. Kern** and Prof. **Bunyiu Nanjio**.

4.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ, 1910.

ПРОДАЕТСЯ У КОММИССІОНЕРОВЪ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІИ НАУКЪ:

И. И. Глазунова и **К. Л. Риккера** въ Санктпетербургѣ;
Н. П. Карбасникова въ Санктпетербургѣ, Москвѣ, Варшавѣ и Вильнѣ;
Н. Киммеля въ Ригѣ;
Н. Я. Оглоблина въ Санктпетербургѣ и Кіевѣ;
Фоссъ (Г. В. Зоргенфрей) въ Лейпцигѣ;
Люзакъ и Комп. въ Лондонѣ.

Цѣна 1 р. = 2 Mrk. 50 Pf.

Imprimé par ordre de l'Académie Impériale des Sciences.
Iuin, 1910. S. d'Oldenbourg, Secrétaire Perpétuel.

PK
4591
S34
1908
V.4

Imprimerie de l'Académie Impériale des Sciences.
Vass.-Ostr., 9 ligne, № 12.

नित्याधिष्ठितः । दुर्लभो ऽस्य मञ्जुश्रीर्धर्मपर्यायस्य बहुषु लोकधातुषु शब्दो वा घोषो वा नामश्रवो वा ॥

तद्यथापि नाम मञ्जुश्रो राजा भवति बलचक्रवर्ती बलेन तं स्वकं राज्यं निर्जिनाति । ततो ऽस्य प्रत्यर्थिकाः प्रत्यमित्राः[1] प्रतिराजानस्तेन सार्धं विग्रहमापन्ना[2] भवन्ति । अथ तस्य राज्ञो बलचक्रवर्तिनो विविधा योधा भवन्ति । ते तैः शत्रुभिः सार्धं युध्यन्ते[3] । अथ स राजा तान्योधान्युध्यमानान्दृष्ट्वा तेषां योधानां प्रीतो भवत्यात्तमनस्कः । स प्रीत आत्तमनाः समानस्तेषां योधानां विविधानि दानानि ददाति । तद्यथा ग्रामं वा[4] ग्रामक्षेत्राणि वा[4] ददाति नगरं नगरक्षेत्राणि वा[5] ददाति वस्त्राणि ददाति[6] वेष्टनानि हस्ताभरणानि पादाभरणानि[7] कण्ठाभरणानि कर्णाभरणानि[8] सौवर्णसूत्राणि हारार्धहाराणि हिरण्यसुवर्णमणिमुक्तावैडूर्यशङ्खशिलाप्रवाडान्यपि ददाति हस्त्यश्वरथपत्ति[9]दासीदासानपि ददाति यानानि शिबिकाश्च ददाति । न पुनः कस्यचिच्चूडामणिं ददाति । तत्कस्य हेतोः । एक एव हि स चूडामणी[10] राज्ञो मूर्धस्थायी । यदा पुनर्मञ्जुश्री राजा तमपि चूडामणिं ददाति तदा स सर्वो राज्ञश्चतुरङ्गबलकाय आश्चर्यप्राप्तो भवत्यद्भुतप्राप्तः । एवमेव मञ्जुश्रीस्तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो धर्मस्वामी धर्मराजः स्वेन बाहुबलनिर्जितेन पुण्यबलनिर्जितेन त्रैधातुके धर्मेण धर्मराज्यं कारयति । तस्य मारः पापीयांस्[11]त्रैधातुकमाक्राम-

1) Left out in Cb. O. The word is, in fact, superfluous.

2) All but O. add विवादम्.

3) न्ति A. Cb. W. O. न्ते B. K.

4) In A. W. only. अपि for वा O.

5) In A. only.

6) Left out in Cb.

7) Left out in B. Cb.

8) This word is put in after सौ° in B. Cb. K. O.

9) पत्ती A. B. K. W. पत्ति Cb.

10) णिं A. णि B. Cb. O. णी K. णिः W.

11) पापीमां O. more original. Cp. Mahāvastu I, 42; III, 28 पापीमां; Pāli *pāpimā.*

ति। अथ खलु[1] तथागतस्याप्यार्या योधा मारेण[2] सार्धं युध्यन्ते[3]। अथ खलु मञ्जुश्रीस्तथागतोऽप्यर्हन्सम्यक्संबुद्धो धर्मस्वामी धर्मराजा[4] तेषामार्याणां योधानां युध्यतां दृष्ट्वा विविधानि सूत्रशतसहस्राणि[5] भाषते स्म चतसृणां पर्षदां संहर्षणार्थम्[6]। निर्वाणनगरं चैषां महाधर्मनगरं ददाति निर्वृत्या चैनान्प्रलोभयति स्म न पुनरिममेवंरूपं धर्मपर्यायं भाषते स्म॥ तत्र[7] मञ्जुश्रीर्यथा स राजा बलचक्रवर्ती तेषां योधानां युध्यतां महता पुरुषकारेण विस्मापितः[8] समानः पश्चात्तं सर्वस्वभूतं पश्चिमं चूडामणिं ददाति सर्वलोकाश्रद्धेयं विस्मयभूतं[9]। यथा मञ्जुश्रीस्तस्य राज्ञः स चूडामणिश्चिररक्षितो मूर्धस्थायी। एवमेव मञ्जुश्रीस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्त्रैधातुके धर्मराजो[10] धर्मेण राज्यं कारयमाणो[11] यस्मिन्समये पश्यति श्रावकांश्च बोधिसत्त्वांश्च स्कन्धमारेण वा क्लेशमारेण वा सार्धं युध्यमानान् तैश्च सार्धं युध्यमानैर्यदा रागद्वेषमोहक्षयः सर्वत्रैधातुकान्निःसरणं[12] सर्वमारनिर्घातनं[12] महापुरुषकारः कृतो भवति। तदा तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धोऽप्यारागितः[13] समानस्तेषामार्याणां योधानामिममेवंरूपं सर्वलोकविप्रत्यनीकं सर्वलोकाश्रद्धेयमभाषितपूर्वमनिर्दिष्टपूर्वं धर्मपर्यायं भा-

---

1) Left out in Cb. B. K.

2) O. adds पापीमता. Cp. Mahāvastu I, 270.

3) न्ति A. Cb. W. न्ते B. K. युद्ध्यन्ति O.

4) Sic O.; राज्ञः the rest.

5) सूत्राणि K. सूत्रान्त O.

6) संप्रहर्ष K.

7) ततो A. ततः W.

8) विस्मितो भवति O.

9) विस्मयनीयं तद्यथा O.

10) राजा O. more original.

11) B. K. add ति. कारापयमाणो O.

12) Sic O. निःशरणः and °तनो the rest. We suppose the original reading to have been °णो and °ने.

13) आराधितो भवति। आराधितः समा° O.

यते स्म । सर्वेषां सर्वज्ञताहारकं[1] महाचूडामणिप्रख्यं तथागतः श्रावकेभ्यो ऽनुप्रयच्छति स्म[2] । एषा हि मञ्जुश्रीस्तथागतानां परमा धर्मदेशनायं पश्चिमस्तथागतानां धर्मपर्यायः सर्वेषां धर्मपर्यायाणामयं धर्मपर्यायः सर्वगम्भीरः सर्वलोकविप्रत्यनीकः[3] । यो ऽयं मञ्जुश्रीस्तथागतेनाद्य तेनैव राज्ञा बलचक्रवर्तिना चिरपरिरक्षितश्चूडामणिरवमुच्य योधेभ्यो दत्तः । एवमेव मञ्जुश्रीस्तथागतो[4] ऽपीमं[5] धर्मगुह्यं[6] चिरानुरक्षितं सर्वधर्मपर्यायाणां मूर्धस्थायि तथागतविज्ञेयं तदिदं तथागतेनाद्य संप्रकाशितमिति[7] ॥

अथ खलु भगवानेतमेवार्थं भूयस्या मात्रया संदर्शयमानस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

मैत्रीबलं च सद दर्शयन्तः[8] कृपायमाणाः सद सर्वसत्त्वान् ।
प्रकाशयेद्धर्ममिमेवरूपं[9] सूत्रं विशिष्टं सुगतेहि वर्णितम् ॥ ४५ ॥
गृहस्थ ये प्रव्रजिताश्च ये स्युरथ बोधिसत्त्वास्तद कालि पश्चिमे ।
सर्वेषु मैत्रीबल सो हि दर्शयी मा हैव क्षेप्स्यन्ति शृणित्व[10] धर्मम् ॥ ४६ ॥
अहं तु बोधिमनुप्रापुणित्वा यदा स्थितो भोष्यि तथागतत्वे ।
ततो उपानेष्यि उपाययित्वा[11] संश्रावयिष्ये इममग्रबोधिम् ॥ ४७ ॥

---

1) भा A. Cb.

2) स्म in Cb. O. only.

3) यः Cb. °प्रत्ययनीयः O.

4) In B. O. only.

5) A. W. add धर्मपर्यायं; इमं Prākṛticism for इदं.

6) धर्मनिष्कूटं धर्मगुह्यस्थानं O.

7) इति wanting in O.

8) यन्त A.

9) मिममे A. मिमे Cb. O. मिनमे W. इमे B. K.

10) मो ह्येत्तु ओर्णा अश्रुणन्त O.

11) उपयिस्थित्वा A. K. उपस्थित्वा Cb. उपायस्थित्वा B. उपायिस्थित्वा W. उपायकोटिभिः O. All पने for पानि. One would expect उपानयित्वा.

यथापि राजा बलचक्रवर्ती योधान दद्याद्विविधं हिरण्यम्।
हस्तींश्च अश्वांश्च रथान्पदातीन्[1]नगराणि ग्रामांश्च[2] ददाति तुष्टः ॥ ४८ ॥
केषांचि हस्ताभरणानि प्रीतो ददाति रूप्यं च सुवर्णसूत्रम्।
मुक्तामणिं शङ्खशिलाप्रवाडं विविधांश्च दासान्स ददाति प्रीतः[3] ॥ ४९ ॥
यदा तु सो उत्तमसाहसेन विस्मापितो केनचि तत्र भोति।
विज्ञाय आश्चर्यमिदं कृतं ति मुकुटं स मुञ्चित्व मणिं ददाति ॥ ५० ॥
तथैव बुद्धो अहु धर्मराजा क्षान्तीबलः प्रज्ञ[4]प्रभूतकोशः।
धर्मेण शासामिमु सर्वलोकं हितानुकम्पी करुणायमानः ॥ ५१ ॥
सत्त्वांश्च[5] दृष्ट्वाथ विहन्यमानान्भाषामि सूत्रान्तसहस्रकोट्यः।
पराक्रमं ज्ञानिय तेष प्राणिनां ये शुद्धसत्त्वा इह क्लेशघातिनः ॥ ५२ ॥
अथ धर्मराजापि[6] महाभिषट्कः पर्यायकोटीशत भाषमाणः।
ज्ञात्वा च सत्त्वान्बलवन्तु ज्ञानी चूडामणिं व[7] इम सूत्र देशयी ॥ ५३ ॥
इमु पश्चिमु लोकि वदामि सूत्रं सूत्राण[8] सर्वेष[9] ममाग्रभूतम्।
संरक्षितं मे न च ज्ञातु प्रोक्तं तं श्रावयाम्यद्य शृणोथ सर्वे ॥ ५४ ॥
चत्वारि धर्मा इमि एवरूपा मयि निर्वृते ये च निषेवितव्याः।
ये चार्थिका उत्तममग्रबोधौ व्यापारणां[10] ये च करोन्ति मह्यम् ॥ ५५ ॥

---

1) तं A. Cb. तीन् B. तों K. तिम् W. पत्तिपीठकान् O.
2) राष्ट्राणि B. राष्ट्रांश्च K. ग्रामं च O. but राष्ट्रं for तुष्टः.
3) प्रीतिं A. W. प्रीति B. प्रीतः Cb. K. O.
4) ज्ञान O.
5) सर्वा A. W.
6) All but O. राज्ञो ऽपि.
7) णिं A. W. णी the rest.
8) णि A. W.
9) सर्वेस्विम O. सर्वेऽपि the others.
10) क Cb. व्याकरणं तेष अहं करोमि O.

न तस्य शोको न पि चान्तरायो दौवर्णिकं(1) नापि गिलानकत्वम्।
न च च्छवी कृष्णि(2)क तस्य भोति न चापि हीने नगरस्मि वासः ॥ ५६ ॥
प्रियदर्शनो ऽसौ(3) सततं महर्षी तथागतो वा यथ पूज्य भोति।
उपस्थायकास्तस्य भवन्ति नित्यं ये देवपुत्रा दहरा भवन्ति ॥ ५७ ॥
न तस्य शस्त्रं न विषं कदाचित्काये क्रमे नापि च दण्डलोष्टम्।
संमीलितं तस्य मुखं भवेय(4) यो तस्य आक्रोशमपि वदेया(5) ॥ ५८ ॥
सो बन्धुभूतो भवतीह प्राणिनामालोकजातो विचरन्तु मेदिनीं।
तिमिरं हरन्तो बहुप्राणकोटिनां यो(6) सूत्र धारे इमु(7) निर्वृते मयि ॥ ५९ ॥
सुपिनांश्च(8) सो पश्यति बुद्धरूपं(9) भिक्षूंश्च(10) सो पश्यति भिक्षुणीश्च(11)।
सिंहासनस्थं(12) च तथा(13)त्मभावं(14) धर्मं प्रकाशेन्तु(15) बहुप्रकारम् ॥ ६० ॥

---

1) दौवर्त्तिकं A. Cb. दौवर्षिकं B. दौवर्षिकन् K. दौवर्णिकं W. O.

2) ष्णा K.

3) सो Cb.

4) Reading conjectural; मुचिह्न सो यस्तस्य O. भवेय्यो तस्य the others.

5) आक्रोशमपीह दद्यात् A. W. वदेत कश्चित् O.

6) यः O.

7) मम Cb. इम O.

8) To r. सुपिने च?

9) पां A. Cb. K. W. पं B.

10) क्षुंश्च A. क्षूंश्च B. O. क्षूश्च Cb. K. क्षु W.

11) णी च A. णींश्च B. W. णीश्च Cb. K. णी च O.

12) स्थंश्च A. W.

13) तदा Cb.

14) भावां A. भावान् W.

15) सेत Cb. O. शेन्त K.

देवांश्च यक्षान्यथ गङ्गवालिका[1] असुरांश्च नागांश्च बहुप्रकारान्।
तेषां च सो भाषति अग्रधर्मं[2] सुपिनस्मि[3] सर्वेष कृताञ्जलीनाम्॥ ६१॥
तथागतं सो सुपिनस्मि पश्यति देशेन्त धर्मं बहुप्राणिकोटिनाम्।
रश्मीसहस्राणि प्रमुञ्चमानं वल्गुस्वरं काञ्चनवर्णनाथम्॥ ६२॥
सो चा तह्नी[4] भोति कृताञ्जलि[5] स्थितो अभिष्टवन्तो द्विपदुत्तमं मुनिम्।
सो चा जिनो[6] भाषति अग्रधर्मं चतुर्ण[7] पर्षाण महाभिषक्तः॥ ६३॥
सो च प्रहृष्टो भवती श्रुणित्वा प्रामोद्यजातश्च करोति पूजाम्।
सुपिने च सो धारणि प्रापुणोति अविवर्तियं ज्ञान स्पृशित्व क्षिप्रम्॥ ६४॥
ज्ञात्वा च सो आशयु लोकनाथस्तं व्याकरोती पुरुषर्षभत्वे।
कुलपुत्र त्वं पीह अनुत्तरं शिवं स्पृशिष्यसि[8] ज्ञानमनागते ऽध्वनि॥ ६५॥
तवापि क्षेत्रं विपुलं भविष्यति पर्षाश्च[9] चत्वारि यथैव मह्यम्।
श्रोष्यन्ति धर्मं विपुलं अनास्रवं[10] सगौरवा भूत्व कृताञ्जली च॥ ६६॥
पुनश्च सो पश्यति[11] आत्मभावं भावेन्त[12] धर्मं गिरिकन्दरेषु।
भावित्व[13] धर्मं च स्पृशित्व धर्मतां समाधि सो लब्धु जिनं च पश्यति॥ ६७॥

---

1) का A. B. Cb. W. O. कान् K.
2) र्मान् K.
3) तस्मिंश्च B. स्वप्नस्मि O.
4) चतह्नी A. Cb. W. चतुर्ह्नो B. चा तह्नो K. स चे तह्नि O.
5) ली K. better.
6) चज्जिनो Cb. चज्जिनो K.
7) All but O. चतस्रणां. Cf. पर्षाश्चत्वारि vs. 66.
8) से B. Cb. K.
9) पयार्य च A. पर्याय W.
10) अ for स्र in all but O.
11) भाष Cb.
12) त्त A. B. K. त्व Cb. न्त W.
13) For भावित्वा.

सुवर्णवर्णं शतपुण्यलक्षणं सुपिनस्मि दृष्ट्वा च शृणोति धर्मम् ।
श्रुत्वा च तं पर्षदि संप्रकाशयी सुपिनो खु तस्यो अयमेवरूपः[1] ॥ ६८ ॥

स्वप्ने ऽपि[2] सर्वं प्रजहित्व राज्यमन्तःपुरं ज्ञातिगणं तथैव ।
अभिनिष्क्रमी सर्व जहित्व कामानुपसंक्रमी येन च बोधिमण्डम् ॥ ६९ ॥

सिंहासने तत्र निषीदियानो द्रुमस्य मूले तहि बोधि अर्थिकः ।
दिवसान सप्तान तथात्ययेन अनुप्राप्स्यते ज्ञानु[3] तथागतानाम् ॥ ७० ॥

बोधिं च प्राप्तस्ततु व्युत्थहित्वा प्रवर्तयी चक्रमनास्रवं हि[4] ।
चतुर्णा[5] पर्षाण[6] स धर्म देशयी अचिन्तिया कल्पसहस्रकोट्यः ॥ ७१ ॥

प्रकाशयित्वा तहि धर्म नास्रवं[7] निर्वापयित्वा बहुप्राणिकोट्यः[8] ।
निर्वायति[9] हेतुक्षये व दीपः सुपिनो अयं नो भवतेवरूपः[10] ॥ ७२ ॥

---

1) पं A. B. पः Cb. K. पो W.

2) स्वप्नति A. W. स्वप्ने हि B. K. स्वप्ने पि Cb.

3) न Cb. K. W.

4) चक्रमनुत्तरं शिवं B. K.

5) चतसृणां A. चतस्राण B. चतसृण Cb. चतसृ K. चतसृतीणां W. The reading of O. unknown.

6) परिषाण W.

7) धममनाश्रवं हि A. W. धर्मणाश्रवं B. धर्ममनास्रवं शिवं Cb. K.

8) B. adds सहस्र.

9) निर्वापयी हेतुक्षये Cb. निर्वायति हेतुक्षयेण K.

10) च A. W.

बहु चानुशंसाश्च अनन्तकाश्च ये मञ्जुघोषा[1] सद तस्य भोन्ति[2]।

यो पश्चिमे कालि इमग्रधर्मं[3] सूत्रं प्रकाशेय मया[4] सुदेशितम्[5] ॥ ७३ ॥

॥ इत्यार्यसद्धर्मपुण्डरीके धर्मपर्याये सुखविहारपरिवर्तो नाम त्रयोदशमः[6] ॥

---

1) घो B.

2) सांति Cb. भोंति K.

3) इममग्रधर्नं A. W. इमग्रबोधिं B. इम ग्रधर्मं K. ममाग्रधर्मं Cb.

4) Left out in Cb.

5) MSS. add इति.

6) चतुर्दशमः O.

XIV.

अथ खल्वन्यलोकधात्वागतानां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामष्टौ गङ्गानदीवालुका[1]समा बोधिसत्त्वा महासत्त्वा[2]स्तस्मिन्समये ततः पर्षन्मण्डलादभ्युत्थिता अभूवन्। ते [3]ऽञ्जलिं प्रगृह्य भगवतो ऽभिमुखा [4]भगवन्तं नमस्यमाना भगवन्तमेतदूचुः। सचेद्भगवानस्माकम[5]नुजानीयाद्वयमपि भगवन्निमं धर्मपर्यायं तथागतस्य परिनिर्वृतस्य तस्यां सहायां लोकधातौ संप्रकाशयेम वाचयेम लेखये[6]म पूजयेम अस्मिंश्च धर्मपर्याये योगमापद्येमहि। तत्साधु भगवानस्माकमपीमं धर्मपर्यायमनुजानातु। अथ खलु भगवांस्तान्बोधिसत्त्वानेतदवोचत्। अलं कुलपुत्राः किं युष्माकमनेन कृत्येन। सन्ति [7]कुलपुत्रा इह ममैवास्यां सहायां लोकधातौ षष्टिगङ्गानदीवालुकासमानि[1] बोधिसत्त्व[8]सहस्राण्येकैकस्य बोधिसत्त्वस्य परिवारः। एवंरूपाणां च बोधिसत्त्वानां षष्ट्येव[9] गङ्गानदीवालुकासमानि[1] बोधिसत्त्व[8]सहस्राणि येषामेकैकस्य बोधिसत्त्वस्येयानेव[10] परिवारो ये मम परिनिर्वृतस्य पश्चिमे काले पश्चिमे समय इमं धर्मपर्यायं धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति संप्रकाशयिष्यन्ति॥

समनन्तरभाषिता चेयं भगवता वागथेयं सहालोकधातुः समन्तात्स्फुटिता विस्फु-

---

1) कास B. K. वालिकास O. कोप the rest.

2) O. adds गणनावीतिवृत्तास्ते.

3) ली A. B. W. लीं K. दशनखाञ्जलिं O.

4) खाइ K.

5) स्मानु A. W.

6) लिखेमः K. B. Cb.

7) कुलपुत्रा only in O.

1) कास K. वालिकास O. कोप the rest. The reading of K. O. preferable.

8) B. K. add कोटीनियुतशत; O. कोटिनयुतशत.

9) षष्टे च W.

10) इयन्त एव Cb. स्यैत्तकमेव O., r. °क एव; cp. Pāli *ettaka*.

ितां[1]मुतेभ्यश्च स्फोटि[2]तेभ्यो बहूनि बोधिसत्त्वकोटीनयुतशतसहस्राण्यु[3]त्तिष्ठन्ते स्म सुवर्णवर्णैः कायैर्द्वात्रिंशद्भिर्महापुरुषलक्षणैः समन्वागताः। ये ऽस्यां महापृथिव्यामध[4] आकाशधातौ विहरन्ति स्मेमामेव सहां लोकधातुं निश्रित्य ते खल्विममेवंरूपं भगवतः शब्दं श्रुत्वा पृथिव्या अधः[5] समुत्थिताः। येषामेकैको बोधिसत्त्वः षष्टिगङ्गानदीवालुकोपम[6]बोधिसत्त्वपरिवारो गणी महागणी गणाचार्यः। तादृशानां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां गणीनां[7] महागणीनां[7] गणाचार्याणां षष्टिगङ्गानदीवालुकोपमानि[8] बोधिसत्त्वकोटीनयुतशतसहस्राणि य इतः सहाया[9] लोकधातोर्धरणीविवरेभ्यः समुन्मज्जन्ते स्म। कः पुनर्वादः पञ्चाशद्गङ्गानदीवालुकोपमबोधिसत्त्वपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वादश्चत्वारिंशद्गङ्गानदीवालुकोपमबोधिसत्त्वपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वादस्त्रिंशद्गङ्गानदीवालुकोपमबोधिसत्त्वपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वादो विंशतिबोधिसत्त्वपरिवाराणां[10] बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वादो दशगङ्गानदीवालुकोपमबोधिसत्त्वपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वादः पञ्चचतुस्त्रिद्विगङ्गानदीवालुकोपमबोधिसत्त्वपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वाद एकगङ्गानदीवालुकोपमबोधिसत्त्वपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वादो ऽर्धगङ्गानदीवालुकोपमबोधिसत्त्वपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः

---

1) K. W. have स्फुटेभ्यो विस्फो.

2) टके A.

3) न्ति A. Cb. W. O. has उत्कसन्ति; it leaves out स्म also in the sequel.

4) हेष्टमाका O.

5) हेष्टिमं भूमितले निर्भिन्दित्वा O.

6) वालिकासमा O. वालुकोपम the rest.

7) गणीनां Prākṛtic for गणिनां.

8) लिकास K. O. लुकोप The rest.

9) या left out in B. K. W. The whole passags from य to स्म runs thus in O.: भूमितलं निर्भिन्दित्वा उत्कसन्ति.

10) In a fragment of O. विंशद्गङ्गानदीवालुकासमानां बोधिसत्त्वसहस्रा. So too in the following clauses.

पुनर्वादश्चतुर्भागषड्भागाष्टभागदशभागविंशतिभागत्रिंशद्भागचत्वारिंशद्भागपञ्चाशद्भागशतभागसहस्रभागशतसहस्रभागकोटीभागकोटीशतभागकोटीसहस्रभागकोटीशतसहस्रभागकोटीनयुतशतसहस्रभागगङ्गानदीवालुकोपमबोधिसत्त्वपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वादो बहुबोधिसत्त्व[1]कोटीनयुतशतसहस्रपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वादः कोटीपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वादः शतसहस्रपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वादः सहस्रपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पनर्वादः पञ्चशत[2]परिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वादश्चतुःशतत्रिशतद्विशतपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वाद एकशतपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वादः पञ्चाशद्बोधिसत्त्वपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां। पेयालम्। कः पुनर्वादश्चत्वारिंशत्त्रिंशद्विंशतिदशपञ्चचतुस्त्रिद्विबोधिसत्त्वपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वाद आत्मद्वितीयानां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। कः पुनर्वादोऽपरिवाराणामेकविहारिणां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानाम्। न तेषां संख्या वा गणना वोपमा[3] वोपनिषद्वोपलभ्यते य इह[4] सहायां लोकधातौ धरणीविवरेभ्यो बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः समुन्मज्जन्ति स्म। ते चोन्मज्ज्योन्मज्ज्य येन स महारत्नस्तूपो वैहायसमन्तरीक्षे स्थितो यस्मिन्स भगवान्प्रभूतरत्नस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धः परिनिर्वृतो भगवता शाक्यमुनिना तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन सार्धं सिंहासने निषण्णस्तेनोपसंक्रामन्ति स्म। उपसंक्रम्य चोभयोस्तथागतयोरर्हतोः सम्यक्संबुद्धयोः पादौ शिरोभिर्वन्दित्वा सर्वांश्च तान्भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्यात्मीयान्निर्मितांस्तथागतविग्रहान्ये ते समन्ततो दशसु दिक्ष्वन्योन्यासु लोकधातुषु संनिपतिता ना-

---

1) O. has टीभागो गङ्गानदीवालुकसमानां बोधिसत्त्वसहस्रपरिवाराणां बोधिसत्त्वानां. Throughout सम for उपम.

2) K. adds सहस्र.

3) In Cb. added वोपम्यो.

4) इतः A. K. W. इह B. Cb.

नानारत्नवृक्षमूलेषु सिंहासनोपविष्टाः। तान्सर्वानभिवन्द्य नमस्कृत्य चानेकशतसहस्रकृत्वस्तांस्तथागतानर्हतः सम्यक्संबुद्धान्प्रदक्षिणीकृत्य नानाप्रकारैर्बोधिसत्त्वस्तवैरभिष्टुत्यैकान्ते तस्थुरञ्जलिं प्रगृह्य भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं भगवन्तं च प्रभूतरत्नं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धमभिमुखं नमस्कुर्वन्ति स्म॥

तेन खलु पुनः समयेन तेषां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां पृथिवीविवरेभ्य उन्मज्जतां[1] तथागतांश्च वन्दमानानां नानाप्रकारैर्बोधिसत्त्वस्तवैरभिष्टुवतां परिपूर्णाः पञ्चाशदन्तरकल्पा गच्छन्ति स्म। तांश्च पञ्चाशदन्तरकल्पान्स भगवाञ्शाक्यमुनिस्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्तूष्णीमभूत्ताश्चतस्रः पर्षदस्तानेव पञ्चाशदन्तरकल्पांस्तूष्णीभावेनावस्थिता अभूवन्। अथ खलु भगवांस्तथारूपमृद्ध्यभिसंस्कारमकरोद्यथारूपेणर्द्ध्यभिसंस्कारेणाभिसंस्कृतेन ताश्चतस्रः पर्षदस्तमेवैकं पश्चाद्भक्तं संजानन्ते स्मेमां च सहां लोकधातुं शतसहस्राकाशप[2]रिगृहीतां बोधिसत्त्वपरिपूर्णामद्राक्षुः। तस्य खलु पुनर्महतो बोधिसत्त्वगणस्य महतो बोधिसत्त्वराशेश्चत्वारो बोधिसत्त्वा महासत्त्वा[3] ये प्रमुखा अभूवन्। तद्यथा विशिष्टचारित्रश्च नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽनन्तचारित्रश्च नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वो विशुद्धचारित्रश्च नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वः [4]सुप्रतिष्ठितचारित्रश्च नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वः। इमे चत्वारो बोधिसत्त्वा महासत्त्वास्तस्य महतो बोधिसत्त्वगणस्य महतो बोधिसत्त्वराशेः प्रमुखा अभूवन्। अथ खलु चत्वारो[5] बोधिसत्त्वा महासत्त्वास्तस्य महतो बोधिसत्त्वगणस्य महतो बोधिसत्त्वराशेरग्रतः स्थित्वा[6] भगवतोऽभिमुखमञ्जलिं[7] प्रगृह्य भगवन्तमेतदूचुः। कच्चिद्भगवतो[8]

1) उत्सर्ज्जतां A. Cb. W. उत्सर्ज्जतानां B. K. उत्पज्जंतानां O.

2) र B.

3) Left out in K. The following ये wanting in O.

4) सु wanting in O.

5) ते instead of चत्वारो in Cb. O.

6) ता Cb.

7) मुखा भगवन्तमवलोकयमाना दृशनखमञ्ज° O.

8) काश्चि A. B. Cb. कच्चि K. W. काचि O.

ऽल्पाबाधता मन्दग्लानता सुख[1]संस्पर्शविहारता च । कच्चिद्भगवन्[2]सत्त्वाः स्वाकाराः सुविज्ञापकाः[3] सुविनेयाः[4] सुविशोधका मा हैव भगवतः खेदमुत्पादयन्ति ॥

अथ खलु ते[5] चत्वारो बोधिसत्त्वा महासत्त्वा भगवन्तमाभ्यां गाथाभ्यामध्यभाषन्त ॥

कच्चित्सुखं विहरसि[6] लोकनाथ प्रभंकर[7] ।
आबाधविप्रमुक्तो ऽसि स्पर्शः[8] काये तवानघ ॥ १ ॥
स्वाकाराश्चैव ते सत्त्वाः सुविनेयाः सुशोधकाः ।
मा हैव खेदं जनयन्ति[9] लोकनाथस्य भाषतः[10] ॥ २ ॥

अथ खलु भगवांस्तस्य महतो बोधिसत्त्वगणस्य महतो बोधिसत्त्वराशेः प्रमुखांश्चतुरो बोधिसत्त्वान्महासत्त्वान्[11]एतदवोचत् । एवमेतत्कुलपुत्रा एवमेतत् । सुखसंस्पर्शविहारो ऽस्म्यल्पाबाधो मन्दग्लानः स्वाकाराश्च ममैव ते सत्त्वाः सुविज्ञापकाः[12] सुविनेयाः[13] सुविशोधका न च मे खेदं जनयन्ति विशोध्यमानाः । तत्कस्य हेतोः । ममैव ह्येते कुलपुत्राः सत्त्वाः पौर्वकेषु सम्यक्संबुद्धेषु कृतपरिकर्माणो दर्शनादेव हि कुलपुत्राः श्रवणाच्च ममाधिमु-

---

1) सं omitted in O.

2) कच्चिद्भगवां A. K. °गवन् B. O. °गवतो Cb. कच्चिद्भगवान् W.

3) सुविज्ञपकाराः A. K. W. सुविज्ञपका O.

4) वेनेयाः; O. cp. Pāli *veneyya*.

5) In B. O. only.

6) से O. ति the rest.

7) All रः.

8) र्शं O. र्श the rest.

9) Thus all, evidently corrupt. We propose to r. जनयेत्, the singular being used for the plural.

10) MSS. add इति.

11) महासत्त्वान् in B. only.

12) ज्ञ A. K. W. O.

13) वैनेयाः O.

श्यन्ते बुद्धज्ञानमवतरन्त्यवगाहन्ते । यत्र ये ऽपि[1] श्रावकभूमौ वा[1] प्रत्येकबुद्धभूमौ वा कृतपरिचर्या अभूवंस्ते ऽपि मयैवैतर्हि बुद्धधर्मज्ञानमवतारिता संश्राविताश्च परमार्थम् ॥

अथ खलु ते बोधिसत्त्वा महासत्त्वास्तस्यां वेलायामिमे गाथे[2] ऽभाषन्त ॥

साधु साधु महावीर अनुमोदामहे वयम् ।
स्वाकारा येन ते सत्त्वाः सुविनेयाः सुशोधकाः ॥ ३ ॥
ये चेदं ज्ञान गम्भीरं शृण्वन्ति तव नायक ।
श्रुत्वा च अधिमुच्यन्ते उत्तरन्ति[3] च[4] नायक[5] ॥ ४ ॥

इत्युक्ते भगवांस्तस्य महतो बोधिसत्त्वगणस्य महतो बोधिसत्त्वराशेः प्रमुखेभ्यश्चतुर्भ्यो बोधिसत्त्वेभ्यो महासत्त्वेभ्यः साधुकारमदात् । साधु साधु कुलपुत्रा ये यूयं तथागतमभिनन्दयेति ॥

तेन खलु पुनः समयेन मैत्रेयस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यान्येषां चाष्टानां गङ्गानदीवालुकासमानां[6] बोधिसत्त्वकोटीनयुतशतसहस्राणामेतदभवत् । अदृष्टपूर्वो ऽयमस्माभिर्महाबोधिसत्त्वगणो महाबोधिसत्त्वराशिरश्रुतपूर्वश्च यो ऽयं पृथिवीविवरेभ्यः समुन्मज्ज्य[7] भगवतः पुरतः स्थित्वा भगवन्तं सत्कुर्वन्ति गुरुकुर्वन्ति मानयन्ति पूजयन्ति भगवन्तं च प्रतिसंमोदन्ते । कुतः खल्विमे बोधिसत्त्वा महासत्त्वा आगता इति ॥

अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्व आत्मना विचिकित्सां कथंकथां विदित्वा

---

1) Left out in K.

2) A grammatical error for अभाषन्त; O. has गाथा बभाषु ॥.

3) श्रोत B. rightly.

4) वि B.

5) Some MSS. add इति.

6) कस O.

7) समुत्पन्नात्वा O. समुत्सज्य the rest; both readings wrong.

तेषां गङ्गानदीवालुकोपमानां[1] बोधिसत्त्वकोटीनयुतशतसहस्राणां चेतसैव चेतः परिवितर्कमाज्ञाय तस्यां वेलायामञ्जलिं[2] प्रगृह्य भगवन्तं गाथाभिगीतेनैतमेवार्थं परिपृच्छति स्म ॥

बहुसहस्रा नयुताः कोटीयो च अनन्तकाः ।
अपूर्वा बोधिसत्त्वानामाख्याहि द्विपदोत्तम ॥ ५ ॥
कुतो इमे कथं वापि आगच्छन्ति महर्द्धिकाः ।
महात्मभावा रूपेण कुत एतेष[3] आगमः[4] ॥ ६ ॥
धृतिमन्ताश्चिमे सर्वे स्मृतिमन्तो महर्षयः ।
प्रियदर्शनाश्च रूपेण कुत एतेष आगमः[5] ॥ ७ ॥
एकैकस्य च लोकेन्द्र बोधिसत्त्वस्य विज्ञिनः ।
अप्रमेयपरिवारो यथा गङ्गाय वालिकाः[6] ॥ ८ ॥
गङ्गावालिकसमा[7] षष्टि परिपूर्णा यशस्विनः ।
परिवारो बोधिसत्त्वस्य सर्वे बोधाय प्रस्थिताः ॥ ९ ॥
एवंरूपाण वीराणां पर्षवन्तान तायिनाम् ।
षष्टिरेव प्रमाणेन गङ्गावालिकया[8] इमे[9] ॥ १० ॥

---

1) काम A. K. W. O.

2) लीं in all MSS. but O., which has लि.

3) All but O. एतेषु.

4) All गताः.

5) Sic O.; एतेषु आगताः the rest.

6) का A. B. K. W. काः Cb.

7) क A. Cb. K. W. का B.

8) का A. W.

9) Read समा. Differently in O. षष्टिमेव परिवारो प्रमाणं गङ्गवालिका.

अतो बहुतराश्चान्ये[1] परिवारैरनन्तकैः ।
पञ्चाशतानि गङ्गानि चत्वारिंशच्च त्रिंशति[2] ॥ ११ ॥
समो विंशतिगङ्गाया परिवारः समन्ततः[3] ।
अतो बहुतराश्चान्ये येषां दश च पञ्च च ॥ १२ ॥
एकैकस्य परीवारो बुद्धपुत्रस्य तायिनः ।
कुतो ऽयमीदृशी पर्षदागताश्च[4] विनायक ॥ १३ ॥
चत्वारि त्रीणि द्वे चापि गङ्गावालिकया समाः[5] ।
एकैकस्य परीवारा ये ऽनुशिक्षा[6]सद्दायकाः ॥ १४ ॥
अतो बहुतराश्चान्ये[7] गणना येष तत्तिका[8] ।
कल्पकोटीसहस्रेषु[9] उपनेतुं न शक्नुयात्[10] ॥ १५ ॥
अर्धगङ्गा त्रिभागश्च दशविंशतिभागिकः[11] ।
परिवारो ऽथ वीराणां बोधिसत्त्वान तायिनाम् ॥ १६ ॥

---

1) न्यो A. K. W. ये च O.

2) All but O. त्रिंशच्च; r. °शा च.

3) समंततो A. W. यतान्तको B. Cb. समन्तको K. वारो येष एतकाः O.

4) पर्षदागता ये A. पर्षा आगताश्च B. पर्षा आगताश्चे Cb. पर्षागता ये K. W. तादृशा वीरा आगच्छन्ति O.

5) समे A. समाः B. Cb. समा K. W. Differently in O.

6) अनुशिक्षाः O. येनाशिक्षा (?) the rest.

7) तरो चान्ये A. K. W. तरश्चान्ये B. Cb. But see vr. 17 below.

8) तातिकाः O.

9) भि A. O. षु B. Cb. हि K. W. preferable.

10) न शक्यं सर्वि पण्डितुन् O.

11) काः A. कः B. K. W. नः Cb.

अतो बहुतराश्चान्ये[1] प्रमाणैषां[2] न विद्यते ।
एकैकं गणयन्तेन कल्पकोटीशतैरपि ॥ १७ ॥
अतो बहुतराश्चान्ये परिवारैरनन्तकैः[4] ।
कोटी कोटी च कोटी च अर्धकोटी तथैव च ॥ १८ ।
गणनाव्यतिवृत्ताश्च[5] अन्ये भूयो महर्षिणाम् ।
बोधिसत्त्वा महाप्रज्ञाः स्थिताः सर्वे सगौरवाः ॥ १९ ॥
परिवारसहस्रं च शतपञ्चाशदेव च ।
गणना नास्ति एतेषां कल्पकोटीशतैरपि ॥ २० ॥
विंशतिर्दश[6] पञ्चाथ[7] चत्वारि त्रीणि द्वे तथा ।
परिवारो ऽथ वीराणां गणनैषां[8] न विद्यते ॥ २१ ॥
चरन्त्येकात्मका ये[9] च शान्तिं विदन्ति चैककाः ।
गणना तेष[10] नैवास्ति ये इहाद्य समागताः[11] ॥ २२ ॥
गङ्गावालिका[12]समान्कल्पान्गणयेत यदी नरः ।
शलाकां गृह्य हस्तेन[13] पर्यन्तं नैव सो लभेत् ॥ २३ ॥

---

1) रा चान्ये A. W. राश्चान्ये B. रश्चान्ये Cb. रो चान्ये K.
2) णो Cb.
3) राश्चान्ये A. B. W. रश्चान्ये Cb. रो चान्ये K.
4) नन्त्य B. Cb.
5) ता च Cb.
6) All but O. तिदश.
7) पञ्चषट् A. K. W. पंचासच् B. पंचास Cb. Our reading conjectural.
8) ने K.
9) का अन्ये O. better.
10) स्ते A. K. W. ते B. Cb. All but O. चेहाद्य.
11) ताः Cb. O. ता A. B. K. W.
12) लु B.
13) हस्ति गृह्णित्वा O.

महात्मनां च सर्वेषां वीर्यवन्तान तायिनाम् ।
बोधिसत्त्वान वीराणां कुत एतेष संभवः ॥ २४ ॥
केनैषां देशितो धर्मः केन बोधीय[1] स्थापिताः ।
रोचन्ति शासनं कस्य कस्य[2] शासनधारकाः ॥ २५ ॥
भित्त्वा हि पृथिवीं सर्वां समन्तेन चतुर्दिशम् ।
उत्पद्यन्ति महाप्रज्ञा ऋद्धिमन्ता विचक्षणाः ॥ २६ ॥
जर्जरा लोकधात्वियं[3] समन्तेन कृता मुने ।
उन्मज्जमानैरेतैर्हि[4] बोधिसत्त्वैर्विशारदैः ॥ २७ ॥
न ह्येते जातु अस्माभिर्दृष्टपूर्वाः कदाचन ।
आख्याहि नो तस्य नाम लोकधातोर्विनायक[5] ॥ २८ ॥
दिशादिशा हि अस्माभिरन्विचितायो[6] पुनः पुनः ।
न च दृष्टा इमे ऽस्माभिर्बोधिसत्त्वाः कदाचन ॥ २९ ॥
दृष्टो न जातुरस्माभिरेको ऽपि तनयस्तव[7] ।
इमे ऽद्य सहसा दृष्टा[8] आख्याहि चरितं मुने ॥ ३० ॥
बोधिसत्त्वसहस्राणि शतानि नयुतानि च ।
सर्वे कौतूहलप्राप्ताः पश्यन्ति द्विपदोत्तमम् ॥ ३१ ॥

---

1) All बोधाय.

2) कास्ये म A. W. कस्य स B. कस्येमे K.

3) त्वे in all MSS.

4) O. has उत्पद्यतेभिरेतेभिर्.

5) नामे त्तत्रस्य लोकाधि K. नो omitted in O.; further तस्य तेत्रस्य नाम लोकवि.

6) दिम दिशा यो B. दिशो दशो अस्माभिरन्विचिताये Cb. O. has दिशादिशासु हि अस्मे अपियता (r. अपिवता or अपिठता) स्म.

7) तरयस्तव K. In O. a break.

8) दृष्टा K.

व्याकुरुष्व महावीर अप्रमेय निरोपधे[1]।
कुत एति इमे शूरा बोधिसत्त्वा विशारदाः[2] ॥ ३२ ॥

तेन खलु पुनः समयेन ये ते तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा अन्येभ्यो लोकधातुकोटीनयुतशतसहस्रेभ्यो ऽभ्यागता भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्य निर्मिता ये ऽन्येषु[3] लोकधातुषु सत्त्वानां धर्मं देशयन्ति स्म ये भगवतः शाक्यमुनेस्तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य समन्तादष्टभ्यो दिग्भ्यो[4] रत्नवृक्षमूलेषु महारत्नसिंहासनेषूपविष्टाः पर्यङ्कबद्धाः[5]। तेषां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां ये स्वकस्वका उपस्थायकास्ते ऽपि तं महान्तं बोधिसत्त्वगणं बोधिसत्त्वराशिं दृष्ट्वा समन्तात्पृथिवीविवरेभ्य उत्मज्जन्त[6]माकाशधातुप्रतिष्ठितं ते ऽप्याश्चर्यप्राप्तास्तान्स्वान्स्वांस्तथागतानेतदूचुः। कुतो भगवन्नियन्तो[7] बोधिसत्त्वा महासत्त्वा आगच्छन्त्यप्रमेया असंख्येयाः[8]। एवमुक्तास्ते तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धास्तान्स्वान्स्वानुपस्थायकानेतदूचुः। आगमयध्वं यूयं कुलपुत्रा मुहूर्तम्। एष मैत्रेयो नाम[9] बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः शाक्यमुनेरनन्तरं व्याकृतो ऽनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ। स एतं[10] भगवन्तं शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धमेतमर्थं[11] परिपृच्छत्येष च भगवाञ्शाक्यमुनिस्तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो व्याकरिष्यति। ततो यूयं श्रोष्यथेति[12]॥

---

1) निरोपधे: K. निरापधेः A. निरापधे B. निरोपधे Cb. W. O. More usual is अनूपधि.

2) All but O. add इति.

3) अन्यासु O., but inconsistently °धातुकोटिनयुतशतसहस्रेषु.

4) ष्टादिक्षु Cb.

5) पर्यङ्केन O. पर्यङ्कवध्वा: in the other MSS.

6) उत्मज्जत आ° O.

7) इमे एतका O.

8) O. adds अतुल्या अगणयनीया: Cp. below p. 309, l. 3.

9) Left out in K.

10) एवं A. एतं B. Cb. W. एवं तं K.

11) तथागतमेतमर्थं K.

12) तं शृणुध्व O.

अथ खलु भगवान्मैत्रेयं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमामन्त्रयते स्म । साधु साध्वजित । उदारमेतदजित स्थानं यत्त्वं[1] मां परिपृच्छसि । अथ खलु भगवान्सर्वावन्तं बोधिसत्त्वगणमामन्त्रयते स्म । तेन हि कुलपुत्राः सर्व एव प्रयता भवध्वं सुसंनद्धा दृढस्थामाश्च भवध्वं सर्वश्चायं बोधिसत्त्वगणः । तथागतज्ञानदर्शनं कुलपुत्रास्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धः सांप्रतं संप्रकाशयति तथागतवृषभितं[2] तथागतकर्म तथागतविक्रीडितं तथागतविजृम्भितं तथागतपराक्रममिति ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

प्रयता भवध्वं कुलपुत्र सर्वे इमां प्रमुञ्चामि गिरामनन्यथाम् ।
मा खू विषादं[3] कुरुथेह पण्डिता अचिन्तियं ज्ञानु[4] तथागतानाम् ॥ ३३ ॥
धृतिमन्त भूत्वा स्मृतिमन्त सर्वे समाहिताः सर्वि स्थिता भवध्वम् ।
अपूर्वधर्मा[5] शृणितव्यु[6] अद्य आश्चर्यभूतो हि तथागतानाम् ॥ ३४ ॥
विचिकित्स मा जातु कुरुध सर्वे अहं हि युष्मान्परि[7]संस्थपेमि ।
अनन्यथावादिरहं विनायको ज्ञानं च मे यस्य न काचि संख्या ॥ ३५ ॥
गम्भीरधर्माः सुगतेन बुद्धा अतर्किया येष प्रमाणु नास्ति ।
तानद्य[8] हं धर्म[9] प्रकाशयिष्ये शृणोथ मे यादृशका यथा च ते ॥ ३६ ॥

---

1) यथा O. यस्त्वं the rest.

2) MSS. give भिता and भितं.

3) विषादं A. W. O. विसादं B. विवादं Cb. रिष्यदं K.

4) न B. Cb. W. O.

5) र्म A. K. W. Better, because the lengthening is not necessary.

6) व्य A. B. वा W. व्यमद्य O. with *m* to avoid hiatus.

7) यूयं A. B. W. युष्मां Cb. K.

8) येषामहं A. K. O. तामहं W.

9) Rather धर्मि (Skr. धर्मान्) or to r. with O. तेषामहं.

अथ खलु भगवानिमा गाथा भाषित्वा तस्यां[1] वेलायां[1] मैत्रेयं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमामन्त्रयते स्म । आरोचयामि ते ऽजित प्रतिवेदयामि । य इमे ऽजित बोधिसत्त्वा अप्रमेया असंख्येया अचिन्त्या अतुल्या अगणनीया ये युष्माभिरदृष्टपूर्वा य एतर्हि पृथिवीविवरेभ्यो निष्क्रान्ताः ।[2] मयैते ऽजित सर्वे बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अस्यां सहायां[3] लोकधातावनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य समादापिताः समुत्तेजिताः संप्रहर्षिता अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ परिणामिताः । मया चैते कुलपुत्रा अस्मिन्बोधिसत्त्वधर्मे परिपाचिताः प्रतिष्ठापिता निवेशिताः परिसंस्थापिता अवतारिताः[4] परिबोधिताः[5] परिशोधिताः । एते चाजित बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अस्यां सहायां लोकधाता अधस्तादा[6]काशधातुपरिग्रहे प्रतिवसन्ति । स्वाध्यायोद्देशचिन्तायोनिशोमनसिकारप्रवृत्ता[7] एते कुलपुत्रा असङ्गणिकारामा असंसर्गाभिरता अनि[8]क्षिप्तधुरा आरब्धवीर्याः । एते ऽजित कुलपुत्रा विवेकारामा विवेकाभिरताः । नैते कुलपुत्रा देवमनुष्यानु[9]पनिश्राय विहरन्त्यसंसर्गचर्याभिरताः । एते कुलपुत्रा धर्मारामाभिरता बुद्धज्ञाने ऽभियुक्ताः ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

ये बोधिसत्त्वा इमि अप्रमेया अचिन्तिया येष प्रमाणु[10] नास्ति ।
ऋद्धीय प्रज्ञाय श्रुतेनुपेता बहुकल्पकोटीचरिताश्च ज्ञाने ॥ ३७ ॥

---

1) Left out in K. O.

2) Cb. K. W. add च.

3) O has generally the masc. form सह; here इह सहे.

4) In Cb. O. only.

5) Left out in B. Cb.

6) हेष्टिमा O.

7) प्रयत्ता O.

8) All but O. वि.

9) देवानां मनुष्याणां वा.

10) णा O.

परिपाचिताः सर्वि मयेति बोधये ममैव क्षेत्रस्मि वसन्ति चैते ।
परिपाचिताः सर्वि मयैव एते ममैव पुत्राश्चिमि बोधिसत्त्वाः ॥ ३८ ॥
सर्वे ति आरण्यधुताभियुक्ताः[1] संसर्गभूमिं सद वर्जयन्ति ।
असङ्गचारी च ममेति पुत्रा ममोत्तमां चर्यनुशिक्षमाणाः ॥ ३९ ॥
वसन्ति आकाशपरिग्रहस्मिन्क्षेत्रस्य हेष्टा[2]परिभागि[3] वीराः ।
समुदानयन्ता इममग्रबोधिं उत्सुक रात्रिं दिवमप्रमत्ताः ॥ ४० ॥
आरब्धवीर्या स्मृतिमन्त सर्वे प्रज्ञाबलस्मिन्स्थित अप्रमेये ।
विशारदा धर्मु कथेन्ति चैते प्रभास्वरा पुत्र ममेति सर्वे ॥ ४१ ॥
मया च प्राप्य[4] इममग्रबोधिं नगरे गयायां द्रुममूलि तत्र ।
अनुत्तरं वर्तिय धर्मचक्रं परिपाचिताः[5] सर्वि इहाग्रबोधौ ॥ ४२ ॥
अनास्रवा भूत इयं[6] मि वाचा शृणोन्तु सर्वे मम श्रद्दधथ[7] ।
एवं चिरं प्राप्त मयाग्रबोधि परिपाचिताश्चेति मयैव सर्वे ॥ ४३ ॥

अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तानि च संबहुलानि बोधिसत्त्वकोटीनयुतशतसहस्राण्याश्चर्यप्राप्तान्यभूवन्नद्भुतप्राप्तानि[8] विस्मयप्राप्तानि । कथं नाम भगवतानेन क्षणा[9]विहारेणा[10]ल्पेन कालान्तरेणामी एतावन्तो बोधिसत्त्वा महासत्त्वा असंख्येयाः समादा-

---

1) धिमुक्ताः O.

2) हेष्टे A. W. ह्येष्ठ B. ह्यष्टे Cb. K. हेष्ठे W. हेष्टिन O.

3) गु A. B. Cb. W. ग K. गि our conjecture. Differently in O. इमस्य पाण्डताः.

4) प्रध्या A. अध्या B. प्राध्या Cb. प्राप्य B. W. प्राप्तेनिम O.

5) पामिताः O.

6) इमा O. इमं A. B. K. इयं Ca. Cb. इये W.

7) पत्तियाथ O.

8) अद्भुतप्राप्तानि left out in K. O.

9) वीति for वि O., certainly the original reading; cp. Mahāvastu III, 425,16.

10) रेणाल्पेन K. A. W. रेणानेन B. Cb. रेण एवपरितेन (i. e. एवंपरीत्तेन) O.

पिताः परिपाचिताश्चानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ ॥ अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवन्तमेतदवोचत् । कथमिदानीं भगवंस्तथागतेन कुमारभूतेन कपिलवस्तुनः शाक्य[1]नगरान्निष्क्रम्य गयानगरान्[2]नातिदूरे बोधिमण्डवराग्रगतेनानुत्तरा सम्यक्संबोधि[3]रभिसंबुद्धा[4] । तस्याद्य भगवन्कालस्य सातिरेकाणि चत्वारिंशद्वर्षाणि । तत्कथं भगवंस्तथागतेनेयता कालान्तरेणेदमपरिमितं तथागतकृत्यं कृतं तथागतेन तथागतवृषभिता[5] तथागतपराक्रमः कृतः । यो ऽयं बोधिसत्त्वगणो बोधिसत्त्वराशिरियता भगवन्कालान्तरेणानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ समादापितः[6] परिपाचितश्चास्य भगवन्बोधिसत्त्वगणस्य बोधिसत्त्वराशेर्गणयमानस्य कल्पकोटीनयुतशतसहस्रैरप्यन्तो नोपलभ्यते[7] । एवमप्रमेया भगवन्निमे बोधिसत्त्वा महासत्त्वा एवमसंख्येयाश्चिरचरितब्रह्मचर्या बहुबुद्धशतसहस्रावरोपितकुशलमूला बहुकल्पशतसहस्रपरिनिष्पन्नाः ॥

तद्यथापि नाम भगवन्कश्चिदेव पुरुषो नवो दहरः शिशुः कृष्णकेशः[8] प्रथमेन वयसा समन्वागतः पञ्चविंशतिवर्षो जात्या भवेत् । स वर्षशतिकान्पुत्रानादर्शयेद्[9]एवं च वदेत् । एते कुलपुत्रा मम पुत्रा इति । ते च वर्षशतिकाः पुरुषा एवं च वदेयुः । एषो ऽस्माकं पिता जनक इति । तस्य च पुरुषस्य भगवंस्तद्वचनमश्रद्धेयं भवेल्लोकस्य दुःश्रद्धेयम् । एवमेव भगवन्नचिराभिसंबुद्धो[10] ऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिमिमे च बोधिसत्त्वा महासत्त्वा बहु[11]प्रमेया

1) शाक्यानां न O.
2) नगरस्य ना A. K. W. नगरे अति O.
3) All रां and धिम.
4) द्धा O. द्धस्त the others.
5) भितं O. भिता the rest.
6) ताश्च A. B. K. W. ताः Cb. दपितः O.
7) भ्यंते A. B. K. W. भ्यते Cb. न लभ्यते O.
8) दहरस्तरुणः काड O.
9) पुत्रां दर्श A. K.
10) B. Cb. have द्धस्तथागतो ऽर्हत्सम्यक्संबुद्धो
11) Rather बहवो.

बहुकल्पकोटीनयुतशतसहस्रचीर्णचरित[1]ब्रह्मचर्या दीर्घरात्रं हि कृतनिश्चया बुद्धज्ञाने समाधिगुणशतसहस्रसमापत्तिव्युत्थानकुशला[2] महाभिज्ञापरिकर्मनिर्याता महाभिज्ञाकृ[3]तपरिकर्माणः पण्डिता बुद्धभूमौ संगीतिकुशलास्तथागतधर्माणामाश्चर्याद्भुता[4] लोकस्य महावीर्यबलस्थामप्राप्ताः । तांश्च भगवानेवं वदति । मयैत आदित एव समादापिताः समुत्तेजिताः परिपाचिताः परिणामिताश्चास्यां बोधिसत्त्वभूमाविति । अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धेन मयैष सर्ववीर्यपराक्रमः कृत इति । किं चापि वयं भगवंस्तथागतस्य वचनं श्रद्धया गमिष्यामः । अनन्यथावादी तथागत इति । तथागत एवैतमर्थं जानीयात् । नवयानसंप्रस्थिताः खलु पुनर्भगवन्बोधिसत्त्वा महासत्त्वा विचिकित्सामापत्स्यन्ते । अत्र स्थाने परिनिर्वृते तथागत इमं धर्मपर्यायं श्रुत्वा न पत्तीयिष्यन्ति न श्रद्धास्यन्ति[5] नाधिमोक्ष्यन्ति । ततस्ते भगवन्धर्मव्यसनसंवर्तनीयेन कर्माभिसंस्कारेण समन्वागता भविष्यन्ति । तत्साधु भगवन्नेतमेवार्थं देशय[6] यद्वयं निःसंशया अस्मिन्धर्मे[7] भवेम अनागते ऽध्वनि बोधिसत्त्वयानीयाः कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा श्रुत्वा न विचिकित्सामापद्येरन्निति[8] ॥

अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तस्यां वेलायां भगवन्तमाभिर्गाथाभिरध्यभाषत ॥

यदासि जातो कपिलाह्वयस्मिन्शाक्याधिवासे अभिनिष्क्रमित्वा ।
प्राप्तो ऽसि बोधिं नगरे गयाह्वये कालो ऽयमल्पो ऽत्र तु[9] लोकनाथ ॥ ४४ ॥

---

1) चरित, Cb. चरिता redundant. Some lines illegible in O.
2) Some words wanting in O.
3) A various reading adds ज्ञान.
4) प्रश्नेषु for धर्माणाम् O.
5) श्रद्दधास्यन्ति O.
6) देशेहि यथा O.
7) Left out in K. अत्र धर्मेषु O.
8) इति wanting in O.
9) कालेन स्वल्पेन तु K. कालो ह्ययमल्पको O.

इमे च ते आर्यविशारदा बहू ये कल्पकोटीचरिता महागणो ।
श्रद्धाबले च स्थित अप्रकम्पिताः[1] सुशिक्षिताः प्रज्ञबले गतिंगताः ॥ ४५ ॥
अनूपलिप्ताः पदुमं व वारिणा भित्त्वा महीं ये इह अद्य आगताः ।
कृताञ्जली सर्वि स्थिताः सगौरवाः स्मृतिमन्त लोकाधिपतिस्य पुत्राः ॥ ४६ ॥
कथं इमं अद्भुतमीदृशं ते तं श्रद्दधिष्यन्तिनि बोधिसत्त्वाः ।
विचिकित्सनिर्घातनहेतु भाष तं[2] त्वं चैव देशेहि यथैव अर्थः[3] ॥ ४७ ॥
यथा हि[4] पुरुषो इह कश्चिदेव दहरो भवेया शिशु कृष्णकेशः ।
जात्या च सो विंशतिकुत्तर वा दर्शेति पुत्राञ्शतवर्षजातान् ॥ ४८ ॥
वलीहि पलितेहि च ते उपेता एषो च नो देहकरो ति ब्रूयुः ।
दुःश्रद्दधं तद्भवि लोकनाथ दहरस्य पुत्रा इमि एवरूपाः ॥ ४९ ॥
एमेव[5] भगवंश्च न बोधयेम इमे च विज्ञा बहुबोधिसत्त्वाः ।
स्मृतिमन्त प्रज्ञाय विशारदाश्च सुशिक्षिताः कल्पसहस्रकोटिषु ॥ ५० ॥
धृतिमन्त प्रज्ञाय विचक्षणाश्च प्रासादिका दर्शनियाश्च सर्वे ।
विशारदा धर्मविनिश्चयेषु परिसंस्तुता लोकविनायकेहि[6] ॥ ५१ ॥
असङ्गचारीव वने वसन्ति आकाशधातौ सततं अनिश्रिताः ।
जानन्ति वीर्यं सुगतस्य पुत्राः पर्येषमाणा इम बुद्धभूमिम्[7] ॥ ४२ ॥

---

1) कंपिये B. K. मेये O.

2) भाष A. B. K. भाषत Cb. भाषते W. तं for तत्.

3) अर्थो A. Ca. W. अर्थे B. अर्था Cb. आर्थो W. अर्थः O.

4) All but O. पि.

5) All but O. एवमेव.

6) न A. B. K. W. हि Cb. O.

7) बोधिं A. B. K. W. O. भूमिं Cb.

कथं नु श्रद्धेयमिदं भवेया[1] परिनिर्वृते लोकविनायकस्मिन् ।
विचिकित्स अस्माक न काचिदस्ति[2] शृणोमथा[3] संमुख लोकनाथ[4] ॥ ५३ ॥
विचिकित्स कृत्वान इमस्मि स्थाने गच्छेयु मा दुर्गति बोधिसत्त्वाः ।
[5]त्वं व्याकुरुष्व भगवन्यथावत्कथ[6] बोधिसत्त्वाः परिपाचिता इमे ॥ ५४ ॥

॥ इत्यार्यसद्धर्मपुण्डरीके धर्मपर्याये बोधिसत्त्वपृथिवीविवरसमुद्गमपरिवर्तो नाम चतुर्दशमः[7] ॥

---

1) भवेत O.

2) अस्माकं कदा A. B. K. अस्माक न का Cb. अस्माक कदा W. O.

3) शृण्वानथा A. शृणोमथा B. शृणोम यं O. शृणामथा Cb. शृण्वानमर्था K शिष्यानथा W.

4) था A. K. थः B. थ Cb. W. यकस्य O.

5) तद् B. Cb. तं O.

6) थं A. K. W.

7) पृथिवीसमुद्गतबोधिसत्त्वप° — पञ्चदशमः O.

XV.

अथ खलु भगवान्सर्वावन्तं बोधिसत्त्वगणमामन्त्रयते स्म[1]। अवकल्पयध्वं मे कुलपुत्रा अभिश्रद्दधध्वं तथागतस्य भूतां वाचं व्याहरतः। द्वितीयकमपि[2] भगवांस्तान्बोधिसत्त्वानामन्त्रयते स्म[3]। अवकल्पयध्वं मे कुलपुत्रा अभिश्रद्दधध्वं तथागतस्य भूतां वाचं व्याहरतः[4]। तृतीयकमपि भगवांस्तान्बोधिसत्त्वानामन्त्रयते स्म। अवकल्पयध्वं मे कुलपुत्रा अभिश्रद्दधध्वं तथागतस्य भूतां वाचं व्याहरतः। अथ खलु स[5] सर्वावान्बोधिसत्त्वगणो मैत्रेयं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमग्रतः स्थापयित्वाञ्जलिं[6] प्रगृह्य[7] भगवन्तमेतदवोचत्। भाषतु भगवानेतमेवार्थं भाषतु सुगतो वयं तथागतस्य भाषितमभिश्रद्धास्यामः। द्वितीयकमपि[8] स सर्वावान्बोधिसत्त्वगणो भगवन्तमेतदवोचत्[9]। भाषतु भगवानेतमेवार्थं भाषतु सुगतो वयं तथागतस्य भाषितमभिश्रद्धास्यामः। तृतीयकमपि[10] स सर्वावान्बोधिसत्त्वगणो भगवन्तमेतदवोचत्[9]। भाषतु भगवानेतमेवार्थं भाषतु सुगतो वयं तथागतस्य भाषितमभिश्रद्धास्याम इति॥

अथ खलु भगवांस्तेषां बोधिसत्त्वानां यावत्तृतीयकमप्यध्येषणां[11] विदित्वा तान्बो-

---

1) यामास A. K. W. यति स्म O.

2) द्वितीयकमपि यावत्तृतीयकमपि K. A. W.

3) यामास A. Cb. यति स्म O. K. W.

4) The whole paragraph is left out in K. W. A.

5) Left out in B. K.

6) स्थाप्य Ca. Cb.

7) प्रणम्य Ca. Cb.

8) द्वि A. K.

9) तदूचुः A. K. W. तदवोचुः O.

10) त्रै A. Cb. K. W.

11) त्रै A. Cb.

धिसत्त्वानामन्त्रयते स्म[1]। तेन हि कुलपुत्राः शृणुध्वमिदमेवंरूपं ममाधिष्ठानबलाधानं यदयं[2] कुलपुत्राः सदेवमानुषासुरो लोक एवं संजानीते। सांप्रतं भगवता शाक्यमुनिना[3] तथागतेन[4] शाक्यकुलाद्[5]भिनिष्क्रम्य गयाह्वये महानगरे[6] बोधिमण्डवराग्रगतेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्ध[7] इति। नैवं द्रष्टव्यम्। अपि तु खलु पुनः कुलपुत्रा बहूनि मम कल्पकोटीनयुतशतसहस्राण्यनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य। तद्यथापि नाम कुलपुत्राः पञ्चाशत्सु लोकधातुकोटीनयुतशतसहस्रेषु ये पृथिवीधातुपरमाणवः। अथ खलु कश्चिदेव पुरुष उत्पद्यते स एकं परमाणुरजं[8] गृहीत्वा पूर्वस्यां दिशि पञ्चाशल्लोकधात्वसंख्येयशतसहस्राण्यतिक्रम्य तदेकं परमाणुरजः समु[9]पनिक्षिपेत्। अनेन पर्यायेण कल्पकोटीनयुतशतसहस्राणि स पुरुषः सर्वांस्ताँल्लोकधातून्व्यपगत[10]पृथिवीधातून्[11]कुर्यात्सर्वाणि च तानि पृथिवीधातुपरमाणुरजांस्यनेन पर्यायेणानेन च लक्षनिक्षेपेण पूर्वस्यां दिश्युपनिक्षिपेत्। तत्किं मन्यध्वे कुलपुत्राः शक्यं ते लोकधातवः केनचिच्चिन्तयितुं वा गणयितुं वा तुलयितुं वोपलक्षयितुं वा। एवमुक्ते मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वः स च सर्वावान्बोधिसत्त्वगणो बोधिसत्त्वराशिर्भगवन्तमेतदवोचत्। असंख्येयास्ते[12] भगवँल्लोकधातवो ऽगण-

---

1) यामास A. Cb. K. W. पति स्म O.

2) All but O. यो ऽयं.

3) शाक्याभिराजेन O.

4) In B. Cb. only.

5) Left out in K.

6) गयायां नगरे O.

7) The construction shows a confusion between the instrumental and the nominative case. But perhaps to r. °रा °धिरभिसंबुद्धेति.

8) This Prākṛticism in all MSS. and उद्गृहीत्वा O.

9) रजमुप O. the more original reading.

10) व्यपगत B. K. अपगत O. व्यपग the rest.

11) वीपरमाणुरजां A. वीपरमाणुं K. W. वीधातुं O.

12) A. K. W. read तावद् for ते.

नीयाश्चित्तभूमिसमतिक्रान्ताः । सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धैरपि भगवन्नार्येण ज्ञानेन न शक्यं चिन्तयितुं वा गणयितुं वा तुलयितुं वोपलक्षयितुं वा । अस्माकमपि तावद्भगवन्नवैवर्त्यभूमि[1]स्थितानां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामस्मिन्स्थाने चित्तगोचरो न प्रवर्तते । तावदप्रमेया भगवंस्ते लोकधातवो भवेयुरिति[2] ॥

एवमुक्ते भगवांस्तान्बोधिसत्त्वान्महासत्त्वानेतदवोचत् । आरोचयामि वः कुलपुत्राः प्रतिवेदयामि वो यावन्तः कुलपुत्रास्ते लोकधातवो येषु तेन पुरुषेण तानि परमाणुरजांस्युपनिक्षिप्तानि येषु च[3] नोपनिक्षिप्तानि सर्वेषु[4] तेषु कुलपुत्रा लोकधातुकोटीनयुतशतसहस्रेषु न तावन्ति परमाणुरजांसि संविद्यन्ते यावन्ति मम कल्पकोटीनयुतशतसहस्राण्यनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धस्य । यतः प्रभृत्यहं[5] कुलपुत्रा अस्यां सहायां लोकधातौ सत्त्वानां धर्मं देशयाम्यन्येषु च लोकधातुकोटीनयुतशतसहस्रेषु ये च मया कुलपुत्रा अत्रान्तरा[6] तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः परिकीर्तिता दीपंकरतथागतप्रभृतयस्तेषां च तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां परिनिर्वाणाय[7] मयैव तानि कुलपुत्रा उपायकौशल्यधर्मदेशनाभिनिर्हार[8]निर्मितानि । अपि तु खलु पुनः कुलपुत्रास्तथागत आगतागता[9]नां सत्त्वानामिन्द्रियपरापरज्ञतां वीर्यारम्भमात्रतां व्यवलोक्य[10] तस्मिन्नात्मनो नाम व्याहरति[11] तस्मिंस्तस्मिंश्चात्मनः परिनिर्वाणं व्याहरति तथा तथा च सत्त्वान्परितोषयति

1) वर्तिकबोधिसत्वभूमौ O.
2) इति wanting in O.
3) वा B. Cb.
4) B. Cb. add च.
5) प्रतिभ्यहं A. प्रभृतयः Cb.
6) रे K. O.
7) णानि K. णा O.
8) रार्थमभिनि O.
9) गता left out in B.
10) लोकयित्वा A. K. W. O. लोक Cb. लोक्य B.
11) A. adds स्म. नामानि करोति O.

नानाविधैर्धर्मपर्यायैः। तत्र कुलपुत्रास्तथागतो नानाधिमुक्तानां सत्त्वानामल्पकुशलमूलानां बहुसंक्लेशानामेवं वदति[1]। दहरो ऽहमस्मि भिक्षवो जात्याभिनिष्क्रान्तो ऽचिराभिसंबुद्धो ऽस्मि भिक्षवो ऽनुत्तरां सम्यक्संबोधिम्। यत्खलु पुनः कुलपुत्रास्तथागत एवं चिराभिसंबुद्ध एवं व्याहरत्यचिराभिसंबुद्धो ऽहमस्मीति नान्यत्र सत्त्वानां परिपाचनार्थमवतारणार्थमेते धर्मपर्याया भाषिताः। सर्वे च ते कुलपुत्रा धर्मपर्यायास्तथागतेन सत्त्वानां विनयार्थाय भाषिताः। यां[2] च कुलपुत्रास्तथागतः सत्त्वानां विनयार्थवाचं[3] भाषते[4] आत्मोपदर्शनेन वात्मारम्बणेन वा परारम्बणेन वा यत्किंचित्तथागतो व्याहरति सर्वे ते धर्मपर्यायाः सत्यास्तथागतेन भाषिता नास्त्यत्र तथागतस्य मृषावादः। तत्कस्य हेतोः। दृष्टं हि तथागतेन त्रैधातुकं यथाभूतं न जायते न म्रियते न च्यवते नोपपद्यते न संसरति न परिनिर्वाति[5] न भूतं नाभूतं न सन्तं नासन्तं न तथा नान्यथा न वितथा नावितथा नान्यथा[6] न तथा। त्रैधातुकं तथागतेन दृष्टं यथा बालपृथग्जना न पश्यन्ति[7] प्रत्यक्षधर्मा[8] तथागतः खल्वस्मिन्स्थाने ऽसंप्रमोषधर्मा[9]। तत्र तथागतो यां कांचिद्वाचं व्याहरति सर्वं तत्सत्यं न मृषा नान्यथा। अपि तु खलु पुनः सत्त्वानां नानाचरितानां नानाभिप्रायाणां संज्ञाविकल्पचरितानां कुशलमूलसंजननार्थं[10] विविधान्धर्मपर्यायान्विविधैरारम्बणैर्व्याहरति। यद्धि कुलपुत्रास्तथागतेन कर्तव्यं तत्तथागतः करोति। तावच्चिराभिसंबुद्धो ऽपरिमितायुष्प्र-

1) A. K. W. add स्म.

2) याः A. W. यां B. K. ये Cb. यां यामेव O.

3) ताः A. K. W. ता B. तः Cb. त्ते B. K. त्य O.

4) त्ते B. K. त्य O.

5) वायति O. वपयति K.

6) From न वितथा till नान्यथा left out in B. Cb. न सत्यं नासत्यं added in O.

7) न्ति A. B. Cb. K. O. ति W.

8) All र्मात्त.

9) र्मास्तथागतो O. र्माः the rest.

10) जनार्थं Cb.

मायां तथागतः सदा स्थितः। अपरिनिर्वृतस्तथागतः परिनिर्वाणमादर्शयति वैनेयवशेन[1]। न च तावन्मे कुलपुत्रा अद्यापि पौर्विकी[2] बोधिसत्त्वचर्यापरिनिष्पादितायुष्प्रमाणमप्य-परिपूर्णम्। अपि तु खलु पुनः कुलपुत्रा अद्यापि तद्द्विगुणेन मे कल्पकोटीनयुतशतसहस्राणि भविष्यत्यायुष्प्रमाणस्या परिपूर्णत्वात्[3]। इदानीं खलु पुनरहं कुलपुत्रा अपरिनिर्वायमाण एव परिनिर्वाणमारोचयामि। तत्कस्य हेतोः। सत्त्वानहं कुलपुत्रा अनेन पर्यायेण परिपाचयामि मा हैव मे[4]ऽतिचिरं तिष्ठतो ऽभीक्ष्णदर्शनेनाकृतकुशलमूलाः सत्त्वाः पुण्यविरहिता दरिद्रभूताः कामलोलुपा[5] अन्धा दृष्टिजालसंछन्नास्तिष्ठति तथागत इति विदित्वा किलीकृतसंज्ञा[6] भवेयुर्[7] न[8] च तथागते[9] दुर्लभसंज्ञामुत्पादयेयुरासन्ना वयं तथागतस्येति वीर्यं नारभेयुस्त्रैधातुकान्निःसरणार्थं न च तथागते दुर्लभसंज्ञामुत्पादयेयुः। ततः कुलपुत्रास्तथागत उपायकौशल्येन तेषां सत्त्वानां दुर्लभप्रादुर्भावो[10] भिक्षवस्तथागत इति वाचं व्याहरति स्म। तत्कस्य हेतोः। तथा हि तेषां सत्त्वानां बहुभिः कल्पकोटीनयुतशतसहस्रैरपि तथागतदर्शनं भवति वा न वा। ततः खल्वहं कुलपुत्रास्तदारम्बणं कृत्वैवं वदामि। दुर्लभप्रादुर्भावा हि भिक्षवस्तथागता इति। ते भूयस्या मात्रया दुर्लभ-

---

1) सात् Cb. K. O.

2) पूर्विकी B. पूर्वको Cb. पूर्विका O.

3) स्य परिपूर्णता K. स्य परिपूरणतायाः O.

4) Left out in Cb. O.

5) लुपाया A. B. लुपा K. लुया W. लुपा सत्त्वदृष्ट Cb. लुपा आत्माद्यव-मिता O.

6) गाढी O.

7) अभूवन् न A. W.

8) न A. ते W. from ते till पुर् left out in Cb., while K. reads भवेयुः। त्रैधातुकान्निस्सरणार्थन्न च तथागते.

9) From त till ॰येयुः left out in O.

10) भाः Cb.

प्रादुर्भावांस्तथागतान्विदित्वाश्चर्यसंज्ञामुत्पादयिष्यन्ति शोक[1]संज्ञामुत्पादयिष्यन्ति[2] अपश्यन्तस्तथागतानर्हतः सम्यक्संबुद्धान् तृषिता भविष्यन्ति[3] तथागतदर्शनाय[4]। तेषां तानि तथागतारम्बणमनस्कारकुशलमूलानि दीर्घरात्रमर्थाय हिताय सुखाय च भविष्यन्त्येतमर्थं[5] विदित्वा तथागतोऽपरिनिर्वायन्नेव[6] परिनिर्वाणमारोचयति सत्त्वानां वैनेयवशमुपादाय। तथागतस्यैष कुलपुत्रा देशनापर्यायो[7] यदेवं व्याहरति नास्त्यत्र तथागतस्य मृषावादः॥

तद्यथापि नाम कुलपुत्राः कश्चिदेव वैद्यपुरुषो[8] भवेत्पण्डितो व्यक्तो मेधवी सुकुशलः सर्वव्याधिप्रशमनाय। तस्य च पुरुषस्य बहवः पुत्रा भवेयुर्दश वा विंशतिर्वा त्रिंशद्वा चत्वारिंशद्वा पञ्चाशद्वा शतं[9] वा। स च वैद्यः प्रवासगतो भवेत् ते चास्य सर्वे पुत्रा गरपीडा वा विषपीडा वा भवेयुः। तेन गरेण वा विषेण वा दुःखाभिर्वेदनाभिरभिभूता[10] भवेयुः। ते तेन गरेण वा विषेण वा दह्यमानाः[11] पृथिव्यां प्रपतेयुः[12]। अथ स तेषां वैद्यः[13] पिता प्रवासादागच्छेत् ते चास्य पुत्रास्तेन गरेण वा विषेण वा दुःखाभिर्वेदनाभिरार्ताः। केचिद्विपरीतसंज्ञिनो भवेयुः केचिदविपरीतसंज्ञिनो भवेयुः[14]। सर्वे च ते तेनैव दुःखेनार्तास्तं

1) सोभन Cb.

2) In Cb. K. O. only.

3) A. B. K. W. add सदेवके लोके.

4) ये A. B. Cb.

5) °ष्यन्तीति। एत K.

6) वायमाणश्चैव O. र्वापयन्नेव K. left out in W.

7) धर्मपर्यायो A. K. W. O.

8) वैद्यः K. left out in Cb.

9) All but K. O. have शतसहस्रं वा.

10) Sic O. °ज्ञाता A. B. अविज्ञाता W. अभिरीर्णा Cb. °भिस्तुता K. Cp. Pâṇini VI, 4, 21.

11) दह्यंतः A. B. K. W.

12) प्रवेष्टेयुः K.

13) वैद्यपिता A. B. W.

14) Left out in Cb. K.

पितरं दृष्ट्वाभिनन्देयुरेवं चैनं वदेयुः । दिष्ट्यासि तात क्षेमस्वस्तिभ्यामागतः[1] । तदस्मादात्मनो ऽपराधाद्गराद्वा विषाद्वा परिमोचयस्व ददस्व नस्तात जीवितमिति । अथ खलु स वैद्यस्तान्पुत्रान्दुःखार्तान्दृष्ट्वा वेदनाभिभूतान्[2] दह्यतः[3] पृथिव्यां परिवेष्टमानान् ततो महाभैषज्यं समुदानयित्वा वर्णसंपन्नं गन्धसंपन्नं रससंपन्नं च शिलायां पिष्ट्वा[4] तेषां पुत्राणां पानाय दद्यादेवं चैनान्वदेत् । पिबथ पुत्रा इदं महाभैषज्यं वर्णसंपन्नं गन्धसंपन्नं रससंपन्नम् । इदं[5] यूयं पुत्रा महाभैषज्यं पीत्वा क्षिप्रमेवास्माद्गराद्वा विषाद्वा परिमोक्ष्यध्वे[6] स्वस्था भविष्यथारोगाश्च । तत्र ये तस्य वैद्यस्य पुत्रा अविपरीतसंज्ञिनस्ते भैषज्यस्य वर्णं च दृष्ट्वा गन्धं चाघ्राय रसं चास्वाद्य क्षिप्रमेवाभ्यवहरेयुः । ते चाभ्यवहरन्तस्[7]तस्मादाबाधात्सर्वेण सर्वं विमुक्ता[8] भवेयुः । ये पुनस्तस्य पुत्रा विपरीतसंज्ञिनस्ते तं पितरमभिनन्देयुरेवं चैनं वदेयुः । दिष्ट्यासि[9] तात क्षेमस्वस्तिभ्यामागतो यस्त्वमस्माकं चिकित्सक[10] इति । ते चैवं वाचं भाषेरन्[11] तच्च भैषज्यमुपनामितं न पिबेयुः । तत्कस्य हेतोः । तथा हि तेषां तया विपरीतसंज्ञया तद्भैषज्यमुपनामितं[12] वर्णेनापि न रोचते गन्धेनापि रसेनापि न रोचते । अथ खलु स वैद्यपुरुष एवं चिन्तयेत् । इमे मम पुत्रा अनेन गरेण वा विषेण वा विपरीतसंज्ञिनः । ते

---

1) Cb. adds ऽसीति, K. adds इति.

2) भितूर्णा O. Cp. above, p. 320, l. 9.

3) Left out in Cb. K. O.

4) पीषापयित्वा O.

5) K. adds हि.

6) स्व Cb. थ K. O.

7) चाभ्यवहरंतस् in Cb. तं महाभैषज्यमभ्यवहरित्वा O. चावह° the rest.

8) Cb. K. add प्र. O. has परिमुच्येयुः.

9) दृष्ट्वा A. B. W. दृष्टो Cb.

10) चिकित्सित A. B. विचिकित्सक Cb. चिकित्सक K. W.

11) भाषेरन् A. W. भाषेयुः K. O. भाषन्ते the others. भाषेयुः the more original reading.

12) Left out in Cb. K. W.

अहल्यकं महा[1]भैषज्यं न पिबन्ति मां चाभिनन्दन्ति[2]। यन्न्वहमिमान्पुत्रानुपायकौशल्येनेदं भैषज्यं पाययेयमिति। अथ खलु स वैद्यस्तान्पुत्रानुपायकौशल्येन तद्भैषज्यं पाययितुकाम[3] एवं वदेत्। जीर्णो ऽहमस्मि कुलपुत्रा वृद्धो महल्लकः कालक्रिया च मे प्रत्युपस्थिता। मा च यूयं पुत्राः शोचिष्ट मा च क्लाम[4]मापद्यध्वम्। इदं वो मया महा[5]भैषज्यमुपनीतं। सचेदाकाङ्क्षथ तदेव[6] भैषज्यं पिबध्वम्[7]। स एवं तान्पुत्रानुपायकौशल्येनानुशिष्यान्यतरं जनपदप्रदेशं प्रक्रान्तः। तत्र गत्वा कालगतमात्मानं तेषां ग्लानानां पुत्राणामारोचयेत्। ते तस्मिन्समये ऽतीव शोचेयुरतीव परिदेवेयुः। यो ह्यस्माकं पिता नाथो जनको ऽनुकम्पकः सो ऽपि नामैकः कालगतस्ते ऽद्य वयमनाथाः संवृत्ताः। ते खल्वनाथभूतमात्मानं समनुपश्यन्तो ऽशरणमात्मानं समनुपश्यन्तो ऽभीक्ष्णं शोकार्ता भवेयुस्तेषां च तयाभीक्ष्णं शोकार्ततया सा विपरीतसंज्ञाविपरीतसंज्ञा[8] भवेत्। यच्च तद्भैषज्यं वर्णगन्धरसोपेतं तद्वर्णगन्धरसोपेतमेव[9] संजानीयुः[10]। ततस्तस्मिन्समये तद्भैषज्यमभ्यवहरेयुस्ते चाभ्यवहरन्तस्तस्मादाबाधात्परिमुक्ता भवेयुः[11]। अथ खलु स वैद्यस्तान्पुत्रानाबाधविमुक्तान्विदित्वा पुनरेवात्मानमुपदर्शयेत्। तत्किं मन्यध्वे कुलपुत्रा मा हैव तस्य वैद्यस्य तदुपायकौशल्यं कुर्वतः

---

1) महा in Cb. W. O. only.

2) Sic O. च नाभिनन्दन्ति the other MSS. contrary to what is said above.

3) पिवापयेत् O. and पिवापयेत्.

4) क्लाश A. B. W. क्लामा Cb. क्लाम K. O.

5) Left ont in Cb. K.

6) तद् A. B. W. तदेव Cb. तदेतद् K.

7) थ Cb. पिबेयात O.

8) अविपरीतसंज्ञा left out in Cb. K.

9) तद्वर्णगन्धरसोपेतम् left out in Cb.

10) नीरन् A. W.

11) इति added in most MSS.

कश्चिन्मृषावादेन[1] संचोदयेत्। आहुः[2]। नो हीदं भगवन्नो हीदं सुगत। आह। एवमेव कुलपुत्रा अहमप्य[3]प्रमेयासंख्येयकल्पकोटीनयुतशतसहस्रा[4]भिसंबुद्ध इमामनुत्तरां सम्यक्संबोधिमपि तु खलु पुनः कुलपुत्रा अहमन्तरान्त[5]रमेवंरूपाण्युपायकौशल्यानि सत्त्वानामुपदर्शयामि विनयार्थं न च मे कश्चिदत्र स्थाने मृषावादो भवति॥

अथ खलु भगवानिमामेवार्थगतिं भूयस्या मात्रया संदर्शयमानस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत॥

अचिन्तिया कल्पसहस्रकोट्यो यासां प्रमाणं न कदाचि विद्यते।
प्राप्ता मया एष[6] तदाग्रबोधिर्धर्मं[7] च देशेम्यहु नित्यकालम्॥ १॥
समादपेमी[8] बहुबोधिसत्त्वान्बौधस्मि ज्ञानस्मि स्थपेमि चैव।
सत्त्वान कोटीनयुताननेकान्[9]परिपाचयामी बहुकल्पकोट्यः॥ २॥
निर्वाणभूमिं चुपदर्शयामि विनयार्थ सत्त्वान वदाम्युपायम्।
न चापि निर्वाम्यहु तस्मि काले इहैव चो धर्मु प्रकाशयामि॥ ३॥
तत्रापि चात्मानमधिष्ठहामि[10] सर्वांश्च सत्त्वान तथैव[11] चाहम्।
विपरीतबुद्धी च नरा विमूढाः तत्रैव तिष्ठन्तु न पश्यिषू[12] माम्॥ ४॥

---

1) सं left out in A. W.
2) हु K.
3) प्य left out in K.
4) स्राणि सं A. W. स्राभिसं Cb. K.
5) रा A. Cb. W. र K.
6) एषा मया प्राप्त K.
7) र्धिं धर्मं A. Cb. W. र्धिः धर्मं K.
8) The lengthening of मि not necessary.
9) युतान नित्यं A. W.
10) धिष्ठिहामि Cb. K.
11) सर्वांस्तथैव K.
12) तिष्ठन्त च पश्यषू K.

परिनिर्वृतं दृष्ट्व[1] ममात्मभावं धातूषु पूजां विविधां करोन्ति ।
मां च[2] अपश्यन्ति जनेन्ति तृष्णां ततोर्जुकं[3] चित्त प्रभोति[4] तेषाम् ॥ ५ ॥
ऋजू यदा ते मृदु मार्दवाश्च उत्सृष्टकामाश्च भवन्ति सत्त्वाः ।
ततो अहं श्रावकसंघ कृत्वा आत्मान[5] दर्शेम्यहु गृध्रकूटे ॥ ६ ॥
एवं च हं तेष वदामि पश्चात् इहैव नाहं तद आसि निर्वृतः[6] ।
उपायकौशल्य ममेति भिक्षवः पुनः पुनो भोम्यहु जीवलोके[7] ॥ ७ ॥
अन्येहि सत्त्वेहि पुरस्कृतो ऽहं तेषां प्रकाशेमि ममाग्रबोधिम् ।
यूयं च शब्दं न शृणोथ मह्यं अन्यत्र सो निर्वृतु लोकनाथः ॥ ८ ॥
पश्याम्यहं सत्त्व विहन्यमानां न चाहु दर्शेमि तदात्मभावम् ।
स्पृहेन्तु तावन्मम दर्शनस्य तृषितान[8] सद्धर्मु प्रकाशयिष्ये ॥ ९ ॥
सदाधिष्ठानं मम एतदीदृशं अचिन्तिया कल्पसहस्रकोट्यः ।
न च च्यवामी इतु गृध्रकूटात् अन्यासु शय्यासनकोटिभिश्च[9] ॥ १० ॥
यदापि सत्त्वा इम लोकधातुं पश्यन्ति कल्पेन्ति च दह्यमानम्[10] ।
तदापि चेदं मम बुद्धक्षेत्रं परिपूर्ण भोती[11] मरु[12]मानुषाणाम्[13] ॥ ११ ॥

---

1) दृष्ट्वा A. W. दृष्ट Cb. K.
2) च A. K. W. सा Cb. We conjecture चा अपश्यन्त (Nom. pl.).
3) तत्रो in all but K. W.
4) प्रभोन्ति A. W.
5) न A. B. Cb. W. नु K.
6) This quarter in left out in Cb.
7) जीर्णा Cb.
8) नु A. B. W. म Cb. न K.
9) कोटिषू च Cb.
10) नां A. नं Cb. ना K. W.
11) The lengthening not necessary.
12) नरु A. Cb. K. नर W.
13) षाणां Cb. K. षाभिः the rest, meant षेभिः.

क्रीडा रती तेष विचित्र भोति उद्यानप्रासादविमानकोट्यः ।
प्रतिमण्डितं रत्नमयैश्च पर्वतैः द्रुमैस्तथा पुष्पफलैरुपेतैः[1] ॥ १२ ॥
उपरिं[2] च देवा ऽभिहनन्ति तूर्यान् म[3]न्दारवर्षं च विसर्जयन्ति ।
ममैव अभ्योकिरि श्रावकांश्च ये चान्य बोधाविह प्रस्थिता विदू[4] ॥ १३ ॥
एवं च मे क्षेत्रमिदं सदा स्थितं अन्ये च कल्पेन्तिमं[5] दह्यमानम् ।
सुभैरवं पश्यिषु लोकधातुं उपद्रुतं[6] शोकशताभिकीर्णम्[7] ॥ १४ ॥
न चापि मे नाम[8] शृणोन्ति जातु तथागतानां बहुकल्पकोटिभिः ।
धर्मस्य वा मह्य गणस्य चापि पापस्य कर्मस्य फलेवरूपम्[9] ॥ १५ ॥
यदा तु सत्त्वा मृदु मार्दवाश्च उत्पन्न[10] भोन्तीह मनुष्यलोके ।
उत्पन्नमात्राश्च शुभेन कर्मणा पश्यन्ति मां धर्मु प्रकाशयन्तम् ॥ १६ ॥
न चाहु भाषामि कदाचि तेषां इमां क्रियामीदृशिकीमनन्ताम् ।
तेनो[11] अहं दृष्ट चिरस्य भोमि ततो पि[12] भाषामि सुदुर्लभा जिनाः ॥ १७ ॥

---

1) लैरुपेता A. W. लोपमेयैः Cb. लोपेतैः K.

2) रि W.

3) मा A. W.

4) दु A.

5) मम A. W. च Cb. म K. i. e. Skr. कल्पयन्ति + इदं.

6) तां Cb. ता K.

7) र्णा K.

8) न चान्य ने स्मि A. न चान्ये न स्मि W. न चापि नामं Cb. न चापि नामं पि K.

9) सद्दे A. फले W. फले Cb. K.

10) उपपन्न A. W.

11) तेन W.

12) ऽस्य Cb. K.

एतादृशं ज्ञानबलं ममेदं प्रभास्वरं यस्य न कश्चिदन्तः ।
आयुश्च मे दीर्घमनन्तकल्पं[1] समुपार्जितं[2] पूर्व चरित्व चर्याम् ॥ १८ ॥
मा संशयं अत्र कुरुध्व पण्डिता विचिकित्सितं च जहथा अशेषम् ।
भूतां प्रभाषाम्यहमेत[3] वाचं मृषा मम[4] नैव कदाचि वाग्भवेत् ॥ १९ ॥
यथा हि[5] सो वैद्य उपायशिक्षितो विपरीतसंज्ञीन सुतान हेतोः ।
जीवन्तमात्मान मृतेति ब्रूयात् तं वैद्यु[6] विज्ञो न मृषेण चोदयेत् ॥ २० ॥
एमेव[7] हं लोकपिता स्वयंभूः चिकित्सकः सर्वप्रजान नाथः ।
विपरीतमूढांश्च विदित्व बालान् अनिर्वृतो निर्वृत दर्शयामि ॥ २१ ॥
किं कारणं मह्यमभीक्ष्णदर्शनात् विश्रद्ध भोन्ती अबुधा अजानकाः ।
विश्वस्त कामेषु प्रमत्त भोन्ती[8] प्रमादहेतोः प्रपतन्ति दुर्गतिम् ॥ २२ ॥
चरिं चरिं जानिय नित्यकालं वदामि सत्त्वान तथा तथाहम्[9] ।
कथं नु बोधावुपनामयेयं कथ[10] बुद्धधर्माण भवेयु लाभिनः[11] ॥ २३ ॥

॥ इत्यार्यसद्धर्मपुण्डरीके धर्मपर्याये तथागतायुष्प्रमाणपरिवर्तो नाम पञ्चदशमः[12] ॥

---

1) कल्पान् Cb. कल्पा K.
2) तं A. W. त Cb. तः K.
3) हु A. Cb. W. हं K.
4) ममो A. W. ममा Cb. मम K.
5) पि Cb.
6) द्य A. K. द्यु W.
7) एमेवाहं A. Cb. एवमेवाहं W.
8) The lengthening not necessary.
9) तथागतो हं A. W.
10) कथं A. Cb. W. कथ K.
11) MSS add इति.
12) षोडशमः Cb.

XVI.

अस्मिन्खलु पुनस्तथागतायुष्प्रमाणनिर्देशे निर्दिश्यमानेऽप्रमेयाणामसंख्येयानां सत्त्वानामर्थः कृतोऽभूत्। अथ खलु भगवान्मैत्रेयं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमामन्त्रयते स्म। अस्मिन्खलु पुनरजित तथागतायुष्प्रमाणनिर्देशधर्मपर्याये[1] निर्दिश्यमानेऽष्टषष्टिगङ्गा[2]नदीवालुकासमानां[2] बोधिसत्त्वकोटीनयुतशतसहस्राणामनुत्पत्तिकधर्मक्षान्तिरुत्पन्ना[3]। एभ्यः सहस्र[4]गुणेन येषां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां धारणीप्रतिलम्भोऽभूत्। अन्येषां च साहस्रिकलोकधातुपरमाणुरजःसमानां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामिमं धर्मपर्यायं श्रुत्वासङ्गप्रतिभानता[5]प्रतिलम्भोऽभूत्। अन्येषां च द्विसाहस्रिक[6]लोकधातुपरमाणुरजःसमानां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां कोटीनयुतशतसहस्र[7]परिवर्ताया[8] धारण्याः[9] प्रतिलम्भोऽभूत्। अन्ये च त्रिसाहस्रिकलोकधातुपरमाणुरजःसमा बोधिसत्त्वा महासत्त्वा इमं धर्मपर्यायं श्रुत्वावैवर्त्यधर्मचक्रं प्रवर्तयामासुः। अन्ये च मध्यमलोकधातुपरमाणुरजःसमा बोधिसत्त्वा महासत्त्वा इमं धर्मपर्यायं श्रुत्वा विमलनिर्भासचक्रं प्रवर्तयामासुः। अन्ये च क्षुद्रक[10]लोकधा-

1) यो A. °ये Cb. K. °य W.
2) षष्टीनां K.
2) कोपमा A. W.
3) मुत्पन्ना A. रुत्पन्नः Cb. रुत्पन्ना W. ति उत्पन्नाः K.
4) स्र left out in A. W.
5) ता left out in K.
6) द्विसाहस्रिक in K. only, that agrees with Kumārajīva's version.
7) A. adds परिवार.
8) वर्तया W. वर्तायां K.
9) रण्या K.
10) खडिका A. Cb. W. ड्डिक K. r. खुड्डक.

तुपरमाणुरजःसमा बोधिसत्त्वा महासत्त्वा इमं धर्मपर्यायं श्रुत्वा[1]ष्टजातिबद्धा अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । अन्ये चतुर्द्वीपकलोकधातुपरमाणुरजःसमा बोधिसत्त्वा महासत्त्वा इमं धर्मपर्यायं श्रुत्वा चतुर्जातिप्रतिबद्धा अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । अन्ये च त्रिच[2]तुर्द्वीप[3]कलोकधातुपरमाणुरजःसमा बोधिसत्त्वा महासत्त्वा इमं धर्मपर्यायं श्रुत्वा त्रिजातिप्रतिबद्धा अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । अन्ये च द्विच[2]तुर्द्वीप[3]कलोकधातुपरमाणुरजःसमा बोधिसत्त्वा महासत्त्वा इमं धर्मपर्यायं श्रुत्वा द्विजातिप्रतिबद्धा अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । अन्ये चैकच[2]तुर्द्वीपकलोकधातुपरमाणुरजःसमा बोधिसत्त्वा महासत्त्वा इमं धर्मपर्यायं श्रुत्वैकजातिप्रतिबद्धा अभूवन्ननुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । अष्टत्रिसाहस्रमहासाहस्रलोकधातुपरमाणुरजःसमैश्च बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैरिमं धर्मपर्यायं श्रुत्वानुत्तरायां सम्यक्संबोधौ चित्तान्युत्पादितानि ॥

अथ[4] समनन्तरनिर्दिष्टे भगवतैषां[5] बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां धर्माभिसमये प्रतिष्ठाने अथ तावदेवोपरिवैहायसादन्तरीक्षान्मान्दारवमहामान्दारवाणां पुष्पाणां पुष्पवर्षमभिप्रवृष्टं तेषु च लोकधातुकोटीनयुतशतसहस्रेषु यानि तानि बुद्धकोटीनयुतशतसहस्राण्यागत्य[6] रत्नवृक्षमूलेषु सिंहासनोपविष्टानि तानि[7] सर्वाणि चावकिरन्ति स्माभ्यवकिरन्ति स्माभिप्रकिरन्ति स्म । भगवन्तं च शाक्यमुनिं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं तं च भगवन्तं प्रभूतरत्नं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं परिनिर्वृतं सिंहासनोपविष्टमवकिरन्ति स्माभ्यवकिरन्ति स्माभिप्रकिरन्ति स्म । तं च सर्वावन्तं बोधिसत्त्वगणं ताश्चतस्रः पर्षदो ऽव-

---

1) त्रि for अष्ट in A. W.

2) चा A. W.

3) पि K.

4) K. adds खलु.

5) इमेषां Cb.

6) गत्वा Cb.

7) Left out in Cb.

किरन्ति स्माभ्यवकिरन्ति स्माभिप्रकिरन्ति स्म। दिव्यानि च[1] चन्दनागरुचूर्णान्यन्तरीक्षात्प्रवर्षन्ति स्मोपरिष्टाच्चान्तरीक्षे वैहायसं[2] महादुन्दुभयो ऽघट्टिताः प्रणेदुर्मनोज्ञमधुरगम्भीरनिर्घोषाः । दिव्यानि च[1] दूष्ययुगशतसहस्राण्युपरिष्टादन्तरीक्षात्प्रपतन्ति स्म। हारार्धहारमुक्ताहारमणिरत्नहाररत्नानि चोपरिष्टाद्वैहायसमन्तरीक्षे समन्तात्सर्वासु दिक्षु प्रलम्बन्ति स्म । समन्ताच्चानर्घप्राप्तस्य धूपस्य घटिकासहस्राणि रत्नमयानि स्वयमेव प्रविचरन्ति स्म। एकैकस्य च[1] तथागतस्य रत्नमयीं[3] छत्रावलीं[4] यावद्ब्रह्मलोकादुपरिवैहायसमन्तरीक्षे बोधिसत्त्वा महासत्त्वा धारयामासुः। अनेन पर्यायेण सर्वेषां तेषामप्रमेयाणामसंख्येयानां[5] बुद्धकोटीनियुतशतसहस्राणां ते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा[6] रत्नमयीं छत्रावलीं यावद्ब्रह्मलोकादुपरिवैहायसमन्तरीक्षे धारयामासुः । पृथक्पृथग्[7]गाथाभिर्निर्हारैर्भूतैर्बुद्धस्तवैस्तांस्तथागतानभिष्टुवन्ति[8] स्म॥

अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत॥

आश्चर्य धर्मः[9] सुगतेन श्रावितो[10] न जातु अस्माभिः श्रुतैष पूर्वम् ।
महात्मता यादृशि नायकानां आयुष्प्रमाणं च यथा अनन्तम् ॥ १ ॥

---

1) Left out in Cb. K.

2) MSS °से.

3) नर्घयं प्राप्तस्य A. W नर्घेप्राप्तस्य Cb. नर्घयं प्राप्तस्य K.

4) यी ली Cb.

5) तेषां असख्येयानां left out in A. W.

6) From रत्न° till °रीक्षे left out in Cb. K.

7) घक्तैर्गा K.

8) भिसंस्तवन्ति K.

9) आश्चर्यप्राप्तो A.

10) देशितो Cb.

एवं च धर्मं श्रुणियान अद्य विभज्यमानं सुगतेन संमुखम् ।
प्रीतिस्फुटाः[1] प्राणि[2]सहस्रकोट्यो य औरसा लोकविनायकस्य ॥ २ ॥
अविवर्तिया[3] केचि स्थिताग्रबोधौ केचि स्थिता धारणिये धरायाम् ।
असङ्गप्रतिभाणि स्थिता केचित्[4] कोटीसहस्राय च धारणीये ॥ ३ ॥
परमाणु क्षेत्रस्य तथैव चान्ये ये प्रस्थिता उत्तमबुद्धज्ञाने ।
केचिच्च जातीभि तथैव चाष्टभि जिना भविष्यन्ति अनन्तदर्शिनः ॥ ४ ॥
केचित्तु चत्वारि अतिक्रमित्वा केचित्त्रिभिश्चैव द्विभिश्च अन्ये ।
लप्स्यन्ति बोधिं परमार्थदर्शिनः श्रुणित्व धर्मं इमु[5] नायकस्य ॥ ५ ॥
केचापि[6] एकाय स्थिहित्व जात्या सर्वज्ञ भोष्यन्ति भवान्तरेण ।
श्रुणित्व आयु इमु[7] नायकस्य एतादृशं लब्धु[8] फलं अनास्रवम् ॥ ६ ॥
अष्टान क्षेत्राण यथा रजो भवेत् एवाप्रमाणा गणनाय तत्तकाः[9] ।
याः[10] सत्त्वकोट्यो हि श्रुणित्व धर्मं उत्पादयित्वा वरबोधिचित्तम् ॥ ७ ॥
एतादृशं कर्म कृतं महर्षिणा प्रकाशयन्तेनिम बुद्धभूमिम्[11] ।
अनन्तकं यस्य[12] प्रमाणु नास्ति आकाशधातू च यथा ऽप्रमेयः ॥ ८ ॥

---

1) स्फुयुः A.

2) प्राण K. प्राणि the rest.

3) या in K. only.

4) This *pāda* wholly corrupt. We propose to read स्थिता असङ्गप्रतिभानि (Loc. sing.) केचित्.

5) इम K.

6) चात्र Cb. K.

7) आयु इमु A. धर्म इम Cb. आयु इमि K. आयुं इमु W.

8) लब्धु A. i. e. लब्धा; लब्ध the rest.

9) तात्तया: A. तातका: W.

10) या in all MSS.

11) निगमप्रबोधिं A. W. निम बृद्धभूमिं Cb. निम बुद्धभूमिं K.

12) अनन्तकल्पस्य A. W.

मान्दारवाणां[1] च प्रवर्षि वर्षं बहुदेवपुत्राण सहस्रकोट्यः ।
शक्राश्च ब्रह्मा यथ गङ्गवालिका ये[2] आगता क्षेत्रसहस्रकोटिभिः ॥ ९ ॥
सुगन्धचूर्णानि च चन्दनस्य अगरुस्य चूर्णानि च मुञ्चमानाः[3] ।
चरन्ति आकाशि यथैव पक्षी अभ्योकिरन्ता विधिवज्जिनेन्द्रान् ॥ १० ॥
उपरिं[4] च वैहायसु[5] दुन्दुभीयो निनादयन्तो मधुरा अघट्टिताः ।
दिव्यान दूष्याणि[6] सहस्रकोट्यः क्षिपन्ति आमेन्ति[7] च नायकानाम् ॥ ११ ॥
अनर्घमूल्यस्य च धूपनस्य रत्नामयी घटिकसहस्रकोट्यः ।
स्वयं समन्तेन विचेरु तत्र पूजार्थ लोकाधिपतिस्य तायिनः ॥ १२ ॥
उच्चान्महन्तान्[8] रतनामयांश्च[9] छत्राण कोटीनयुतानन्तान्[10] ।
धारन्तिमे पण्डित बोधिसत्त्वाः अवतंसकान्यावत ब्रह्मलोकात् ॥ १३ ॥
सवैजयन्तांश्च सुदर्शनीयान् ध्वजांश्च आरोपयि नायकानाम्[11] ।
गाथासहस्रैश्च अभिष्टुवन्ति[12] प्रहृष्टचित्ताः सुगतस्य पुत्राः ॥ १४ ॥

---

1) म K.

2) ये in all MSS.

3) ना A. W.

4) उपरि च A. W. उपरि Cb. उपरिंश्च K.

5) स A. W. सु Cb. सि K.

6) यष्याणि Cb.

7) म्य A. म Cb. मे K. ने W.

8) MSS. महात्मा.

9) यान्तं A.

10) तां A. तान् Cb. K. W.

11) ध्वजस्य आरोपित नायकेभ्यः Cb.

12) अभिस्तवन्ति K. more original.

एतादृशाश्चर्यविशिष्ट अद्भुता विचित्र दृश्यन्तिमि अद्य नायकाः[1] ।
आयुष्प्रमाणस्य निदर्शनेन प्रामोद्यलब्धा इमि सर्वसत्त्वाः[2] ॥ १५ ॥
विपुलो ऽद्य अर्थो दशसू दिशासु घोषश्च अभ्युद्गतु नायकानाम् ।
संतर्पिताः प्राण[3]सहस्रकोट्यः कुशलेन बोधाय समन्विताश्च[4] ॥ १६ ॥

अथ खलु भगवान्मैत्रेयं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमामन्त्रयते स्म ।

यैरजितास्मिंस्तथागतायुष्प्रमाणनिर्देश[5]धर्मपर्याये निर्दिश्यमाने[6] सत्त्वै[7]रेकचित्तोत्पादिका[8]प्यधिमुक्तिरुत्पादिताभिश्रद्दधानता वा[9] कृता कियत्ते कुलपुत्रा वा कुलदुहितरो वा पुण्यं प्रसवन्तीति[10] । तच्छृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्ये ऽहं[11] यावत्[12]पुण्यं प्रसवन्तीति । तद्यथापि नामाजित कश्चिदेव कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिकाङ्क्षमाणः पञ्चसु पारमितास्वष्टौ कल्पकोटीनयुतशतसहस्राणि चरेत् । तद्यथा दानपारमितायां शीलपारमितायां क्षान्तिपारमितायां वीर्यपारमितायां ध्यानपार-

---

1) का K.

2) बोधिसत्त्वाः Cb.

3) प्राण K. प्राणि the other.

4) MSS. add इति.

5) र्शे Cb. K.

6) भाष्यमाने Cb.

7) सर्वै A. W.

8) दिताप्य A. दिकोव्य Cb. दकोप्य K. दिकाप्य W.

9) ता वा left out in Cb.

10) प्रशविष्यन्तीति K.

11) भाषिष्ये ऽहं in Cb. only.

12) यावेन A. यावन् Cb. यावत्तत् K. यात्त्वं W. Here the break in O. at an end.

मितायां विरहितः[1] प्रज्ञापारमितया[2]। येन चाजित[3] कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वेमं[4] तथागतायुष्प्रमाणनिर्देशं धर्मपर्यायं श्रुत्वैकचित्तोत्पादिकाप्यधिमुक्तिरुत्पादिताभिश्रद्दधानता[5] वा कृता। अस्य पुण्याभिसंस्कारस्य कुशलाभिसंस्कारस्यासौ[6] पौर्वकः[7] पुण्याभिसंस्कारः कुशलाभिसंस्कारः पञ्चपारमिताप्रतिसंयुक्तो ऽष्टकल्पकोटीनयुतशतसहस्रपरिनिष्पन्नः शततमीमपि[8] कलां नोपयाति[9] सहस्रतमीमपि[8] शतसहस्रतमीमपि[10] कोटीशतसहस्रतमीमपि[8] कोटीनयुतसहस्रतमीमपि[8][11] कोटीनयुतशतसहस्रतमीमपि[12] कलां[13] नोपयाति संख्यामपि कलामपि[14] गणनामप्युपमामप्युपनिषामपि[15] न क्षमते। एवंरूपेणाजित पुण्याभिसंस्कारेण समन्वागतः कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा विवर्तते ऽनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेरिति नैतत्स्थानं विद्यते॥

---

1) यामभिरहितः Cb.

2) तायां A. Cb. W. तया K.

3) च left out in K.

4) ताय वा इ O.

5) द्दधना O.

6) कुशलमूला Cb.

7) पू K. O.

8) मा K. रिमा O.

9) नोपैति Cb. K. O.

10) From शत° till नोपयाति left out in Cb. and from कोटी till नोयाति in O.

11) नयुत left out in W.

12) This compound left out in K.

13) In K. W. only.

14) कलान्नोपैति O. left out in W.

15) उपनिशमपि K. left out in Cb. उपनिषामपि नोपैति O. Other MSS उपनिषदमपि. One MSS. has उपनिसामपि उपनिषदमपि.

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

षष्ठ पारमिता[1]ः पञ्च समादायेह वर्तते ।
[2]इदं ज्ञानं गवेषन्तो बुद्धज्ञानमनुत्तरम् ॥ १७ ॥
कल्पकोटी[3]नहस्राणि अष्टौ पूर्णानि युज्यते ।
दानं ददन्तो बुद्धेभ्यः श्रावकेभ्यः पुनः पुनः ॥ १८ ॥
प्रत्येकबुद्धांस्तर्पन्तो बोधिसत्त्वान कोटियः ।
खाद्यभोज्यान्नपानेहि[4] वस्त्रशय्यासनेहि[4] च ॥ १९ ॥
प्रतिश्रयान्विहारांश्च व[5]न्दनस्येह कारणात् ।
आरामान्रमणीयांश्च चङ्क्रमस्थानशोभितान् ॥ २० ॥
[6]एतादृशं ददित्वान[7] दानं चित्रं बहुविधम् ।
कल्पकोटी[8]नहस्राणि दत्वा बोधाय नामयेत् ॥ २१ ॥
पुनश्च शीलं रक्षेत शुद्धं संबुद्धवर्णितम् ।
अखण्डं नंस्तुतं विज्ञै[9]र्बुद्धज्ञानस्य कारणात्[10] ॥ २२ ॥
पुनश्च क्षान्तिं भावेत[11] दान्तभूमौ प्रतिष्ठितः ।
धृतिमान्स्मृतिमांश्चैव परिभाषाः क्षमे बहूः ॥ २३ ॥

---

1) ता A. W.
2) मं Cb. K.
3) टि K.
4) नेन Cb. K. O.
5) All चन्द.
6) The 21-st and 22-nd verses are left out in A.
7) त्वेह W.
8) टि W. O.
9) विज्ञ K. W. विज्ञै Cb. विज्ञैर्बु O.
10) कारणम् W. O.
11) वेया O.

ये चोपलम्भिकाः सत्त्वा अधिमाने प्रतिष्ठिताः ।
कृत्स्नं च तद्धितेषां बुद्धज्ञानस्य कारणात्[1] ॥ २४ ॥
नित्योद्युक्तश्च वीर्यस्मिन् अभियुक्तो दृढस्मृतिः ।
अनन्यमनसंकल्पो[2] भवेया कल्पकोटियः[3] ॥ २५ ॥
अरण्यवासि[4] तिष्ठन्तो[5] चङ्क्रमे अभिरूह्य च ।
स्त्यान[6] मिद्धं च वर्जित्वा कल्पकोट्यो हि[7] यश्चरेत् ॥ २६ ॥
यश्च ध्यायी महाध्यायी ध्यानारामः[8] समाहितः ।
कल्पकोट्यः स्थितो ध्यायेत्सहस्राण्यष्टनूनकाः[8] ॥ २७ ॥
तेन ध्यानेन सो वीरः[9] प्रार्थयेद्बोधिमुत्तमाम् ।
अहं स्यामिति सर्वज्ञो[10] ध्यानपारामतां[11] गतः ॥ २८ ॥
यच्च पुण्यं भवेत्तेषां निषेवित्वा[12] इमां क्रियाम् ।
कल्पकोटीसहस्राणि ये पूर्वं परिकीर्तिताः ॥ २९ ॥

---

1) कारणम् O.

2) ल्पा A. ल्पो Cb. K. W.

3) यो A. Cb. यः K. या W. भिः O.

4) से Cb. K. O.

5) न्तु O.

6) स्तान O.

7) टीय O.

8) All but O. स्रान and कान्.

9) वीरो A. K. W. धीरो Cb.

10) सर्वज्ञो जिन्न सो अस्या O.

11) ता A. Cb. W. तां K.

12) All but O. निश्रयि.

आयुं च मम यो श्रुत्वा[1] स्त्री वापि पुरुषो ऽपि वा ।
एकक्षणं पि श्रद्दाति[2] इदं पुण्यमनन्तकम् ॥ ३० ॥
विचिकित्सां च वर्जित्वा इञ्जिता मन्यितानि[3] च ।
अधिमुच्येन्मुहूर्तं पि फलं तस्येदमीदृशम् ॥ ३१ ॥
बोधिसत्त्वाश्च ये भोन्ति चरिताः कल्पकोटियः ।
न ते त्रसन्ति श्रुत्वेदं[4] मम आयुर[5]चिन्तियम् ॥ ३२ ॥
मूर्धेन च नमस्यन्ति अहमप्येदृशो भवेत् ।
अनागतस्मिन्नध्वानि[6] तारयं[7] प्राणिकोटियः ॥ ३३ ॥
यथा शाक्यमुनिर्नाथः शाक्यसिंहो महामुनिः[8] ।
बोधिमण्डे निषीदित्वा[9] सिंहनादमिदं[10] नदेत् ॥ ३४ ॥
अहमप्यनागते ऽध्वानि[11] सत्कृतः सर्वदेहिनाम् ।
बोधिमण्डे निषीदित्वा[12] आयुं[13] देशिष्य[14]मीदृशम् ॥ ३५ ॥

---

1) आयुं च श्रुत्वा च मे A. आयुषं गत्वा मम Cb. आयुश्च मम यो श्रुत्वा K. आयुश्च श्रुत्वा W.

2) द्धि A. W.

3) इञ्जीतानिर्पितानि A. इञ्जितामन्यितानि Cb. इञ्जितान्मन्यितानि K. इञ्जितान्यर्पितानि W.

4) श्रुत्वेदं A. W. स्त्वेमं Cb. O. श्रुत्वेमां K.

5) आयुम A. K. W. आयुर Cb.

6) °स्मि अध्वाने O.

7) All but O. तारयेत्.

8) नरोत्तमः Cb.

9) सी Cb. W.

10) Rather इमं. O. has दं नदी इमम् preferable. नदी is appropriate, नदेत् is not.

11) ने Cb. K.

12) सी A. Cb. W.

13) यु A. Cb. W. O. युं K.

14) निर्देशयमो O.

अध्याशयेन संपन्नाः श्रुताधाराश्च ये नराः ।
संधाभाष्यं विजानन्ति काङ्क्षा[1] तेषां न विद्यते ॥ ३६ ॥

पुनरपरमजित य[2] इमं तथागतायुष्प्रमाणनिर्देशं धर्मपर्यायं श्रुत्वावतरेद्[3]अधिमुच्येता[4]वगाहेतावबुध्येत सो ऽस्मादप्रमेयतरं पुण्याभिसंस्कारं प्रसवेद्बुद्धज्ञानसंवर्तनीयम् । कः पुनर्वादो य इममेवंरूपं धर्मपर्यायं शृणुयाच्छ्रावयेद्वाचयेद्धारयेद्वा[5] लिखेद्वा लिखापयेद्वा[6] पुस्तकगतं वा सत्कुर्याद्गुरुकुर्यान्मानयेत्पूजयेत्सत्कारयेद्वा[7] पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्त्रध्वजपताकाभिस्तैलप्रदीपैर्वा[8] घृतप्रदीपैर्वा[8] गन्धतैलप्रदीपैर्वा[9] बहुतरं पुण्याभिसंस्कारं प्रसवेद्बुद्धज्ञानसंवर्तनीयम् ॥

यदा चाजित स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वेमं तथागतायुष्प्रमाणनिर्देशं धर्मपर्यायं श्रुत्वाध्याशयेनाधिमुच्यते[10] तदा तस्येदमध्याशयलक्षणं वेदितव्यं यदुत[11] गृध्रकूटपर्वत[12]गतं मां धर्मं निर्दिशन्तं[13] द्रक्ष्यति बोधिसत्त्वगणपरिवृतं बोधिसत्त्वगणपुरस्कृतं श्रावकसंघमध्यगतम् । इदं च मे बुद्धक्षेत्रं सहां लोकधातुं वैडूर्यमयीं समप्रस्तरां द्रक्ष्यति सुवर्णसूत्राष्टापदविनद्धां रत्नवृक्षैर्विचित्रिताम् । कूटागारपरिभोगेषु[14] चात्र बोधिसत्त्वान्निवसतो द्रक्ष्यति ।

---

1) काङ्क्षां A. काङ्क्षं Cb. काङ्क्ष O. काङ्क्षा K. काङ्क्षान् W.

2) Left out in K.

3) अवतरेत् left out in A.

4) अधिमुच्येत left out in K. O.

5) द्धारये left out in K. Added धारापयेद्वा in O.

6) Left out in Cb.

7) O. has सत्कारापयेद्वा.

8) प्रद्योतै Cb.

9) प्रदीपेभिर्वा O. left out in Cb.

10) धिमोक्षते Cb. धिमोद्यते K. धिमुच्याति O.

11) यदिदं Cb. K. O.

12) पर्वत left out in A. W.

13) Sic O. मानं the others.

14) भोगेषु Cb. K. O. चात्र left out in Cb. K. but चेह सहे लोकधातौ O.

इदमजिताध्याशयेनाधिमुक्तस्य कुलपुत्रस्य वा कुलदुहितुर्वाध्याशयलक्षणं वेदितव्यम्[1]। नापि नु खलु पुनरजित तानप्यहमध्याशयाधिमुक्तान्कुलपुत्रान्वदामि ये[2] तथागतस्य परिनिर्वृतस्येमं धर्मपर्यायं श्रुत्वा न प्रतिक्षेप्स्यन्त्युत्तरि चाभ्यनुमोदयिष्यन्ति[3]। कः पुनर्वादो ये धारयिष्यन्ति वाचयिष्यन्ति[4]। [5]ततस्तथागतं सो ऽंसेन परिहरति[6] य इमं धर्मपर्यायं पुस्तकगतं कृत्वांसेन परिहरति। न मे तेनाजित कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा स्तूपाः कर्तव्या न विहाराः कर्तव्या न भिक्षुसंघाय ग्लानप्रत्ययभैषज्यपरिष्कारास्तेनानुप्रदेया[7] भवन्ति। [8]तत्कस्य हेतोः। कृता मे तेनाजित[9] कुलपुत्रेण वा कुलदुहित्रा वा [10]शरीरेषु शरीरपूजा सप्तरत्नमयाश्च स्तूपाः कारिता यावद्ब्रह्मलोकमुच्चैस्त्वेनानुपूर्वपरिणाहेन सच्छत्रपरिग्रहाः सवैजयन्तीका घण्टासमुद्गानुगताः[11] तेषां च शरीरस्तूपानां विविधाः सत्काराः कृता नानाविधैर्[12]दिव्यैर्मानुष्यकैः पुष्पधूपगन्धमाल्यविलेपनचूर्णचीवरच्छत्रध्वजपताकावैजयन्तीभिर्विविधमधुरमनोज्ञपटुपटहदुन्दुभिमहादुन्दुभि[13]भिर्वाद्यताडनिनादनिर्घोषशब्दैर्नानाविधैश्च . गीतनृत्यलास्यप्रकारैर्बहुभिरपरिमितैर्बहून्यप्रमेयाणि कल्पकोटीनयुतशतसहस्राणि सत्कारः कृतो भवति। इमं धर्मपर्यायं मम परिनिर्वृतस्य धारयित्वा वाचयित्वा

---

1) संज्ञानीयात् K. संज्ञानेयानि O.

2) यस्त K.

3) प्रतिनिक्षिपेदुत्तरि चाभ्यनुमोदेत् K.

4) यो धारयेद्वाचयेद्वा K.

5) From तत° till कृत्वा left out in Cb., leaving तथागतं.

6) परिवहति K.

7) A. W. add सत्कारायाः.

8) From तत्कस्य till सत्काराः left out in A. W.

9) अजित तेन K.

10) All but O. र. The text in O. here more prolix.

11) O. has छत्रध्वजपताकावैजयन्तीशतसहस्रैः समलंकृता सघण्टासमनुरणितानि. A verb अनुरणति occurs Mahāvastu II, 272.

12) विधिभिर्दि A. W. विधैभिर्दि O.

13) महादुन्दुभि left out in A. Cb. The reading in O. very different.

लिखित्वा प्रकाशयित्वा विहारा अपि तेनाजित कृता भवन्ति विपुला विस्तीर्णाः प्रगृही[1]ताश्च लोहितचन्दनमया द्वात्रिंशत्प्रासादा अष्टतला भिक्षुसहस्रावासा आरामपुष्पोपशोभिताश्चङ्क्रमवनोपेताः शयनासनो[2]पस्तब्धाः खाद्यभोज्यान्नपानग्लानप्रत्ययभैषज्यपरिष्कारपरिपूर्णाः सर्वसुखोपधानप्रतिमण्डिताः। ते च बहुप्रमेया यदुत[3] शतं वा सहस्रं वा शतसहस्रं वा कोटी वा[4] कोटीशतं वा कोटीसहस्रं वा कोटीशतसहस्रं वा कोटीनयुतशतसहस्रं वा[4]। ते च[5] मम संमुखं श्रावकसंघस्य निर्यातितास्ते च मया परिभुक्ता वेदितव्याः। य इमं धर्मपर्यायं तथागतस्य परिनिर्वृतस्य धारयेद्वा वाचयेद्वा देशयेद्वा लिखेद्वा लेखयेद्वा तदनेनाजित पर्यायेणैवं वदामि। न मे तेन परिनिर्वृतस्य धातुस्तूपाः कारयितव्या न संघपूजा। कः पुनर्वादोऽजित य इमं धर्मपर्यायं धारयन्दानेन वा संपादयेच्छीलेन वा क्षान्त्या वा वीर्येण वा ध्यानेन वा प्रज्ञया वा संपादयेद्बहुतरं पुण्याभिसंस्कारं स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा प्रसवेद्बुद्धज्ञानसंवर्तनीयमप्रमेयमसंख्येयमपर्यन्तम्। तद्यथापि नामाजिताकाशधातुरपर्यन्तः पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तराधरोर्ध्वासु दिक्षु विदिक्ष्वेवमप्रमेयासंख्येयान्स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा पुण्याभिसंस्कारान्प्रसवेद्बुद्धज्ञानसंवर्तनीयान्य इमं धर्मपर्यायं धारयेद्वा वाचयेद्वा देशयेद्वा[6] लिखेद्वा लिखापयेद्वा। तथागतचैत्यसत्कारार्थं चाभियुक्तो भवेत्तथागतश्रावकाणां च वर्णं भाषेत[7] बोधिसत्त्वानां च महासत्त्वानां गुणकोटीनयुतशतसहस्राणि परिकीर्तयेत्परेषां च संप्रकाशयेत्क्षान्त्या च संपादयेच्छीलवांश्च भवेत्कल्याणधर्मः सुखसंवासः क्षान्तश्च भवेद्दान्तश्च भवेदनभ्यसूयकश्चापगतक्रोधमनस्कारोऽव्यापन्न-

---

1) प्रति A. W.

2) शय्या O.

3) Left out in Cb. O.

4) कोटीर्वा Cb. कोटिर्वा K. कोट्यो वा O., with the other numbers also in plural.

5) O. adds विहारा.

6) Left out in Cb. K.

7) भाषेद्वा K.

नस्कारः स्मृतिमांश्च स्थामवांश्च भवेद्वीर्यवांश्च[1] नित्याभियुक्तश्च भवेद्बुद्धधर्मपर्येष्टा[2] ध्यायी च भवेत्प्रतिसंलयनगुरुकः[3] प्रतिसंलयन[4]बहुलश्च प्रश्नप्रभेदकुशलश्च भवेत्प्रश्नकोटीनयुतशतसहस्राणां विसर्जयिता । यस्य कस्यचिदजित बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्येमं धर्मपर्यायं तथागतस्य परिनिर्वृतस्य धारयत इमे[5] एवंरूपा गुणा भवेयुर्ये मया परिकीर्तिताः । सोऽजित कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वैवं वेदितव्यो बोधिमण्डसंप्रस्थितो ऽयं कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा बोधिमभिसंबोद्धुं[6] बोधिवृक्षमूलं गच्छति । यत्र चाजित स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा तिष्ठेद्वा निषीदेद्वा चङ्क्रमेद्वा तत्राजित तथागतमुद्दिश्य चैत्यं कर्तव्यं तथागतस्तूपो ऽयमिति च स[7] वक्तव्यः सदेवकेन लोकेनेति ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

पुण्यस्कन्धो ऽपर्यन्तो वर्णितो मे पुनः पुनः ।
य[8] इदं धारयेत्सूत्रं निर्वृते नरनायके ॥ ३७ ॥
पूजाश्च मे कृतास्तेन धा[9]तुस्तूपाश्च कारिताः ।
र[10]त्नामया विचित्राश्च दर्शनीयाः सुशोभनाः ॥ ३८ ॥
ब्रह्मलोकसमा उच्चा[11] छत्रावडिभि[12]रन्विताः ।
परिणाहवन्तः श्रीमन्तो वैजयन्ती[13]समन्विताः ॥ ३९ ॥

1) K. adds भवेन्.
2) ष्टां A. Cb. ष्ट K. ष्टां W.
3) संलयन Cb. Other MSS have संलीन; the reading of O. unknown.
4) संलीन K.
5) इममेवंरूपा A. Cb. W. इमेवंरूपा K.
6) संबुध्यनाय Cb. संबुध्यमानाय K. The reading of Cb. preferable.
7) सं K.
8) मं Cb. K.
9) तू K.
10) त्न A. W.
11) For उच्चाः.
12) वडि A. W. मंडि Cb. वडिसमन्विताः K.
13) न्ति Cb. K.

पट्टघण्टारणन्तश्च[1] पट्टदामोपशोभिताः ।
वातेरितास्तथा घण्टा शोभन्ति[2] जिनधातुषु ॥ ४० ॥

पूजा च विपुला तेषां पुष्पगन्धविलेपनैः ।
कृता वाद्यैश्च वस्त्रैश्च दुन्दुभीभिः पुनः पुनः ॥ ४१ ॥

मधुरा वाद्यभाण्डा च वादिता तेषु धातुषु ।
गन्धतैलप्रदीपाश्च[3] दत्तास्ते पि[4] समन्ततः ॥ ४२ ॥

प[5] इदं धारयेत्सूत्रं नयकालि[6] च देशयेत् ।
ईदृशी मे कृता तेन विविधा पूजनान्तिका[7] ॥ ४३ ॥

ग्रग्रा विहारकोट्यो पि[8] बहुवश्चन्दनाकारिताः[9] ।
द्वात्रिंशती च प्रासादा उच्चैस्त्वेनाष्टवत्तलाः ॥ ४४ ॥

शय्यासनैरुपस्तब्धाः खाद्यभोज्यैः समन्विताः[10] ।
प्रवेणी[11] प्रणीत प्रज्ञप्ता[11] ग्रावासाश्च सहस्रशः ॥ ४५ ॥

ग्रारामाश्चङ्क्रमा दत्ताः पुष्पारामोपशोभिताः ।
बहुउच्चद्दका[12]श्चैव बहुरूपविचित्रिताः[13] ॥ ४६ ॥

---

1) रणान्तर A. रणातश्च Cb. रणान्तो च K. W.
2) न्ते Cb.
3) पैश्च Cb.
4) MSS. द्वि.
5) मं A. K. W. मां Cb.
6) ल Cb. ले K.
7) ज्ञा Cb.
8) MSS. द्वि.
9) Corrupt; probably to r. चन्दनामयाः or चन्दनाकृताः.
10) MSS. शयना. प्रज्ञ A.
11) श्रवणा A. W. पवना Cb. K.
12) का A.
13) बहुवोच्छेदका A. W. बहुउच्छेदना Cb.

संघस्य विविधा पूजा कृता मे तेन[1] समुखम् ।
य इदं[3] धारयेत्सूत्रं निर्वृतस्मिन्विनायके[3] ॥ ४७ ॥
अधिमुक्तिसारो यो स्यादतो[4] बहुतरं हि सः ।
पुण्यं लभेत यो एतत्[5] सूत्रं वाचेल्लिखेत वा ॥ ४८ ॥
लिखापयेन्नरः[6] कश्चित्सुनिरुक्तं च पुस्तके ।
पुस्तकं पूजयेत्तच्च[7] गन्धमाल्यविलेपनैः ॥ ४९ ॥
दीपं च दद्याद्यो नित्यं[8] गन्धैतलस्य पूरितम्[9] ।
जात्युत्पला[10]तिमुक्तैश्च प्रकरैश्चम्पकस्य च ॥ ५० ॥
कुर्यादेतादृशीं[11] पूजां पुस्तकेषु च यो नरः[12] ।
बहु प्रसवते पुण्यं प्रमाणं यस्य नो भवेत् ॥ ५१ ॥
यथैवाकाशधातौ हि प्रमाणं नोपलभ्यते ।
दिशासु दशसू[13] नित्यं पुण्यस्कन्धो ऽयमीदृशः ॥ ५२ ॥

---

1) MSS. तेन्हि.

2) मं A. K. W. See vs. 56 and 57. मां Cb.

3) स्मि वि A. Cb. W. स्मिन्वि K.

4) यः स्याद्त्तो A. यो च स्यात् अत्तो Cb. यो चा स्याद्तो K.

5) एतत् Cb. एतं the rest.

6) लेखयेद्वा नरः A. W.

7) पूजयेतं च A. W. °येत्तच्च Cb. °येत्तच्च K.

8) दीपं च नित्यं यो दद्या A. W. °यो दद्याङ्ग° K.

9) तां A. W.

10) त्पलैश्च मु° A. K. W. त्पलातिमु° Cb.

11) कुर्याच्च एता Cb.

12) यो ततः A. Cb.

13) सु A. W.

कः पुनर्वादो यश्च स्याच्छान्तो दान्तः समाहितः ।
शीलवांश्चैव ध्यायी च प्रतिसंलीनगोचरः[1] ॥ ५३ ॥
अक्रोधनो अपिशुनश्चैत्यस्मिन्[2]गौरवे स्थितः ।
भिक्षूणां प्रणतो नित्यं नाधिमानी न चालसः ॥ ५४ ॥
प्रज्ञावांश्चैव धीरश्च प्रश्नं पृष्टो न कुप्यति ।
अनुलोमं[3] च देशेति कृपा[4]बुद्धी च प्राणिषु[5] ॥ ५५ ॥
य[6] ईदृशो भवेत्कश्चिद्यः सूत्रं धारयेदिदम्[7] ।
न तस्य पुण्यस्कन्धस्य प्रमाणमुपलभ्यते ॥ ५६ ॥
यदि कश्चिन्नरः पश्येदीदृशं धर्मभाणकम् ।
धारयन्तमिदं सूत्रं कुर्याद्धितस्य सत्क्रियाम्[8] ॥ ५७ ॥
दिव्यैश्च पुष्पैस्तथ अवकिरेत दिव्यैश्च वस्त्रैरभिच्छादयेत ।
मूर्ध्न वन्दित्व च तस्य पादौ तथागतो ऽयं जनयेत संज्ञाम् ॥ ५८ ॥
दृष्ट्वा च तं चिन्तयि तस्मिं[9] काले गमिष्यते[10] एष द्रुमस्य मूलम्[11] ।
बुध्यिष्यते[12] बोधिमनुत्तरां शिवां हिताय लोकस्य सदेवकास्य ॥ ५९ ॥

---

1) MSS. लो. Cp. Pāli *patisallāṇa*.
2) नश्चैत्येस्मिं A. Cb. W. नो चैत्यस्मिं K.
3) मश्च K.
4) कृपा A. K. W. कृता Cb.
5) प्रो A. Cb. W. प्रा K.
6) यदो Cb. K. W.
7) दिदं A. Cb. W. दिमं K.
8) सं क्रि A. Cb. सन्क्रि K. स क्रि W.
9) तस्मिं K.
10) तो Cb. Better ति.
11) लं Cb. ले the others.
12) बुद्धस्य A. W.

यस्मिंश्च सो चङ्क्रमि तादृशो विदु[1] निषद्य वा यत्र निषीदयेत ।
शय्यां च कल्पेय कोहिंचि धीरो भाषेतु गाथां पि तु एक सूत्रात्[3] ॥ ६० ॥
यस्मिंश्च स्तूपं[4] पुरुषोत्तमस्य कारापयेच्चित्र सुदर्शनीयम् ।
उद्दिश्य बुद्धं भगवन्त नायकं पूजां च चित्रां तहि कारयेत्तथा ॥ ६१ ॥
मया स भुक्तः पृथिवीप्रदेशो मया स्वयं चङ्क्रमितं च तत्र ।
तत्रोपविष्टो अहमेव चास्यां यत्र स्थितः सो भवि बुद्धपुत्रः[7] ॥ ६२ ॥

॥ इति श्रीसद्धर्मपुण्डरीके धर्मपर्याये पुण्यपर्यायपरिवर्तो नाम षोडशमः[8] ॥

---

1) द्ध A. K. W. द्धः Cb.
2) वे K.
3) सूत्रां A. W. सूत्रं K.
4) तस्मिंश्च स्तूपां A. K. W.
5) च स्यां A. W. चास्य Cb. च स्याद् K.
6) वे A. W.
7) °त्र इति MSS.
8) सप्तदशमः Cb.

XVII.

अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवन्तमेतदवोचत्। यो भगवन्निमं धर्मपर्यायं देश्यमानं श्रुत्वानुमोदेत्[1] कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा कियत्तं[2] स भगवन्कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा पुण्यं प्रसवेदिति[3]॥

अथ खलु मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तस्यां वेलायामिमां गाथामभाषत॥

यो निर्वृते महावीरे शृणुयात्सूत्रमीदृशम्।
श्रुत्वा चाभ्यनुमोदेया कियत्तं कुशलं भवेत्[5]॥ १॥

अथ खलु भगवान्मैत्रेयं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमेतदवोचत्। यः कश्चिदजित कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा तथागतस्य परिनिर्वृतस्येमं धर्मपर्यायं देश्यमानं संप्रकाश्यमानं शृणुयाद्भिक्षुर्वा भिक्षुणी वोपासको वोपासिका वा विज्ञपुरुषो वा कुमारको वा कुमारिका वा श्रुत्वा चाभ्यनुमोदेत्[6]। सचेत्ततो[7] धर्मश्रवणादुत्थाय प्रक्रामेत्स च विहारगतो वा गृहगतो वारण्यगतो वा वीथीगतो वा ग्रामगतो वा जनपदगतो वा तान्हेतूंस्तानि कारणानि तं धर्मं यथाश्रुतं[8] यथोद्गृहीतं[9] यथाबलमपरस्य सत्त्वस्याचक्षीत[10] मातुर्वा पितुर्वा

---

1) मोदयेत Cb.
2) Erroneously for कियत्.
3) प्रसवतीति Cb प्रसविष्यतीति K.
4) MSS. देयात्.
5) भवेदिति Cb. K.
6) मोदयेत् Cb. मोदेत् K.
7) स च ततो Cb. K.
8) Left out in Cb.
9) MSS. but K. श्रुत.
10) क्षेत् K.

ज्ञातेर्वा नैमोदितस्य[1] वान्यस्य वा संस्तुतस्य[2] कस्यचित्सो ऽपि यदि श्रुत्वानुमोदेत्[3] अनुमोद्य च पुनरन्यस्मा[4] आचक्षीत[5]। सो ऽपि यदि[6] श्रुत्वानुमोदेत अनुमोद्य[7] च सो ऽप्यपरस्मा[4] आचक्षीत[5]। सो ऽपि तं श्रुत्वानुमोदेत्[8]। इत्यनेन पर्यायेण यावत्पञ्चाशत्परंपरया। अथ खल्वानन्द यो ऽसौ पञ्चाशत्तमः पुरुषो भवेत्परंपरा[9] स चानुमोदकस्तस्यापि तावदहमानन्द कुलपुत्रस्य वा कुलदुहितुर्[10]वानुमोदनासहगतं पुण्याभिसंस्कारमभिनिर्दिक्ष्यामि। तं शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु। भाषिष्ये ऽहं ते॥

तद्यथापि नामानन्द चतुर्षु लोकधातुष्वसंख्येयशतसहस्रेषु ये सत्त्वाः सन्तः[11] संविद्यमानाः षट्सु गतिषूपपन्ना अण्डजा वा जरायुजा वा संस्वेदजा वौपपादुका वा रूपिणो वारूपिणो वा संज्ञिनो वासंज्ञिनो वो नैव संज्ञिनो वा नासंज्ञिनो वापदा वा द्विपदा वा चतुष्पदा वा बहुपदा वा यावदेव सत्त्वाः सत्त्वधातौ संग्रहसमवसरणं[12] गच्छन्ति। अथ[13] कश्चिदेव पुरुषः समुत्पद्येत[14] पुण्यकामो हितकामस्तस्य सत्त्वकायस्य [15]सर्वकामक्रीडारति-

---

1) कस्य Cb. K.

2) MSS. add वासंस्तुतस्य.

3) देत्। अनु K. The others have देता.

4) स्मै A. Cb. K. W.

5) त् K.

6) पि तं A. K.

7) देत् A. W. देदनु K.

8) देत A. देत् K. W. दयेत् Cb.

9) भवेत् परं वा ऽनु Cb.

10) र्वा अन्यतमा अनु A. W.

11) समन्तः W.

12) सत्त्वसंग्रहं Cb.

13) K. adds खलु.

14) द्यतः A. W. द्येत् K.

15) कामः। यस्य तस्य सत्वस्य काम Cb. कामो यस्तस्य °काम K.

परिभोगानिष्टान्कान्तान्प्रियान्मनापान्[1]दद्यात्। एकैकस्य [2]सत्त्वस्य जम्बुद्वीपं परिपूर्णं दद्यात्कामक्रीडारतिपरिभोगाय हिरण्यसुवर्णरूप्य[3]मणिमुक्तावैडूर्यशङ्खशिलाप्रवाडानश्वरथगो[4]रथहस्तिरथान्दद्यात्प्रासादान्कूटागारान्। अनेन पर्यायेणाजित स पुरुषो दानपतिर्महादानपतिः परिपूर्णान्यशीतिं वर्षाणि दानं दद्यात्। अथ खल्वजित स पुरुषो दानपतिर्महादानपतिरेवं चिन्तयेत्। इमे खलु सत्त्वाः सर्वे मया क्रीडापिता रमापिताः[5] सुखं जीवापिताः[6]। इमे च ते भवन्तः सत्त्वा वलिनाः पलितशिरसो जीर्णवृद्धा महल्लका अशीतिवर्षिका[7] जात्याभ्याशीभूताश्चैते कालक्रियायाः। यन्न्वहमेतांस्तथागतप्रवेदिते धर्मविनयेऽवतारयेयमनुशासयेयम्। अथ खल्वजित स पुरुषस्तान्सर्वसत्त्वान्समादापयेत्समादापयित्वा च[8] तथागतप्रवेदिते[9] धर्मविनयेऽवतारयेद्ग्राहयेत्। तस्य ते सत्त्वास्तं च धर्मं शृणुयुः श्रुत्वा चैकक्षणेनैकमुहूर्तेनैकलवेन[10] सर्वे स्रोतआपन्नाः स्युः सकृदागामिनोऽनागामिनो[11]ऽनागामिफलं प्राप्नुयुर्यावदर्हन्तो भवेयुः क्षीणास्रवा ध्यायिनो महाध्यायिनोऽष्टविमोक्षध्यायिनः। तत्किं मन्यसेऽजित अपि नु[12] स पुरुषो दानपतिर्महादानपतिस्ततोनिदानं बहु[13] पुण्यं प्रसवेदप्रमेयमसंख्येयम्[14]। एवमुक्ते मैत्रेयो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवन्तमेतदवोचत्। एव-

---

1) मनापां Cb.

2) Cb. adds च.

3) रूप्य left out in Cb. K.

4) गोणरथ K. left out in W.

5) All but K. क्रीडिता रमिताः.

6) जीविता.

7) र्ष Cb. K.

8) Left out in K.

9) त A. W.

10) Cb. K. put लव before मुहूर्त, while A. leaves out एकक्षण.

11) Left out in Cb. K.

12) बहु instead of अपि नु in Cb. K.

13) Left out in Cb. K., while W. reads बहुतरं.

14) इति added in all but Cb. K.

नैतद्भगवन्नेवमेतत्सुगत । अनेनैव तावद्भगवन्कारणेन स पुरुषो दानपतिर्महादानपतिर्बहु पुण्यं प्रसवेद्यस्तावतां सत्त्वानां सर्वसुखोपधानं[1] दद्यात्कः पुनर्वादो यद्युत्तर्यर्हत्त्वे[2] प्रतिष्ठापयेत् ॥

एवमुक्ते भगवानजितं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमेतदवोचत् । आरोचयामि तेऽजित प्रतिवेदयामि यश्च स दानपतिर्महादानपतिः पुरुषश्चतुर्षु लोकधातुष्वसंख्येयशतसहस्रेषु सर्वसत्त्वानां सर्वसुखोपधानैः परिपूर्यार्हत्त्वे[3] प्रतिष्ठाप्य पुण्यं प्रसवेत्[4] यश्च[5] पञ्चाशत्तमः[6] पुरुषः परंपराश्रवानुगतः श्रवणेनेतो धर्मपर्यायादेकामपि गाथामेकपदमपि श्रुत्वानुमोदेत[7] । यच्चै[8]तस्य पुरुषस्यानुमोदनासहगतं पुण्यक्रियावस्तु यच्च[9] तस्य पुरुषस्य दानपतेर्महादानपतेर्दानसहगतमर्हत्त्वं[10] प्रतिष्ठापनासहगतपुण्यक्रियावस्त्विदमेव ततो बहुतरं योऽयं पुरुषः पञ्चाशत्तमस्ततः पुरुषः परंपरात इतो धर्मपर्यायादेकामपि गाथामेकपदमपि श्रुत्वानुमोदेत्[11] । [12]अस्यानुमोदनासहगतस्याजित पुण्याभिसंस्कारस्य कुशलमूलाभिसंस्कारस्यानुमोदनासहगतस्याग्रतः असौ पौर्विको दानसहगतश्चार्हत्त्वप्रतिष्ठापनासहगतश्च[13] पुण्याभिसंस्कारः

1) धानानि Cb.

2) त्तर अर्हत्वे A. त्तर्यर्हत्वे Cb. K. त्तरे अर्हत्वे W. Perhaps the true reading is य उत्तर्यर्हत्वे.

3) च K.

4) प्रसवति Cb. K

5) यच्च A. W.

6) शतिमः Cb. K.

7) दयेत् Cb. द्येत् K.

8) यश्चै Cb.

9) यश्च Cb.

10) महादानपतेर् and सहगतमर्हत्त्वं प्रतिष्ठापना left out in Cb. K.

11) दयेत् Cb.

12) भ्या W.

13) ष्ठाप्य Cb.

शततमीमपि[1] कलां नोपयाति[2] सहस्रतमीमपि शतसहस्रतमीमपि कोटीतमीमपि कोटीशततमीमपि कोटीसहस्रतमीमपि कोटीशतसहस्रतमीमपि कोटीनयुतशतसहस्रतमीमपि कलां नोपयाति[3] संख्यामपि कलनामपि गणनामप्युपमामप्युपनिषदमपि[4] न क्षमते। एवमप्रमेयमसंख्येयमजित सो ऽपि तावत्पञ्चाशत्तमः[5] परंपराश्रवेण पुरुष इतो धर्मपर्यायादन्तश एकगाथामप्येकपदमप्यनुमोद्य च पुण्यं प्रसवति[6]। कः पुनर्वादो ऽजित यो ऽयं[7] मम संमुखमिमं धर्मपर्यायं शृणुयाच्छ्रुत्वा चाभ्यनुमोदेत्[8]। अप्रमेयतरमसंख्येयतरं तस्याहमजित तं पुण्याभिसंस्कारं वदामि॥

यः खलु पुनरजितास्य धर्मपर्यायस्य श्रवणार्थं कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा स्वगृहान्निष्क्रम्य विहारं गच्छेत्। स च गत्वा तस्मिन्निमं धर्मपर्यायं मुहूर्तकमपि शृणुयात्स्थितो वा निषण्णो वा स सत्त्वस्तन्मात्रेण पुण्याभिसंस्कारेण कृतेनोपचितेन जातिविनिवृत्तो द्वितीये समुच्छ्रये द्वितीय आत्मभावप्रतिलम्भे[9] गोरथानां लाभी भविष्यत्यश्वरथानां[10] हस्तिरथानां[10] शिविकानां गोयानानामृषभयानानां[11] दिव्यानां च विमानानां लाभी भविष्यति। सचेत्पुनस्तत्र धर्मश्रवणे मुहूर्तमात्रमपि निषद्येमं धर्मपर्यायं शृणुयात्परं वा निषादयेदासनसंविभागं[12] वा कुर्यादपरस्य सत्त्वस्य तेन स पुण्याभिसंस्कारेण लाभी भवि-

---

1) मा K. the same in similar words below.

2) नोपैति Cb.

3) पयेति Cb.

4) Cp. p. 333, footnote 15.

5) उपनिषाम् etc. From पञ्चा till श्रवेण left out in K. Preferable.

6) प्रसूयते A. W.

7) Left out in K.

8) दयेत् Cb.

9) प्रतिसंलोभे गोणरथानां K.

10) Cb. adds लाभी भविष्यति.

11) शिविकाना यानानां नावां यानानाम् A. शिविकायानानां गोयानानां Cb. शिविकायानानां नौयनानां K. शिविकानां यानानां नावानां W.

12) निषोदापयेत् आसन K. a more original reading.

भोति[1] शक्रासनानां ब्रह्मासनानां चक्रवर्तिसिंहासनानाम्। सचेत्पुनरजित कश्चिदेव कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वापरं पुरुषमेवं वदेदागच्छ त्वं भोः पुरुष सद्धर्मपुण्डरीकं नाम धर्मपर्यायं शृणुष्व स च पुरुषस्तस्य तां प्रोत्साहनामागम्य यदि मुहूर्तमात्रमपि शृणुयात्स सत्त्वस्तेन प्रोत्साहनकुशलमूलेनाभिसंस्कृतेन धारणीप्रतिलब्धैर्बोधिसत्त्वैः सार्धं समवधानं प्रतिलभते। अजडश्च भवति तीक्ष्णेन्द्रियः प्रज्ञावान्न तस्य जातिशतसहस्रैरपि पूतिमुखं भवति न दुर्गन्धि। नाप्यस्य जिह्वारोगो भवति न मुखरोगो भवति। न च श्यामदन्तो भवति न विषमदन्तो भवति न पीतदन्तो भवति न दुःसंस्थितदन्तो न खण्डदन्तो न पतितदन्तो न वक्रदन्तो न लम्बोष्ठो भवति नाभ्यन्तरोष्ठो[3] न प्रसारितोष्ठो न खण्डोष्ठो न वङ्कोष्ठो न कृष्णोष्ठो न बीभत्सोष्ठो भवति। न चिपिटनासो भवति न वक्रनासो भवति। न दीर्घमुखो भवति न वङ्कमुखो भवति न कृष्णमुखो भवति नाप्रियदर्शनमुखः। अपि तु खल्वजित सूक्ष्मसुजातजिह्वादन्तोष्ठो भवत्यायतनासः प्रणीतमुखमण्डलः[4] सुभ्रूः सुपरिनिर्मितललाटो भवति। सुपरिपूर्णपुरुषव्यञ्जनप्रतिलाभी च भवति। तथागतं[5] चाववादानुशासकं प्रतिलभते क्षिप्रं च बुद्धैर्भगवद्भिः सह समवधानं प्रतिलभते। पश्या[6]जितैकसत्त्वमपि नामोत्साहयित्वेयत्[7]पुण्यं प्रसवति[8]। कः पुनर्वादो यः सत्कृत्य शृणुयात्सत्कृत्य वाचयेत्सत्कृत्य देशयेत्सत्कृत्य प्रकाशयेदिति॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत॥

---

1) भवति K.

2) त्य A. Cb. K. W. भ्य B.

3) प्रतिसारित K.

4) प्राणित K. var. readings are प्रणीत, and प्राण. The true r. doubtful.

5) तथा Cb.

6) वास्या A. Cb. W. पश्या K.

7) इयत् K. इयत्तं (a Prākṛt form) the rest.

8) प्रसूयते B.

पञ्चाशिमो[1] यश्च परंपरायां[2] सूत्रस्यिमस्य[3] शृणुतेकगाथाम् ।
अनुमोदयित्वा[4] च प्रसन्नचित्तः[5] शृणुष्व पुण्यं भवि यत्तकं[6] तत् ॥ २ ॥
स चैव पुरुषो भवि दानदाता सत्त्वान कोटीनयुतेषु नित्यम् ।
ये पूर्वमौपम्यकृता मया वै तान्सर्वि तर्पेय अशीतिवर्षान्[7] ॥ ३ ॥
सो दृष्ट्व तेषां च जरामुपस्थितां वली च खण्डी[8] च शिरश्च पाण्डरम् ।
हाहाधिमुच्यन्ति हि[9] सर्वसत्त्वा यन्नून धर्मेण हु ओवदेयम् ॥ ४ ॥
सो तेष धर्मं वदतीह पश्चान्निर्वाणभूमिं च प्रकाशयेत ।
सर्वे भवाः फेनमरीचिकल्पा निर्विद्यथा सर्वभवेषु[10] क्षिप्रम् ॥ ५ ॥
ते सर्वसत्त्वाश्च[11] श्रुणित्व धर्मं तस्यैव दातुः पुरुषस्य अन्तिकात् ।
अर्हन्तभूता भवि एककाले क्षीणास्रवा अन्तिमदेहधारिणः ॥ ६ ॥
पुण्यं ततो[12] बहुतरु तस्य हि स्यात्परंपरातः[13] श्रुणि[14] एकगाथाम् ।
अनुमोदि वा यत्तकु तस्य पुण्यं कल[15] पुण्यस्कन्धः पुरिमो न भोति ॥ ७ ॥

---

1) सि A. B. Cb. W. शि K.
2) यं K.
3) सूत्रश्यिमस्य K. सूत्राणि तस्य W.
4) अनुमोदि श्रुत्वा B. Cb. K.
5) त्तो: A. त्त: C. त्ता: Cb. त्तो K.
6) भत्र या B. भविष्य K.
7) वर्षं A. W.
8) MSS. खली.
9) धिमुच्यन्ति मि K.
10) सर्वि A. W.
11) सर्वि A. Cb. W. सर्व B. K.
12) अतो K. W.
13) पराद्यो A. W.
14) Read श्रुणियेक?
15) कलां A. W.

एवं वक्तु तस्य भवेत पुण्यं अनन्तकं यस्य प्रमाणु नास्ति ।
गाथां पि श्रुत्वैक परंपराय किं वा पुनः संमुख यो श्रुणेया ॥ ८ ॥
यश्चैकसत्त्वं पि वदेय तत्र प्रोत्साहये गच्छ शृणुष्व धर्मम् ।
सुदुर्लभं सूत्रमिदं हि भोति कल्पान कोटीनयुतैरनेकैः ॥ ९ ॥
स चापि प्रोत्साहितु तेन सत्त्वः श्रुणेय सूत्रेम[1] मुहूर्तकं पि ।
तस्यापि धर्मस्य फलं शृणोहि मुखरोग तस्य[2] न कदाचि भोति ॥ १० ॥
जिह्वापि तस्य[3] न कदाचि दुःखति[4] न तस्य दन्ता पतिता भवन्ति ।
श्यामाश्च पीता विषमा च जातु बीभत्सितोष्ठो न च जातु भोति ॥ ११ ॥
कुटिलं च शुष्कं च न जातु दीर्घं मुखं न कृष्णं स्य[5] कदाचि भोति ।
सुसंस्थिता नास तथा ललाटं दन्ता च ओष्ठो मुखमण्डलश्च ॥ १२ ॥
प्रियदर्शनो भोति सदा नराणां पूतिं च वक्त्रं न कदाचि भोति ।
यथोत्पलस्येह सदा सुगन्धिः प्रवायते[6] तस्य मुखस्य[7] गन्धः ॥ १३ ॥
गृहाद्विहारं हि व्रजित्व धीरो गच्छेत सूत्रं श्रवणाय एतत् ।
गत्वा च सो तत्र शृणोन्मुहूर्तं[8] प्रसन्नचित्तस्य फलं शृणोथ ॥ १४ ॥

---

1) तु A. W. य B. षु Cb. म K. (i. e. सत्त्रूमिमं).

2) तस्ये A. तस्यो B. तस्या Cb. तस्य K. W.

3) तस्यो B.

4) ते K. तः W.

5) च्छत्वं स A. च्छिद्धं स्य B. च्छिद्वति Cb. च्छिद्धं सि K. च्छिद्रत स्य W. We cannot guess what is meant.

6) प्रवाय A. K. प्रवयते B. प्रवायते Cb. प्रदाय W.

7) वदनस्य A. K. W. मुखस्य B. Cb.

8) शृणो नु A. शृणोन्मु B. शृणोद्य म Cb. शृणोत्मु K. शृणोत मु W.

सुगौरु तस्य[1] भवतेत्मभावः[2] परियाति च[3] अश्वरथेहि धीरः ।
हस्तीरथांश्च अभिरुह्य उच्चान्रत्नेहि चित्राननु[4]चङ्क्रमेया ॥ १५ ॥
विभूषितां सो शिबिकां लभेत नरैरनेकैरिह वाह्यमानाम् ।
गत्वापि धर्मं श्रवणाय तस्य फलं शुभं भोति च एवरूपम् ॥ १६ ॥
निषद्य चासौ परिषाय तत्र शुक्लेन कर्मेण कृतेन तेन ।
शक्रासनानां भवते स लाभो ब्रह्मासनानां च नृपासनानाम्[5] ॥ १७ ॥

॥ इति श्रीसद्धर्मपुण्डरीके धर्मपर्याये ऽनुमोदनापुण्यनिर्देशपरिवर्तो नाम सप्तदशमः[6] ॥

---

1) तस्यो A. B. W.
2) त्म for आत्म.
3) चो A. W.
4) तु A. B. Cb. W. नु K.
5) MSS. add इति.
6) वर्तो ऽष्टादशमः Cb.

XVIII.

अथ खलु भगवान्सततसमिताभियुक्तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमामन्त्रयामास[1]। यः कश्चित्कुलपुत्र[2] इमं धर्मपर्यायं धारयिष्यति वाचयिष्यति[3] वा देशयिष्यति वा लिखिष्यति वा। स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा[4]ष्टौ चक्षुर्गुणशतानि प्रतिलप्स्यते द्वादश श्रोत्रगुणशतानि प्रतिलप्स्यते ऽष्टौ घ्राणगुणशतानि प्रतिलप्स्यते द्वादश जिह्वागुणशतानि प्रतिलप्स्यते ऽष्टौ कायगुणशतानि प्रतिलप्स्यते द्वादश मनोगुणशतानि प्रतिलप्स्यते। तस्यैभिर्बहुभिर्गुणशतैः षडिन्द्रियग्रामः परिशुद्धः सुपरिशुद्धो भविष्यति[5]। स एवं परिशुद्धेन चक्षुरिन्द्रियेण प्राकृतेन मांसचक्षुषा मातापितृसंभवेन त्रिसाहस्रमहासाहस्रां[6] लोकधातुं सान्तर्बहिः सशैलवनषण्डामधो[7] यावदवीचिं महानिरयमुपादायोपरि च यावद्भवाग्रम्। तत्सर्वं द्रक्ष्यति प्राकृतेन मांसचक्षुषा ये च[8] तस्मिन्सत्त्वा उपपन्नास्तान्सर्वान्द्रक्ष्यति कर्मविपाकं च तेषां ज्ञास्यतीति॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत॥

य इमं सूत्र भाषेत पर्षासु च विशा[9]रदः।
अनोलीनः प्रकाशेया गुणांस्तस्य[10] शृणुष मे॥ १॥

---

1) यामास A. Ca. Cb. K. यते स्म B. W.

2) त्रो Cb.

3) Left out in Cb.

4) कुलदुहिता वा left out in B. Cb. वा कुल° वा left out in K.

5) भवति Cb.

6) स्रां A. W. स्रं B. Cb. स्रों K.

7) षण्डां अधः K. षण्डम the others.

8) B. adds स.

9) सा A. B. Ca. W. षा Cb. शा K.

10) गुणास्तस्य A. B. Ca. Cb. W. गुणात्तस्य K.

अष्टौ गुणशतास्तस्य चक्षुषो भोन्ति सर्वशः ।
येनास्य विमलं[1] भोति शुद्धं चक्षुरनाविलम् ॥ २ ॥
स मांसचक्षुषा तेन मातापितृकसंभुना ।
पश्यते लोकधात्विमां सशैलवनकाननाम्[2] ॥ ३ ॥
मेरुं सुमेरुं[3] सर्वां च[4] चक्रवाडा स पश्यति ।
ये चान्ये पर्वताः खण्डाः[5] समुद्रांश्चापि पश्यति ॥ ४ ॥
यावानवीचि क्हेष्टेन भवाग्रं चोपरिष्ठतः[6] ।
सर्वं स पश्यते[7] वीरो मांसचक्षु स्य[8] ईदृशम् ॥ ५ ॥
न ताव दिव्यचक्षु स्य[9] भोति नो चापि जायते[10] ।
विषयो मांसचक्षुष्य[11] भवेत्तस्यायमीदृशः[12] ॥ ६ ॥

पुनरपरं सततसमिताभियुक्त स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वेमं धर्मपर्यायं संप्रकाशयमानः परेषां च संश्रावयमानस्तैर्[13] द्वादशभिः श्रोत्रगुणशतैः समन्वागतः । ये त्रिसाहस्रम-

---

1) विमतिं A. विमलं B. K. W. विमान Cb.

2) सर्वान्सात्तरवाह्रिरां K.

3) सुमेरुं A. .B. Cb. W. सुमेरुं मेरु K.

4) सर्वाश्च in all MSS. but चक्रवाल is of the neuter gender.

5) पुष्टाः B. पर्वताघुष्णाः K.

6) ष्ठितां A. B. ष्ठितम् the rest.

7) धी B.

8) स्य Cb. K.

9) स्य A. Cb. K. W.

10) स्य A. B. W. जानति K.

11) स्य A. K.

12) शम् Cb. All add इति.

13) वयन्ते B. K.

त्रिसाहस्रायां[1] लोकधातौ विविधाः शब्दा निश्चरन्ति यावदवीचिर्महानिरयो यावच्च भवाग्रं नान्तर्बहिः। तद्यथा हस्तिशब्दा[2] १ वाश्वशब्दा २ वोष्ट्र[3]शब्दा[4] ३ वा गोशब्दा ४ वाजशब्दा[5] ५ वा जनपदशब्दा[6] ६ वा[6] रथशब्दा ७ वा रुदि[7]तशब्दा ८ वा शोकशब्दा ९ वा भैरवशब्दा १० वा शङ्खशब्दा[8] ११ वा[8] घण्टाशब्दा १२ वा पटहशब्दा[9] १३ वा[9] भेरीशब्दा १४ वा क्रीडाशब्दा १५ वा गीतशब्दा १६ वा नृत्य[10]शब्दा १७ वा तूर्यशब्दा[11] १८ वा[11] वाद्यशब्दा १९ वा स्त्रीशब्दा २० वा पुरुषशब्दा २१ वा दारकशब्दा २२ वा दारिकाशब्दा २३ वा धर्मशब्दा २४ वाधर्मशब्दा २५ वा सुखशब्दा २६ वा दुःखशब्दा[12] २७ वा[12] बाल[13]शब्दा २८ वार्यशब्दा २९ वा मनोज्ञशब्दा ३० वामनोज्ञशब्दा[14] ३१ वा[14] देवशब्दा ३२ वा नागशब्दा ३३ वा यक्षशब्दा ३४ वा राक्षसशब्दा[15] ३५ वा[15] गन्धर्वशब्दा ३६ वासुरशब्दा ३७ वा गरुडशब्दा ३८ वा किंनरशब्दा ३९ वा महोरगशब्दा ४० वा मनुष्यशब्दा ४१ वामनुष्यशब्दा ४२

---

1) त्रि B. Cb.

2) Left out in B. Cb.

3) वा हस्ति instead of वोष्ट्र in B. Cb.

4) Left out in K.

5) Put after जन° in B.

6) Left out in Cb. W. पद् left out in K.

7) दि left out in Cb.

8) Left out in K.

9) In B. Cb. K.

10) उष्ट्र B. Cb. K.

11) Left out in B. Cb. K.

12) Left out in Cb.

13) वान Cb.

14) Left out in Cb. W.

15) B. Cb. K. W.

वाग्नि[1]शब्दा ४३ वा वायुशब्दा[2] ४४ वोदकशब्दा ४५ वा[3] ग्रामशब्दा ४६ वा नगरशब्दा ४७ वा भिक्षुशब्दा[4] ४८ वा श्रावकशब्दा ४९ वा प्रत्येकबुद्धशब्दा ५० वा बोधिसत्त्वशब्दा ५१ वा तथागतशब्दा ५२ वा । यावन्तः केचित्त्रिसाहस्रमहासाहस्रायां[5] लोकधातौ सान्तर्बहिः शब्दा निश्चरन्ति । ताञ्शब्दांस्तेन[6] प्राकृतेन परिशुद्धेन[7] श्रोत्रेन्द्रियेण शृणोति । न च तावद्दिव्यं श्रोत्रमभिनिर्हरति तेषां[8] तेषां च सत्त्वानां रुतान्यवबुध्यते[9] विभावयति विभजति तेन च प्राकृतेन श्रोत्रेन्द्रियेण तेषां तेषां च[10] सत्त्वानां रुतानि शृण्वतस्तस्य[11] तैः सर्वशब्दैः श्रोत्रेन्द्रियं नाभिभूयते । एवंरूपः सततसमिताभियुक्त तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य श्रोत्रेन्द्रियप्रतिलम्भो[12] भवति न च तावद्दिव्यं श्रोत्रमभिनिर्हरति ॥

इदमवोचद्भगवानिदं वदित्वा[13] सुगतो ह्यथापरमेतदुवाच शास्ता ॥

श्रोत्रेन्द्रियं तस्य विशुद्ध भोति अनाविलं प्राकृतकं च तावत् ।
विविधान्हि[14] शृणोति[15] शब्दानिह लोकधातौ हि अशेषतो ये ॥ ७ ॥

---

1) अशि Cb.

2) वायु is put after उदक in B. Cb. K.

3) महासमुद्रवेशशब्दा वा ग्रा O.

4) जनपदशब्दा वा उपासिकाशब्दा वा श्रा° O.

5) स्रे B. स्र Cb.

6) तां सर्वांस्तेन K. O.

7) Left out in B. Cb. K.

8) K. adds च, Cb. leaves तेषां out.

9) K. adds तेषाञ्च तेषाञ्च सत्त्वानां रुतानि.

10) तेषां च left out in K.

11) शृण्वंति ॥ तस्य A. शृण्वंतस्तस्य B. शृण्वंतेस्तस्य Cb. शृण्वतिः तस्य W. शृण्वतो न तस्य O.

12) सं for प्रति in K.

13) वि A. W.

14) धां हि A. B. K. W. धा हि Cb.

15) शृणो A. शृणोथ K. The verse faultive; by reading नानाविधान्हि स शृणोति one may restore the metre, but such a reading is but a makeshift. O. has,

हस्तीन अश्वान शृणोति[1] शब्दान्रथान गोणान[2] अजैडकानाम्[3]।
भेरीमृदङ्गान सुघोषकानां वीणान वेणूनथ वल्लकीनाम्॥ ८॥
गीतं मनोज्ञं मधुरं शृणोति न चापि सो सज्जति तत्र धीरः।
मनुष्यकोटीन शृणोति शब्दान्भाषन्ति यं यं च यहिं यहिं ते॥ ९॥
देवान चो नित्य शृणोति शब्दान्गीतस्वरं च[4] मधुरं मनोज्ञम्।
पुरुषाण इस्त्रीण रुतानि चापि तथ दारकाणामथ दारिकाणाम्॥ १०॥
ये पर्वतेष्वेव गुहानिवासी कलविङ्कका कोकिलबर्हिणाश्च[5]।
पतीण ये जीवकजीवका हि तेषां च वल्गू शृणुते हि शब्दान्॥ ११॥
नरकेषु ये वेदन[6] वेदयन्ति सुदारुणांश्चापि करोन्ति शब्दान्।
आहारदुःखैरवपीडितानां यान्प्रेत कुर्वन्ति तथैव शब्दान्॥ १२॥
असुराश्च ये सागरमध्यवासिनो मुच्यन्ति[7] घोषांस्तथ चान्यमन्यान्।
सर्वानिहस्थो स हि धर्मभाणकः शृणोति शब्दान्न च श्रोतरीयति[8]॥ १३॥
तिर्याण योनीषु रुतानि यानि अन्योन्यसंभाषणतां[9] करोन्ति।
इह स्थितस्तानपि सो शृणोति विविधानि शब्दानि बहूविधानि॥ १४॥

---

equally faultive विविधं च येन श्रुणोतीह (original text सुणोतीह) शब्दानिह लोकधातूय हि अशेषतो य (r. ये).

1) ना W.

2) अजेड A. B. Cb ऽजड W. गजड K.

3) चो A. W.

4) क्रोशनीराः O.

5) न B. Cb. K.

6) शृणोति A. W.

7) Read मुञ्चन्ति.

8) A mistake for श्रोत्रयीयति.

9) Read तः or तो, Abl. c.

ये ब्रह्मलोके निवसन्ति देवा अकनिष्ठ आभास्वर ये च देवाः[1]।
ये चान्यमन्यस्य करोन्ति घोषान् शृणोति तत्सर्वमशेषतो ऽसौ ॥ १५ ॥
स्वाध्याय कुर्वन्तिह ये च भिक्षवः सुगतानिह शासनि प्रव्रजिता।
[2]पर्षासु ये देशयते च[3] धर्मं तेषां पि[4] शब्दं शृणुते स नित्यम् ॥ १६ ॥
ये बोधिसत्त्वाश्चिह लोकधातौ स्वाध्याय कुर्वन्ति परस्परेण।
संगीति धर्मेषु च[5] ये करोन्ति शृणोति शब्दान्विविधांश्च तेषाम् ॥ १७ ॥
भगवानपि बुद्धो नरदम्यसारथिः पर्षासु धर्मं ब्रुवते य[6]मग्रम्।
तं चापि सो शृण्[7]वति एककाले यो बोधिसत्त्वो इमु सूत्र धारयेत्[8] ॥ १८ ॥
सर्वे त्रिसाहस्रि इमस्मि क्षेत्रे ये सत्त्व कुर्वन्ति बहूं पि शब्दान्।
अभ्यन्तरेणापि[9] च बाहिरेण अवीचिपर्यन्त भवाग्रमूर्धम् ॥ १९ ॥
सर्वेष सत्त्वान शृणोति शब्दान्न चापि श्रोत्रं उपहन्यते ऽस्य।
षडिन्द्रियो[10] जानति स्थानस्थानं श्रोतेन्द्रियं प्राकृतकं[11] हि तावत् ॥ २० ॥
न च ताव दिव्यास्मि करोति यत्नं प्रकृत्य[12] संतिष्ठति श्रोत्रमेतत्।
सूत्रं हि यो धारयते विशारदो गुणा स्य एतादृशका भवन्ति[13] ॥ २१ ॥

---

1) This quarter is left out in A.
2) पारिषासयं K. पर्षासुप others.
3) Left out in K.
4) पि K. च the rest.
5) चा यो Cb.
6) द K.
7) णो A.
8) ब्रूयात् K.
9) व K.
10) य Cb. K.
11) ति A. Cb.
12) ति A.
13) MSS. add इति.

पुनरपरं सततसमिताभियुक्तास्य[1] बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्येमं धर्मपर्यायं धारयतः प्रकाशयतः स्वाध्यायतो लिखतो ऽष्टाभि[2]र्गुणशतैः समन्वागतं घ्राणेन्द्रियं परिशुद्धं भवति। स तेन परिशुद्धेन घ्राणेन्द्रियेण ये त्रिसाहस्रमहासाहस्रा[3]यां लोकधातौ सान्तर्बहिर्विविधगन्धाः संविद्यन्ते। तद्यथा पूतिगन्धा वा मनोज्ञगन्धा वा नानाप्रकाराणां सुमनसां गन्धाः। तद्यथा जातिकमल्लिका[4]चम्पकपाटलगन्धास्तान्गन्धान्घ्रायति। जलजानामपि पुष्पाणां विविधान्गन्धान्घ्रायति। तद्यथोत्पलपद्मकुमुदपुण्डरीका[5]णां गन्धान्घ्रायति। विविधानां पुष्पफलवृक्षाणां पुष्पफलगन्धान्घ्रायति। तद्यथा चन्दनतमालपत्रतगरागरुसुरभिगन्धान्घ्रायति। नानाविकाराणि गन्धविकृतिशतसहस्राणि यान्येकस्थानस्थितः सर्वाणि घ्रायति[6]। सत्त्वानामपि विविधान्गन्धान्घ्रायति। तद्यथा हस्त्यश्वगवे[7]डकपशुगन्धान्घ्रायति। विविधानां च[8] तिर्यग्योनिगतानां प्राणिनामात्मभावगन्धान्घ्रायति। स्त्रीपुरुषात्मभावगन्धान्घ्रायति। दारकदारिकात्मभावगन्धान्घ्रायति। दूरस्थानामपि तृणगुल्मौषधिवनस्पतीनां गन्धान्घ्रायति। भूतान्गन्धान्विन्दति[9] न च तैर्गन्धैः संह्रियते न संमुह्यति। स इह स्थित एवं देवानामपि गन्धान्घ्रायति। तद्यथा पारिजा[10]तकस्य कोविदारस्य[11] मा[12]न्दारवमहामा[12]न्दारवमञ्जूषकमहामञ्जूषकाणां दिव्यानां पुष्पाणां

---

1) क्तास्य A. क्तस्य B. Cb. W. क्त तस्य K.

2) ष्ट K.

3) स्रे Cb.

4) जातिमालिका K. जातीमालिका B.

5) A. W. add सौगन्धिक.

6) All but O. add सर्वाणि च विन्दति.

7) गवाक्ष A. K. W. गवेडक B. Cb.

8) Left out in K.

9) A. W. add सतां गंधां विंदति.

10) पारिपात्र A. W.

11) B. Cb. adds गंधान्घ्रायति.

12) म Cb. K.

गन्धान्घ्रायति । दिव्यानामगरुचूर्णचन्दनचूर्णानां गन्धान्घ्रायति । दिव्यानां च नानाविधानां पुष्प[1]विकृतिशतसहस्राणां गन्धान्घ्रायति । नामानि चैषां[2] संजानीते । देवपुत्रात्म[3]भावगन्धान्घ्रायति । तद्यथा शक्रस्य देवानामिन्द्रस्यात्मभावगन्धं घ्रायति । तं च जानीते यदि वा वैजयन्ते प्रासादे क्रीडन्तं रमन्तं[4] परिचारयन्तं यदि वा सुधर्मायां देवसभायां देवानां त्रायस्त्रिंशानां[5] धर्मं देशयन्तं यदि वोद्यानभूमौ निर्यान्तं क्रीडनाय । अन्येषां च देवपुत्राणां पृथक्पृथगात्मभावगन्धान्घ्रायति । देवकन्यानामपि देववधूनामप्यात्मभावगन्धान्घ्रायति । देवकुमाराणामप्यात्मभावगन्धान्घ्रायति । देवकुमारिकाणाम्[6]अप्यात्मभावगन्धान्घ्रायति[7] । न च तैर्गन्धैः संह्रियते । अनेन पर्यायेण यावद्भवाग्रोपपन्नानामपि सत्त्वानामात्मभावगन्धान्घ्रायति । ब्रह्मकायिकानामपि देवपुत्राणां महाब्रह्मणाम्[8]अपि चात्मभावगन्धान्घ्रायति । अनेन पर्यायेण सर्वदेवनिकायानामप्यात्म[9]भावगन्धान्घ्रायति । श्रावकप्रत्येकबुद्धबोधिसत्त्वतथागतात्मभावगन्धान्घ्रायति । तथागतासनानामपि गन्धान्घ्रायति । यस्मिंश्च (स्थाने) ते तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा विहरन्ति तच्च प्रजानाति । न चास्य तद्घ्राणेन्द्रियं[10] तैस्तैर्विविधैर्गन्धैः प्रतिहन्यते नोपहन्यते न संपीड्यत आकाङ्क्षमाणश्च तांस्तान्गन्धान्परेषामपि व्याकरोति न चास्य स्मृतिरुपहन्यते ॥

---

1) पुष्पाणां K.

2) नामापि तेषां Cb.

3) देवपुत्रस्या A. W.

4) रममाणं B. Cb. W.

5) त्र Cb. K. W.

6) कुमारीणा K.

7) This sentence in left out in A. W.

8) ह्मा K.

9) प्य in K. only.

10) तं घ्रा A. Cb. K. W. तत्र घ्रां B.

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

घ्राणेन्द्रियं तस्य विशुद्ध भोति विविधांश्च गन्धान्बहु घ्रायते ऽसौ ।
ये लोकधातौ हि इमस्मि सर्वे सुगन्धदुर्गन्ध भवन्ति केचित् ॥ २२ ॥
जातीय गन्धो अथ मल्लिकाया[1] तमालपत्रस्य च चन्दनस्य ।
तगरस्य गन्धो अगरुष्य[2] चापि विविधान पुष्पाण फलान चापि ॥ २३ ॥
सत्त्वान गन्धानपि तथैव जानति नराण नारीण च दूरत स्थितः ।
कुमारकाणां च कुमारिकाणां गन्धेन सो जानति तेष स्थानं ॥ २४ ॥
राज्ञां पि सो जानति चक्रवर्तिनां बलचक्रवर्तीनथ[3] मण्डलीनाम् ।
कुमारकामात्य तथैव तेषां गन्धेन चान्तःपुर सर्व जानति ॥ २५ ॥
परिभोगरत्नानि बहुविधानि कुप्यानि भूमौ निहितानि[4] यानि ।
स्त्रीरत्नभूतानि[5] भवन्ति यापि गन्धेन सो जानति बोधिसत्त्वः ॥ २६ ॥
तेषां च या[6] आभरणा भवन्ति कायस्मि आमुक्त[6] विचित्ररूपा[6] ।
वस्त्रं च माल्यं च विलेपनं च गन्धेन सो जानति बोधिसत्त्वः ॥ २७ ॥
स्थितां निषण्णां शयितां तथैव क्रीडारतिं ऋद्धिबलं च सर्वम् ।
सो जानती[7] घ्राणबलेन धीरो यो धारयेत्सूत्रमिदं वरिष्ठम् ॥ २८ ॥

---

1) मालि B. K.

2) स्य A.

3) Skr. र्तिनामथ.

4) हि स्थितानि C. A. गतानि भूमीय स्थितानि O.

5) हि B. K. W. ग्रन्थे रतनानि चापि O. ये हि for यापि is the reading of the other MSS.

6) ये स्या and आबद्ध O. ये या, and आमुक्ति and पा: the rest.

7) ति A. ते O. The lengthening not necessary.

सुगन्धतैलान तथैव गन्धान्नानाविधान्पुष्पफलान गन्धान् ।
सकृत्स्थितो जानति घ्रायते च ग्रमुकस्मि देशस्मि इमस्मि गन्धान्[1] ॥ २९ ॥
ये पर्वतानां विवरान्तरेषु बहु चन्दना पुष्पित तत्र सन्ति ।
ये चापि तस्मिन्[2]निवसन्ति सत्त्वाः सर्वेष गन्धेन विदुर्विजानति[3] ॥ ३० ॥
ये चक्रवाडस्य भवन्ति पार्श्वे ये सागरस्य निवसन्ति मध्ये ।
पृथिवीय ये मध्यि[4] वसन्ति सत्त्वाः सर्वान्स गन्धेन विदुर्विजानति[3] ॥ ३१ ॥
सुरांश्च जानाति तथासुरांश्च ग्रसुराण कन्याश्च विजानते ऽसौ[5] ।
ग्रसुराण क्रीडाश्च रतिं च जानति[3] घ्राणस्य तस्येदृशकं बलं हि ॥ ३२ ॥
ग्रटवीषु ये केचि चतुष्पदास्ति सिंहाश्च व्याघ्रास्तथ हस्तिनागाः ।
महिषा गवा ये गवयश्च तत्र[6] घ्राणेन सो जानति तेष वासम् ॥ ३३ ॥
स्त्रियश्च या गुर्विणिका भवन्ति कुमारकां वापि कुमारिकां वा ।
धारेन्ति कुक्षौ हि[7] किलान्तकाया गन्धेन सो जानति यं तहिं स्यात् ॥ ३४ ॥
ग्रापन्न[8]सत्त्वां[9] पि विजानते ऽसौ विनाशधर्मां पि विजानते ऽसौ ।
इयं पि नारी व्यपनीतदुःखा प्रसविष्यते पुण्यमयं[10] कुमारम् ॥ ३५ ॥

---

1) बुद्धाः for गन्धान् in K.

2) तत्र B. Ca. K.

3) ते B. Ca. K.

4) मध्ये च K.

5) तथा प्रजानाति O.

6) महिषाश्च गावस्तथ वत्सकाश्च O.

7) कुक्षीय O.

8) स A. B. W. ण Ca. K.

9) त्त्वा A. B. Ca. W. त्त्वां K. त्वा न O.

10) बलं K. फलं O.

पुरुषाणभिप्रायु वक्तुं विजानते अभिप्रायगन्धं च तथैव घ्रायते ।
रक्तान दुष्टान तथैव प्राणिनां उपशान्तचित्तान च गन्ध घ्रायते ॥ ३६ ॥
पृथिवीय ये चापि निधान सन्ति धनं हिरण्यं च सुवर्णरूप्यम्[1] ।
मञ्जूष लोहा च तथा सुवर्णा[2] गन्धेन सो घ्रायति बोधिसत्त्वः ॥ ३७ ॥
हारार्धहारान्मणिमुक्तिकाश्च अनर्घप्राप्ता विविधा च रत्ना[3] ।
गन्धेन सो जानति तानि सर्वा[4] अनर्घनामे द्युतिसंस्थितं च ॥ ३८ ॥
उपरिं च देवेषु तथैव पुष्पा मन्दारवांश्चैव मञ्जूषकांश्च ।
या पारिजातस्य[5] च सन्ति पुष्पा इह स्थितो घ्रायति ता स धीरः[6] ॥ ३९ ॥
विमान ये यादृशकाश्च यस्य उदारहीनास्तथ मध्यमाश्च ।
विचित्ररूपाश्च भवन्ति यत्र इह स्थिता घ्राणबलेन घ्रायति ॥ ४० ॥
उद्यानभूमिं च तथा प्रजानते सुधर्मधर्माण स वैजयन्ते[7] ।
प्रासादश्रेष्ठे च तथा प्रजानते ये चा रमन्ति तहि देवपुत्राः ॥ ४१ ॥
इह स्थितो घ्रायति गन्धु[8] तेषां गन्धेन सो जानति[9] देवपुत्रान् ।
यो यत्र कर्म कुरुते स्थितो वा शृणोति वा गच्छति यत्र वापि ॥ ४२ ॥
या देवकन्या बहुपुष्पमण्डिता आमुक्तमाल्याभरणा[10] अलंकृताः[11] ।
रमन्ति गच्छन्ति च यत्र यत्र गन्धेन सो जानति बोधिसत्त्वः ॥ ४३ ॥

---

1) सुवर्ण च हिरण्य Ca. K.
2) Certainly a misreading; O. has विविधाश्च (sic!) रत्ना; equally bad.
3) अनर्घमूल्यं विविधं च रत्नम् O. °न्विविधांश्च रत्नान् the rest.
4) All but O. तांश्च सर्वान्.
5) यात्र B. Ca. K.
6) वो A. K. W. धी Ca. Cb.
7) सुधर्मदेवासनि वै K. Reading of O. unknown.
8) घ A. B. Cb. W. घु K.
9) गन्धेन जानाति च A. W.
10) चेला O.
11) स्वलं O. better.

यावद्भवाग्राद्धुपरिं च देवा ब्रह्मा महाब्रह्मविमानचारिणः ।
तांश्चापि गन्धेन तहिं प्रजानते स्थितांश्च ध्याने अथ व्युत्थितान्वा[1] ॥ ४४ ॥
आभास्वरा[2]ञ्जानति देवपुत्रान् च्युतोपपन्नांश्च अपूर्वकांश्च ।
घ्राणेन्द्रियं[3] ईदृश[4] तस्य भोति यो बोधिसत्त्वो इमु[5] सूत्र धारयेत् ॥ ४५ ॥
ये केचि भिक्षू[6] सुगतस्य शासने अभियुक्तरूपा स्थित चङ्क्रमेषु ।
उद्देशस्वाध्यायरताश्च भिक्षवो[7] सर्वान्[8] हि सो जानति बोधिसत्त्वः ॥ ४६ ॥
ये श्रावका भोन्ति जिनस्य पुत्रा विहरन्ति केचित्सद[9] वृक्षमूले ।
गन्धेन सर्वान्विदु जानते तान् अमुत्र भिक्षु अमुको स्थितो ति ॥ ४७ ॥
ये बोधिसत्त्वाः स्मृतिमन्त ध्यायिनो उद्देशस्वाध्यायरताश्च ये सदा ।
पर्षासु धर्मं च प्रकाशयन्ति गन्धेन ताञ्जानति बोधिसत्त्वः ॥ ४८ ॥
यस्यां दिशायां सुगतो महामुनिर्धर्मं प्रकाशेति[10] हितानुकम्पकः ।
पुरस्कृतः श्रावकसंघमध्ये गन्धेन सो[11] जानति लोकनाथम्[12] ॥ ४९ ॥

---

1) उत्थितां वा Cb.
2) रां जा A. B. W. रा जा K. Cb.
3) यमो K. badly.
4) श तस्य K. O. शमस्य the rest.
5) इद O.
6) All but O. भिक्षु केचित्सु.
7) Sic O. भिक्षून् the others.
8) सर्वा हि A. सर्वांश्च B. Ca. Cb. तान्सर्वान् O.
9) तेषां B. एकासनि O.
10) प्रदेशोन्ति K.
11) तं B. तां W. सो K.
12) थः A. W. थं B. Cb. K.

ये चापि सत्त्वा स्य शृणोन्ति धर्मं श्रुत्वा च ये प्रीतमना[1] भवन्ति ।
इह स्थितो जानति बोधिसत्त्वो जिनस्य पर्षामपि[2] तत्र सर्वाम्[3] ॥ ५० ॥
एतादृशं घ्राणबलं स्य भोति न च ताव दिव्यं भवते स्य घ्राणम् ।
पूर्वंगमं तस्य तु एत[4] भोति दिव्यस्य घ्राणस्य अनास्रवस्य[5] ॥ ५१ ॥

पुनरपरं सततसमिताभियुक्त स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वेमं धर्मपर्यायं धारयमाणो देशयमानः प्रकाशयमानो लिखमानस्[6]तैर्द्वादशभिर्जिह्वागुणशतैः समन्वागतं जिह्वेन्द्रियं प्रतिलप्स्यते । स तथारूपेण जिह्वेन्द्रियेण यान्यात्रसानास्वादयति यान्यात्रसा[7]ञ्जिह्वेन्द्रिय उपनिक्षेप्स्यति सर्वे ते दिव्यं[8] महारसं मोदयन्ते । तथा चास्वादयिष्यति यथा न कंचि[9]द्रसममनआपमास्वादयिष्यति[10] । ये ऽप्यमनआपा[11] रसास्ते ऽपि तस्य जिह्वेन्द्रिये समुपनिक्षिप्ता दिव्यं रसं[12] मोदयन्ते । यं च धर्मं व्याहरिष्यति पर्षन्मध्यगतस्तेन तस्य[13] ते[14]

---

1) All ति.

2) पर्षानपि K.

3) सर्वान् K. पर्षाम् our reading for पर्षा अ and परिषा अ. The reading of the MSS. may be retained if we read सर्वा, i. e. Skr. सर्वाः.

4) एन Cb. एत K. एनु Ca. B.

5) MSS. add इति.

6) य added in Cb. The passage different in O.

7) From यान्य° (after °येण) till °त्रसाञ् (before जिह्वेन्द्रिये) left out in Cb., which, however, reads यानि रसाणि जिह्वेन्द्रिये. Other MSS. add यान्यात्रसान्रच्यति. O. has यद्यदेव रसं सायिष्यति यद्यद्रसं जि.

8) रसं वेदितव्यं added in A. Ca. W.

9) किं Cb. K.

10) रसममनापं स्वा A. K. रसमनापं स्वा B. W. स्वममनानमास्वा Cb.

11) प्यमनापा A. B. W. प्यमनआत्म Cb. प्यमनआम K.

12) महारसं O

13) Left out in W.

14) Left out in K.

सत्त्वाः प्रीणितेन्द्रिया भविष्यन्ति तुष्टाः परम[1]तुष्टाः प्रामोद्यजाताः। मधुरश्चास्य वल्गुमनोज्ञस्वरो गम्भीरो निश्चरिष्यति हृदयंगमः प्रेमणीयः। तेनास्य ते सत्त्वास्तुष्टा उदग्रचित्ता भविष्यन्ति। येषां च धर्मं देशयिष्यति ते चास्य मधुरनिर्घोषं श्रुत्वा वल्गुमनोज्ञं देवा अप्युपसंक्रमितव्यं मंस्यन्ते दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय धर्मश्रवणाय च[2]। देवपुत्रा अपि देवकन्या अप्युपसंक्रमितव्यं मंस्यन्ते दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय धर्मश्रवणाय च। शक्रा अपि ब्रह्माणो ऽपि ब्रह्मकायिका अपि देवपुत्रा उपसंक्रमितव्यं मंस्यन्ते दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय धर्मश्रवणाय च। नागा नागकन्या अप्युपसंक्रमितव्यं मंस्यन्ते दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय धर्मश्रवणाय च। असुरा असुरकन्या अप्युपसंक्रमितव्यं मंस्यन्ते दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय धर्मश्रवणाय च। गरुडा गरुडकन्या अप्युपसंक्रमितव्यं मंस्यन्ते दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय धर्मश्रवणाय च। किंनराः किंनरकन्या अपि महोरगा महोरगकन्या अपि यक्षा यक्षकन्या अपि पिशाचाः पिशाचकन्या अप्युपसंक्रमितव्यं मंस्यन्ते दर्शनाय वन्दनाय पर्युपासनाय धर्मश्रवणाय च। ते चास्य सत्कारं करिष्यन्ति गुरुकारं माननां पूजनामर्चनामपचायनां[3] करिष्यन्ति। भिक्षुभिक्षुण्युपासकोपासिका अपि दर्शनकामा भविष्यन्ति। राजानो ऽपि[4] राजपुत्रा अपि राजामात्या अपि राजमहामात्रा[5] अपि दर्शनकामा भविष्यन्ति। बलचक्रवर्तिनो ऽपि राजानश्चक्रवर्तिनो ऽपि[6] सप्तरत्नसमन्वागताः सकुमाराः सामात्याः सान्तःपुरपरिवारा दर्शनकामा भविष्यन्ति सत्कारार्थिनः। तावन्मधुरं स[7] धर्मभाणको धर्मं भाषिष्यते यथाभूतं[8] यथोक्तं तथागतेन। अन्ये ऽपि

1) परि A. K. W.

2) च left out in Cb. K.

3) अर्चनामपचायनां left out in A. K. W. O.

4) राजानो ऽपि left out in K.

5) Sic O. त्या the rest.

6) All but O. add राजानः.

7) सद्ध A. B. Cb. W. O. स ध K.

8) त A. B. Cb.

ब्राह्मणगृहपतयो नैगमजानपदास्तस्य धर्मभाणकस्य सततसमितं समनुबद्धा भविष्यन्ति यावदायुष्पर्यवसानम्[1]। तथागतश्रावका अप्यस्य दर्शनकामा भविष्यन्ति। प्रत्येकबुद्धा अप्यस्य दर्शनकामा भविष्यन्ति। बुद्धा अप्यस्य भगवन्तो दर्शनकामा भविष्यन्ति। यस्यां च दिशि स कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा विहरिष्यति[2] तस्यां दिशि तथागताभिमुखं धर्मं देशयिष्यति बुद्धधर्माणां च भाजनभूतो[3] भविष्यति। एवं मनोज्ञस्तस्य गम्भीरो धर्मशब्दो निश्चरिष्यति[4]॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत॥

जिह्वेन्द्रियं तस्य विशिष्ट[5] भोति न जातु हीनं रस स्वादयेत।
निक्षिप्तमात्राश्च भवन्ति दिव्या[6] रसेन दिव्येन समन्विताश्च॥ ५२॥
वल्गुस्वरां मधुर प्रभाषते गिरां श्रवणीयमिष्टां च मनोरमां च।
पर्षाय मध्यस्मि ह प्रेमणीयं गम्भीरघोषं च सदा प्रभाषते[7]॥ ५३॥
यश्चापि धर्मं शृणुते ऽस्य भाषतो दृष्टान्तकोटीनयुतैरनेकैः[8]।
प्रामोद्य तत्रापि जनेति सो ऽग्रं पूजां च तस्य कुरुते ऽप्रमेयाम्॥ ५४॥
देवा पि नागासुरगुह्यकाश्च द्रष्टुं तमिच्छन्ति च नित्यकालम्।
शृण्वन्ति[9] धर्मं च सगौरवाश्च इमे गुणास्तस्य भवन्ति सर्वे॥ ५५॥

1) नात् Cb.
2) भवि Cb. विहर K.
3) नो O.
4) निश्चारयतीति W. All but O. add इति.
5) विशुद्ध O.
6) व्याः A. व्या B. W. O. व्यो Cb. व्यं K.
7) ति A. K. W. ते B. Cb. प्रमुंचति O.
8) हेतुनयुतान कोटिभिः O.
9) णो B. Cb. K. धर्मं च शृणवन्ति O.

आकाङ्क्षमाण इम[1] लोकधातुं स्वरेण सर्वामभिविज्ञपेया[2] ।
स्निग्ध[3] स्वरो ऽस्य मधुरश्च भोति गम्भीर वल्गुश्च सुप्रेमणीयः ॥ ५६ ॥
राजान ये क्षितिपति चक्रवर्तिनः पूजार्थिकास्तस्युपसंक्रमन्ति ।
सपुत्रदारा करियाण अञ्जलिं शृणवन्ति[4] धर्म स्य च[5] नित्यकालम् ॥ ५७ ॥
यक्षाण चो भोति सदा पुरस्कृतो नागान गन्धर्वगणान चैव ।
पिशाचकानां च पिशाचिकानां सुसत्कृतो मानितु पूजितश्च ॥ ५८ ॥
ब्रह्मा पि तस्य[6] वशवर्ति भोति महेश्वरो ईश्वर देवपुत्रः ।
शक्रस्तथान्ये ऽपि च देवपुत्रा बहुदेवकन्याश्चुपसंक्रमन्ति ॥ ५९ ॥
बुद्धाश्च ये लोकहितानुकम्पकाः सश्रावकास्तस्य निशाम्य घोषम्[7] ।
करोन्ति[8] रक्षां मुखदर्शनाय तुष्टाश्च भोन्ति[9] ब्रुवतो ऽस्य धर्मम्[10] ॥ ६० ॥

पुनरपरं सततसमिताभियुक्त स बोधिसत्त्वो महासत्त्व इमं धर्मपर्यायं धारयमाणो वा वाचयमानो वा प्रकाशयमानो वा देशयमानो वा लिखमानो[11] वाष्टौ कायगुणशतानि प्रतिलप्स्यति[12] । तस्य कायः शुद्धः परिशुद्धो वैडूर्यपरिशुद्धच्छविवर्णो भविष्यति प्रियद-

---

1) णश्चिम Cb. अय (Skr. अयं) for इम O. preferable.

2) या A. K. W. म्या B. याः Cb. ति O.

3) तिष्ठः B.

4) All but B. O. णोति.

5) धर्मास्य तु O. धर्मं and धर्मं च स the rest.

6) तस्यो B.

7) षां A. षं B. Cb. O. षाम् K. षान् W.

8) कुर्वन्ति O. करोति the others.

9) All but O. भोन्ती.

10) MSS. add इति, O. excepted.

11) लिखि K. लिखिष्यति O. लिखापयमाता the rest.

12) ते B. Cb. Wanting in O.

र्शनः सत्त्वानाम्। स तस्मिन्नात्मभावे परिशुद्धे सर्वं त्रिसाहस्रमहासाहस्र[1]लोकधातुं[2] द्रक्ष्यति। ये च त्रिसाहस्रमहासाहस्रे[3] लोकधातौ सत्त्वाश्च्यवन्त्युपपद्यन्ते[4] च हीनाः प्रणीताश्च सुवर्णा दुर्वर्णाः सुगतौ दुर्गतौ ये च चक्रवाडमहाचक्रवाडेषु मेरुसुमेरुषु[5] च पर्वतराजेषु सत्त्वाः प्रतिवसन्ति ये चाधस्तादवीच्यावूर्ध्वं[6] च यावद्भवाग्रं सत्त्वाः प्रतिवसन्ति तान्सर्वान्स्व आत्मभावे द्रक्ष्यति। ये चापि केचिदस्मिंस्त्रिसाहस्रमहासाहस्रे[7] लोकधातौ श्रावका वा प्रत्येकबुद्धा वा बोधिसत्त्वा वा तथागता वा प्रतिवसन्ति यं च ते तथागता धर्मं देशयन्ति ये च सत्त्वास्तांस्तथागतान्पर्युपासन्ते सर्वेषां तेषां सत्त्वानामात्मभावप्रतिलम्भात्स्व आत्मभावे द्रक्ष्यति। तत्कस्य हेतोः। यथापीदं परिशुद्धत्वादात्मभावस्येति॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत॥

परिशुद्ध तस्य[8] भवतेत्मभावो यथापि वैडूर्यमयो विशुद्धः।
सत्त्वान नित्यं प्रियदर्शनश्च यः सूत्र धारेति इदं उदारम्॥ ६१॥
आदर्शपृष्ठे[9] यथ बिम्बु पश्येत् लोको स्य काये अपु दृश्यते तथा।
स्वयंभु सो पश्यति नान्यसत्त्वान्परिशुद्धि[10] कायस्यियमे[11]वद्रूपा[12]॥ ६२॥

---

1) स्र A. Cb. K. स्रं B. स्रे W.
2) तौ A. K. W. तुं B. Cb.
3) स्र A. B. K. W. स्रेयां Cb. (r. स्रायां).
4) न्ते उ in all MSS. but O.
5) सुमेरुमहासुमेरुषु B. Cb.
6) वीचिपूर्वं A. K. W. वाच्याद्धर्द्धे च B. Cb.
7) स्र A. W. स्रे B. K. स्रेयां Cb.
8) तस्यो Cb.
9) आदर्शस्य A.
10) शुद्धि our conjecture for शुद्ध of the MSS.
11) कायस्यिपमे O. कायेस्मिममे the others.
12) द्रूपां A. W. पा B. K. पाः Cb. पम O.

ये लोकधातौ हि इहा[1]स्ति सत्त्वा मनुष्यदेवासुरगुह्यका वा ।
नरकेषु प्रेतेषु तिरश्चयोनिषु[2] प्रतिबिम्ब[3] संदृश्यति तत्र[4] काये ॥ ६३ ॥
विमान देवान भवाग्र यावच्छैलं पि च[5] पर्वत चक्रवाडम्[6] ।
हिमवान्सुमेरुश्च[7] महांश्च मेरुः[8] कायस्मि[9] दृश्यन्तिमि[10] सर्वथैव[10] ॥ ६४ ॥
बुद्धां पि सो पश्यति आत्मभावे सश्रावकान्बुद्धसुतांस्तथान्यान् ।
ये बोधिसत्त्वा विहरन्ति चैकका गणे च ये धर्म प्रकाशयन्ति ॥ ६५ ॥
एतादृशो कायविशुद्धि तस्य यहि दृश्यते सर्विय[11] लोकधातुः ।
न च ताव सो दिव्य त[12] प्राप्नुणोति प्रकृतीय कायस्यियमीदृशो भवेत[13] ॥ ६६ ॥

पुनरपरं सततसमिताभियुक्तास्य[14] बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य तथागते[15] परिनिर्वृत इमं[16] धर्मपर्यायं धारयतो देशयतः सं[17]प्रकाशयतो लिखतो[18] वाचयतस्तैर्द्वादशभिर्मनस्का-

1) धातूय O.
2) Sic O. योनौ the others.
3) म्बु A. W.
4) दृश्यन्ति हि तस्य O.
5) चो A. W.
6) डां A. W. डुं B. Cb. K.
7) रुं A. W. रु B. Cb. K.
8) रुं A. W. रु B. रुः Cb. K.
9) कायो स्य Cb.
10) न्ति तथैव सर्वे B. K.
11) हि B.
12) I. e. Skr. दिव्यां ताम्.
13) MSS. have भवेदिति.
14) क्तास्य A. W. क्तस्य B. Cb. K.
15) तस्य B. Cb. K.
16) तस्येमं B. Cb. K.
17) सं in Cb. O. only.
18) लिखितो A. B. W. K. लिखिष्यति O. लिखापयतो in other MSS.

रगुणशतैः[1] समन्वागतं मनइन्द्रियं परिशुद्धं भविष्यति । स तेन परिशुद्धेन मनइन्द्रियेण यद्येकगाथामप्यन्तशः श्रोष्यति तस्य बह्वर्थमाज्ञास्यति । स तामवबुध्य[2] तन्निदानं[3] मासमपि धर्मं देशयिष्यति चतुर्मासमपि[3] संवत्सरमपि धर्मं देशयिष्यति । यं च धर्मं भाषिष्यति सो ऽस्य स्मृतो न स संप्रमोषं[4] यास्यति । ये केचिल्लौकिका लोकव्यवहारा भाष्याणि वा मन्त्रा वा सर्वांस्तान्धर्मनयेन संस्यन्दयिष्यति[5] । यावन्तश्च केचित्त्रिसाहस्रमहासाहस्रायां[6] लोकधातौ षट्सु गतिषूपपन्नाः सत्त्वाः संसरन्ति सर्वेषां तेषां सत्त्वानां चित्तचरितविस्पन्दितानि ज्ञास्यति । इञ्जित[7]मन्यित[8]प्रपञ्चितानि[9] ज्ञास्यति प्रविचिनिष्यति[10] । अप्रतिलब्धे च तावदार्यज्ञान एवंरूपं चास्य मनइन्द्रियं परिशुद्धं भविष्यति[11] । यां यां च धर्मनिरुक्तिमनुविचिन्त्य धर्मं देशयिष्यति सर्वं तद्भूतं[12] देशयिष्यति[13] । सर्वं तत्तथागतभाषितं सर्वं पूर्वजिनसूत्रपर्यायनिर्दिष्टं भाषति[14] ।

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

---

1) मनस्कर्म K. O.

2) तां A. W. ति B. Cb. तं K. ह्वा तंनिदानं तदारम्बणं O.

3) K. adds स.

4) Sic O.; the others leave out सं.

5) संदर्श K. Reading of O. unknown.

6) स्र A. W. स्रे B. O. स्रां Cb. स्या K.

7) इंज्ञित in all MSS.

8) मन्यित A. B. K. मवित Cb. मुत्पित W. A break in O.

9) प्रपंचता A. प्रपंचितां W. प्रपञ्चितानि B. K. प्रमुंचितानि Cb.

10) प्रविचेष्यंति Cb.

11) भवति B. K.

12) तं भूतं B. Cb. K. तद्भूतं A. W.

13) देशयति B. Cb. K.

14) भाषतीति B. Cb. K. भाषति O. भाषिष्यतीति A. Ca. W.

मनइन्द्रियं तस्य विशुद्ध भोति प्रभास्वरं अच्छमनाविलं च ।
सो तेन धर्मान्त्रिविधान्प्रजानाति[1] हीनानथोत्कृष्ट तथैव मध्यमान् ॥ ६७ ॥
एकामपि[2] गाथ श्रुणित्व धीरो अर्थं बहुं जानति तस्य तत्र ।
सहितं च भूतं च सदा प्रभाषते[3] मासान्पि[4] चत्वारि अथापि वर्षम् ॥ ६८ ॥
ये चापि सत्वा इह लोकधातौ अभ्यन्तरे बाहिरिये वसन्ति ।
देवा मनुष्यासुरगुह्यकाश्च नागाश्च ये चापि तिरश्चयोनिषु[5] ॥ ६९ ॥
षट्सु गतीषु[6] निवसन्ति सत्वा विचिन्तितं तेष भवेत यं च[7] ।
एकक्षणे सर्वि[8] विदुर्विजानते धारेत्व[9] सूत्रं इम आनुशंसाः[10] ॥ ७० ॥
यं चापि बुद्धः शतपुण्यलक्षणो धर्मं प्रकाशेदिह सर्वलोके ।
तस्यापि[11] शब्दं शृणुते विशुद्धं यं चापि सो भाषति गृह्णते तत्[12] ॥ ७१ ॥
बहूंन्विचिन्तेति[13] च अग्रधर्मान्बहूंश्च सो भाषति नित्यकालम् ।
न चास्य संमोह[14] कदाचि भोति धारेत्व[15] सूत्रं इम आनुशंसाः ॥ ७२ ॥

---

1) ति K. O. ती the rest.
2) पी A. पि B. Cb. K. W. O.
3) ती B. ति K. O. more original.
4) सां A. B. K. W. सं Ca. षा Cb. सो O.
5) Sic O.; योनौ the others.
6) षू K. W.
7) यच्चा A. W. यच्च B. य च Cb. यच्च K. Prākṛ. for यच्च.
8) र्व Cb. K.
9) रे B. Cb. K. ार A. Ca. W. O.
10) सा W.
11) य A.
12) तत् A. Cb. W. तं B. तां K.
13) न्त्यपि A. न्तेति B. Cb. K. न्तेपि W.
14) ह्व Cb. K.
15) रेति A. W. रेत्व B. रेत Cb. रेतु K.

संधिं विसंधिं च विजानते ऽसौ सर्वेषु धर्मेषु विलक्षणानि ।
प्रजानते अर्थ निरुक्तयश्च[1] यथा च तं जानति भाषते तथा ॥ ७३ ॥
यं भाषितं भोति ह[2] दीर्घरात्रं पूर्वेहि[3] लोकाचरियेहि[4] सूत्रम् ।
तं धर्म सो भाषति नित्यकालं असंत्रसन्तो[5] परिषाय मध्ये ॥ ७४ ॥
मनइन्द्रियं ईदृशमस्य[6] भोति धारेत्व सूत्रं इमु वाचयित्वा ।
न च ताव साङ्ग लभते ह ज्ञानं पूर्वंगमं तस्य इमं तु भोति ॥ ७५ ॥
आचार्यभूमौ हि स्थितश्च भोति सर्वेष सत्त्वान कथेय धर्मम् ।
निरुक्तिकोटीकुशलश्च भोति इमु धारयन्तो सुगतस्य सूत्रम्[7] ॥ ७६ ॥

॥ इति श्रीसद्धर्मपुण्डरीके धर्मपर्याये धर्मभाणकानुशंसापरिवर्तो[8] नामाष्टादशमः[9] ॥

---

1) श्च A. W. श्च K.
2) ह A. B. W. हि Cb. च K.
3) पूर्वेण K.
4) ते K.
5) असंत्तसक्तो A. असंत्रसन्तो B. असंतमंतो Cb. असंतसंतो K. अय संत्तसंतो W.
6) त Cb. K.
7) MSS. add इति.
8) इति सद्धर्मपुंडरीके षडायतनविशुध्यानुसंसापरिवर्त्तो A.
इति श्रीसद्धर्म° °ध्याअनु° W.
आर्यसद्धर्मपुण्डरीके धर्मपर्यायमहावैपुल्यसूत्रराजे धर्मभाणकानुसंसापरिवर्तो B.
धर्मभाणकानुसंसापरिवर्तो Ca. K.
°वर्त Cb.
9) ऊनविंशतिमः Cb.

XIX.

अथ खलु भगवान्महास्थामप्राप्तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमामन्त्रयते स्म[1] । अनेनापि तावन्महास्थामप्राप्त पर्यायेणैवं वेदितव्यं यथा ये[2] इममेवंरूपं धर्मपर्यायं प्रतिक्षेप्स्यन्ति[3] । एवंरूपांश्च[4] सूत्रान्तधारकांश्च[5] भिक्षुभिक्षुण्युपासकोपासिका आक्रोशिष्यन्ति[6] परिभाषिष्यन्ति असत्यया परुषया वाचा समुदाचरिष्यन्ति तेषामेवमनिष्टो विपाको भविष्यति यो न शक्यं वाचा परिकीर्तयितुम्[7] । ये चेममेवंरूपं सूत्रान्तं[8] धारयिष्यन्ति[9] वाचयिष्यन्ति[10] देशयिष्यन्ति[11] पर्यवाप्स्यन्ति परेभ्यश्च[12] विस्तरेण संप्रकाशयिष्यन्ति तेषामेवमिष्टो[13] विपाको भविष्यति यादृशो मया पूर्वं परिकीर्तित एवंरूपां च चक्षुःश्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनःपरिशुद्धिमधिगमिष्यन्ति ॥

भूतपूर्वं महास्थामप्राप्तातीते ऽध्वन्यसंख्येयैः कल्पैरसंख्येयतरैर्विपुलैरप्रमेयैरचिन्त्यैस्तेभ्यः परेण परतरेण यदासीत्तेन कालेन तेन समयेन भीष्मगर्जितस्वरराजो[14] नाम

---

1) यामास A. K.

2) यं इ K. यद् left out in Cb. W.

3) ति A. B. W. न्ति K. क्षिपिस्यन्ति Cb.

4) पाश्च A. B. K. W. प Cb.

5) कांश्च A. Cb. K. W. का B.

6) का आ A. Cb. K. W. कानां B. कान Ca.

7) कीर्तितुं A. W.

8) धर्मपर्यायं Cb.

9) धार left out in Cb.

10) Left out in A.

11) This word is put after पर्यवा° in B. Cb. K.

12) परेषाञ्च B. K.

13) व इ Cb. K.

14) A. adds निर्घोष. W. adds घोष.

तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो लोक उदपादि विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च बुद्धो भगवान्विनिर्भोगे कल्पे महासंभवायां[1] लोकधातौ । स खलु पुनर्महास्थामप्राप्त भगवान्भीष्मगर्जितस्वर[2]राजस्तथागतो[3] ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धस्तस्यां[4] महासंभावायां[5] लोकधातौ सदेवमानुषासुरस्य लोकस्य पुरतो धर्मं देशयति स्म । यदिदं श्रावकाणां चतुरार्यसत्यसंप्रयुक्तं धर्मं देशयति स्म जातिजराव्याधिमरण[6]शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासा[7]समतिक्रमाय निर्वाणपर्यवसानं प्रतीत्यसमुत्पादप्रवृत्तिम् । बोधिसत्त्वानां[8] महासत्त्वानां षट्पारमिताप्रतिसंयुक्तानामनुत्तरां सम्यक्संबोधिमारभ्य तथागतज्ञानदर्शनपर्यवसानं धर्मं देशयति स्म । तस्य खलु पुनर्महास्थामप्राप्त भगवतो भीष्मगर्जित[9]स्वरराजस्य[10] तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य चत्वारिंशद्गङ्गानदीवालिकासमानि[11] कल्पकोटीनयुतशतसहस्राण्यायुष्प्रमाणमभूत् । परिनिर्वृतस्य जम्बुद्वीपपरमाणुरजःसमानि कल्पकोटीनयुतशतसहस्राणि सद्धर्मः स्थितो ऽभूच्चतुर्द्वीप[12]परमाणुरजःसमानि कल्पकोटीनयुतशतसहस्राणि सद्धर्मप्रतिरूपकः स्थितो ऽभूत् । तस्यां[13]

---

1) भावे B.

2) A. W. add घोष.

3) राज्ञो तथा Cb. राज्ञो नाम तथा K.

4) तस्मिं Ca. तस्यां वलायां Cb.

5) भवे B. Ca. महा left out in K.

6) व्याधि left out in K.

7) सा Cb. K. सानां O.

8) K. adds च.

9) A. adds निर्घोष. W. adds घोष.

10) Sic O.; ज्ञः the rest.

11) कोपमानि K.

12) A. K. W. add का. चतुर्द्वीपिकालोकधातुपरमाणुरजस O.

13) तस्मिन् B. Ca. तत्र O.

खलु पुनर्महास्थामप्राप्त महासंभवायां[1] लोकधातौ[2] भगवतो भीष्मगर्जितस्वरराजस्य[3] तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य परिनिर्वृतस्य सद्धर्मप्रतिरूपके चान्तर्हिते ऽपरो ऽपि भीष्मगर्जितस्वरराज[4] एव तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो लोक उदपादि विद्याचरणसंपन्नः[5] सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च बुद्धो भगवान्[6]। अनया महास्थामप्राप्त परंपरया तस्यां महासंभवायां[7] लोकधातौ भीष्मगर्जितस्वरराजनाम्नां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां विंशति[8]कोटीनयुतशतसहस्राण्यभूवन्। तत्र महास्थामप्राप्त यो ऽसौ तथागतः सर्वपूर्वको[9] ऽभूद्भीष्मगर्जितस्वर[10]राजो[11] नाम तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुष[12]दम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च बुद्धो भगवान्। तस्य भगवतः परिनिर्वृतस्य सद्धर्मे ऽन्तर्हिते[13] सद्धर्मप्रतिरूपके चान्तर्धीयमाने तस्मिञ्शासने ऽधिमानिकभिक्ष्वध्याक्रान्ते[14] सदापरिभूतो नाम बोधिसत्त्वो भिक्षुरभूत्। केन कारणेन महास्थामप्राप्त स बोधिसत्त्वो महासत्त्वः सदापरिभूत इत्युच्यते। स खलु पुनर्महास्थामप्राप्त बोधिसत्त्वो महासत्त्वो यं यमेव[15] पश्यति भिक्षुं वा

1) भवे B.

2) K. add तस्य.

3) A. W. add घोष. भीष्म for भीष्म O. So throughout.

4) A. W. add घोष.

5) From विद्या° till भगवान् left out in Cb.

6) From सुगतो till भगवान् left out in B. Ca. K.

7) तस्मिं °भवे A. B. W.

8) तौ A. ति B. K. तिः Cb.

9) स च पौर्विको A. सर्वपूर्वको B. K. स च पूर्वको Cb.

10) A. adds घोष.

11) ज्ञा Cb. K. O.

12) नरपुरुष A. Ca. Cb. नरः पुरुष B. नरपुरुषः W.

13) र्मत्त A. W. र्मान्त B. Cb. र्मे न्त Ca. K.

14) भिक्षुभिरध्या K. भिक्षुभिस्तच्छासनमध्या O.

15) यद्यदेव B. यद्येवं Cb. यं O.

भिक्षुणीं वोपासकं वोपासिकां वा तं तमुपसंक्रम्यैवं[1] वदति नाहमायुष्मन्तो युष्माकं[2] परिभवामि । अपरिभूता यूयम्[3] । तत्कस्य हेतोः । सर्वे हि भवन्तो बोधिसत्त्वचर्यां चरन्तु[3] । भविष्यथ यूयं तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा इति[4] । अनेन महास्थामप्राप्त पर्यायेण स[5] बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भिक्षुभूतो नोद्देशं करोति न स्वाध्यायं करोति अन्यत्र यं यमेव पश्यति दूरगतमपि सर्वं तमुपसंक्रम्यैवं संश्रावयति भिक्षुं वा भिक्षुणीं वोपासकं वोपासिकां वा तं तमुपसंक्रम्यैवं वदति । नाहं भगिन्यो युष्माकं परिभवामि । अपरिभूता यूयम् । तत्कस्य हेतोः । सर्वा यूयं बोधिसत्त्वचर्यां चरध्वम्[6] भविष्यथ यूयं तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः । यं यमेव महास्थामप्राप्त स बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्तस्मिन्समये भिक्षुं वा भिक्षुणीं वोपासकं वोपासिकां वैवं संश्रावयति[7] । सर्वे ऽस्य[8] यद्भूयत्वेन[9] क्रुध्यन्ति व्यापद्यन्त्यप्रसादमुत्पादयन्त्याक्रोशन्ति परिभाषन्ते[10] । कुतो ऽयमपृष्टो भिक्षुरपरिभवचित्तमित्यस्माकमुपदर्शयति[11] । परिभूतमात्मानं करोति यदस्माकं[12] व्याकरोत्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ असन्तमनाकाङ्क्षितं च[13] । अथ खलु महास्थामप्राप्त तस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य बहूनि वर्षाणि तथाक्रु-

---

1) तेषामु O.

2) नाहं युष्माकमायुष्माहो O. Certainly more original.

3) युष्मे मम O.

4) A. B. K. W. न्ति. Cb. न्तु यूयं बोधिसत्वचारिकां चरथ O.

5) In Cb. only.

6) चारिकां चरथ O.

7) A. W. K. add स्म.

8) सर्वस्य A. Cb. K. W. सर्वेस्य B. ते तस्य सर्वे O.

9) भूयेन O.

10) Sic Cb. न्ति O.

11) चित्तमुत्पादयन्ति अपरिभवचित्तमित्यस्माकम् B. चित्तमुत्पादयति अस्माकमु Cb. अपरिभवनचित्तता इत्यात्मनस्यो O.

12) स्मां B. K. W.

13) Left out in B. Cb.

श्यतः परिभाष्यमाणास्य[1] गच्छन्ति । न च कस्यचित्क्रुध्यति न व्यापादचित्तमुत्पादयति । ये चास्यैवं संश्रावयतो लोष्टं वा दण्डं[2] वा क्षिपन्ति स तेषां दूरत एव उच्चैःस्वरं कृत्वा संश्रावयति स्म[3] । नाहं युष्माकं[4] परिभवामीति । तस्य ताभि[5]रभिमानिकभिक्षु[6]भिक्षुण्युपासकोपासिकाभिः सततसमितं संश्राव्यमाणाभिः[7] सदापरिभूत इति नाम कृतम[8]भूत् ॥

तेन खलु पुनर्महास्थामप्राप्त सदापरिभूतेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन कालक्रियायां प्रत्युपस्थितायां मरणकालसमये प्रत्युपस्थिते ऽयं सद्धर्मपुण्डरीको धर्मपर्यायः श्रुतो ऽभूत् । तेन च भगवता भीष्मगर्जितस्वर[9]राजेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेनायं धर्मपर्यायो विंशतिभिर्गाथाविंशतिकोटीनयुतशतसहस्रैर्भाषितो ऽभूत् । स च सदापरिभूतो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो मरणकालसमये प्रत्युपस्थिते ऽन्तरीक्षान्निर्घोषादिमं धर्मपर्यायमश्रौषीत् । येन केनचिद्भाषितमन्तरीक्षान्निर्घोषं श्रुत्वेमं धर्मपर्यायमुद्गृहीतवानिमां चैवंरूपां चक्षुर्विशुद्धिं श्रोत्रविशुद्धिं घ्राणविशुद्धिं जिह्वाविशुद्धिं कायविशुद्धिं मनोविशुद्धिं च प्रतिलब्धवान् । सहप्रतिलब्धाभिर्विशुद्धिभिः पुनरन्यानि विंशतिवर्षकोटीनयुतशतसहस्राण्यात्मनो जीवितसंस्कारमधिष्ठायेमं सद्धर्मपुण्डरीकं धर्मपर्यायं संप्रकाशितवान्[10] । ये च ते

---

1) भाष्यमाणास्य B. भाष्यमाणाः स Cb. भायतो A. K. W. आक्रोश्यन्तस्य परिभायन्तस्य O.

2) क्रुध्यन्ति लेडुं वा O.

3) A. K. W. add स्म.

4) युष्मे आवुसा O.

5) तैर् B. तेभिरधिमानिकेभिर्भिक्षुभिरधिमानि ‑ ‑ ‑ O.

6) काभिक्षु A. Cb. K. W. कैर्भिक्षु B. We propose to read: तैरभिमानिकभिक्षुभिरभिमानिकाभिक्षुण्यु.

7) A. W. add भिरेवं वदति नाहं युष्माकं परिभवामीति ॥ तस्यैतैः K. also adds in a similar way, ending as तस्य तैः.

8) कृतम left out in K.

9) A. K. W. add घोष.

10) संश्रावित B. Cb. From hence forward a break in O.

ऽभिमानिकाः तत्रा भिक्षुभिक्षुण्युपासकोपासिका ये पूर्वं नाहं युष्माकं परिभवामीति संश्राविता यैरस्येदं[1] सदापरिभूत इति नाम कृतम[2]भूत्तस्यो[3]दारर्द्धिबलस्थामं प्रतिज्ञा[4]प्रतिभानबलस्थामं प्रज्ञाबलस्थामं च दृष्ट्वा सर्वे ऽनुसहायीभूता अभूवन्धर्मश्रवणाय। सर्वे तेनान्यानि च बहूनि प्राणिकोटीनयुतशतसहस्राण्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ समादापितान्यभूवन्॥

[5]स खलु पुनर्महास्थामप्राप्त बोधिसत्त्वो महासत्त्वस्ततश्च्यवित्वा चन्द्रस्वरराजसहनाम्नां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां विंशतिकोटीशतान्यारागितवान्सर्वेषु[6] चेमं धर्मपर्यायं संप्रकाशयामास[7]। सो ऽनुपूर्वेण तेनैव [8]पूर्वकेण कुशलमूलेन पुनरप्यनुपूर्वेण दुन्दुभिस्वरराजसहनाम्नां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां विंशतिमेव[9] तथागतकोटीनयुतशत[10]सहस्राण्यारागितवान्सर्वेषु चेममेव[11] सद्धर्मपुण्डरीकं धर्मपर्यायमारागितवान्संप्रकाशितवांश्चतसृणां पर्षदाम्। सो ऽनेनैव पूर्वकेण कुशलमूलेन पुनरप्यनुपूर्वेण मेघस्वरराजसहनाम्नां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां विंशतिमेव[12] तथागतकोटीशत[13]सहस्रा-

---

1) स्यापं Cb.

2) कृतो ऽभू Cb.

3) तस्य सोदार K.

4) प्रतिज्ञा left out in K. A.

5) स B. K. W. अथ Cb. left out in A.

6) A. adds सद्धर्मपुंडरीकं नाम A W. also add सद्धर्मपुंडरीकं.

7) A. reads संप्रकाशितवान् चतसृणां पर्षदां सर्वेषु चैवंरूपस्य चतुःपरिशुद्ध्या शयामास.

8) र्वि A. K. W.

9) रे B. K.

10) सहस्र left out in K. W.

11) वं B.

12) रे B. K.

13) सहस्र left out in B. Cb.

णयारागितवान्सर्वेषु चैनमेव[1] सद्धर्मपुण्डरीकं धर्मपर्यायमारागितवान्संप्रकाशितवांश्चतसृणां पर्षदाम्। सर्वेषु चैवंरूपया चक्षुःपरिशुद्ध्या समन्वागतो ऽभूच्छ्रोत्र[2]परिशुद्ध्या घ्राणपरिशुद्ध्या जिह्वापरिशुद्ध्या कायपरिशुद्ध्या मनःपरिशुद्ध्या समन्वागतो ऽभूत्॥

स खलु पुनर्महास्थामप्राप्त सदापरिभूतो बोधिसत्त्वो महासत्त्व इयतां तथागतकोटीनयुतशतसहस्राणां सत्कारं गुरुकारं माननं पूजनामर्चनामपचायनां कृत्वान्येषां च बहूनां बुद्धकोटीनयुतशतसहस्राणां सत्कारं गुरुकारं माननं पूजनामर्चनामपचायनां कृत्वा सर्वेषु[3] च तेष्वेवमेव[4] सद्धर्मपुण्डरीकं धर्मपर्यायमारागितवानारागयित्वा[5] स तेनैव पूर्वकेण[6] कुशलमूलेन परिपक्वेनानुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धः[7]। स्यात्खलु पुनस्ते महास्थामप्राप्तैवं काङ्क्षा वा विमतिर्वा विचिकित्सा वान्यः स तेन कालेन तेन समयेन सदापरिभूतो नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ऽभूद्यस्तस्य भगवतो भीष्मगर्जितस्वर[8]राजस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य शासने चतसृणां पर्षदां सदापरिभूतः संमतो ऽभूद्येन ते तावन्तस्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा आरागिता अभूवन्। न खलु पुनस्ते महास्थामप्राप्तैवं द्रष्टव्यम्। तत्कस्य हेतोः। अहमेव स महास्थामप्राप्त तेन कालेन तेन समयेन सदापरिभूतो नाम बोधिसत्त्वो महासत्त्वो ऽभूवम्[9]। यदि मया महास्थामप्राप्त पूर्वमयं धर्मपर्यायो नोद्गृहीतो ऽभविष्यन्न[10] धारितो नाहमेवं क्षिप्रमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो

---

1) वं A. K. W.
2) ऽभूत् स श्रो A.
3) Left out in B. Cb. K.
4) वं A. K. W.
5) गित्वा A.
6) पौ K.
7) K. adds स्यात्.
8) A. W. add घोष.
9) भूवद्ध A. भूवन् B. Ca. भूवं K. भूत् W.
10) भविष्यति A. भविष्यत्त B. Ca. W. भविष्यत्तो Cb. भविष्यन् K.

ऽभविष्यन्[1]। पश्चादहं महास्थामप्राप्त पौर्विकाणां[2] तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानामन्तिकादिमं धर्मपर्यायं धारितवान्वाचितवान्देशितवांस्ततो ऽहमेवं क्षिप्रमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धः। यान्यपि तानि महास्थामप्राप्त तेन सदापरिभूतेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन भिक्षुशतानि भिक्षुणीशतानि चोपासकशतान्युपासिकाशतानि[3] च तस्य भगवतः शासन इमं धर्मपर्यायं संश्रावितान्यभूवन्। नाहं युष्माकं परिभवामीति[4]। सर्वे भवन्तो बोधिसत्त्वचर्यां चरन्तु[5]। भविष्यथ यूयं तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः। यैस्तस्य बोधिसत्त्वस्यान्तिके व्यापादचित्तमुत्पादितमभूत्[6] तैर्विंशतिकल्पकोटीनयुतशतसहस्राणि[7] न जातु तथागतो[8] दृष्टो ऽभून्नापि धर्मशब्दो न संघशब्दः श्रुतो ऽभूत्। दश च कल्पसहस्राण्यवीचौ महानरके[9] दारुणां वेदनां वेदयामासुः। ते च[3] सर्वे तस्मात्कर्मावरणात्परिमुक्तास्तेनैव बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन परिपाचिता अनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ। स्यात्खलु पुनस्ते महास्थामप्राप्त काङ्क्षा वा विमतिर्वा विचिकित्सा वा कतमे[10] तेन कालेन तेन समयेन ते सत्त्वा अभूवन्ये ते तं बोधिसत्त्वं महासत्त्वम्[11]उल्लापितवन्त[12] उज्जघितवन्तः[13]। अस्यामेव महास्थामप्राप्त

1) भविष्य A. Ca. W. भविष्ये B. भवितव्यः Cb. भविष्यं K.

2) पौर्वि A. W. पौर्व B. Ca. A. पूर्व Cb.

3) च left out in Cb. K.

4) इति left out in K.

5) तः A. तः। W. चरता Cb. चरन्तो B. चरंतो K. चरन्तु our conjecture cp. p. 378.

6) दा K.

7) सहस्र left out in K.

8) त Cb.

9) महानिरये K.

10) K. adds ते.

11) महासत्त्व left out in A. K. W.

12) उल्ल A. Cb. K. W. उल्ला B.

13) A mistaks for उज्झघ; cp. Pāli *ujjhagghati* and Skr. *jakṣat*.

पर्षदि[1] भद्रपालप्रमुखानि[2] पञ्च[3] बोधिसत्त्वशतानि सिंहचन्द्राप्रमुखानि[2] पञ्च भिक्षुणीशतानि सुगतचेतनाप्रमुखानि पञ्चोपासिकाशतानि सर्वाण्यवैवर्तिकानि कृतान्यनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ । एवमिदं महास्थामप्राप्त महार्थस्य धर्मपर्यायस्य धारणा वाचना[4] देशना[5] बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामनुत्तरायाः सम्यक्संबोधेराहारिका[6] संवर्तते । तस्मात्तर्हि महास्थामप्राप्तायं धर्मपर्यायो बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैस्तथागते परिनिर्वृत अभीक्ष्णं धारयितव्यो वाचयितव्यो देशयितव्यः[7] संप्रकाशयितव्य इति ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

अतीतमध्वानमनुस्मरामि भीष्मस्वरो राज जिनो यदासि ।
महानुभावो नरदेवपूजितः प्रणायको नरमरुयक्षरक्षसाम्[8] ॥ १ ॥
तस्य जिनस्य परिनिर्वृतस्य सद्धर्म संक्षोभि[9] व्रजान्ति पश्चिमे ।
भिक्षु अभूषी तद बोधिसत्त्वो नामेन सो सदपरिभूत[10] उच्यते ॥ २ ॥
उपसंक्रमित्वा[11] तद भिक्षु अन्यानुपलम्भदृष्टीन तथैव भिक्षुणी[12] ।
परिभाव मह्यं[13] न कदाचिदस्ति यूयं हि चर्यां चरथाग्रबोधये[14] ॥ ३ ॥

---

1) परिषदि K.
2) पूर्वंगम A. W.
3) A. adds च.
4) In Cb. only.
5) A. W. add महद्गतः पुण्यस्कंधः ग:. K. adds पुण्योघ च गो.
6) कः K.
7) Left out in A. B. W.
8) मरुराक्षसानां A. W. मरुयक्षराक्षसां B. मरुयक्षराक्षसान् Cb. मरुयक्षराक्षसाम् K.
9) भि A. B. भ Cb. K. भो W. Perhaps to r. र्भि °भ (for भं).
10) सदा A. W. सद B. Cb. K.
11) मी K.
12) णीं A. W. णी B. Cb.-K. (Skr. णीः).
13) पभिवो मे A. W.
14) चर्या वर K.

एवं च संश्रावयि नित्यकालं आक्रोशपरिभाष सहन्तु तेषाम्[1] ।
कालक्रियाया समुपस्थितायां श्रुतं इदं सूत्रमभूषि तेन ॥ ४ ॥
अकृत्व कालं तद पण्डितेन अधिष्ठहित्वा[2] च सुदीर्घमायुः ।
प्रकाशितं सूत्रमिदं तदासीत्तद्धि शासने तस्य विनायकस्य ॥ ५ ॥
ते चापि सर्वे बहु औपलम्भिका बोधाय[3] तेन परिपाचितासीत् ।
ततश्च्यवित्वान स बोधिसत्त्वो[4] आरागयी बुद्धसहस्रकोट्यः ॥ ६ ॥
अनुपूर्वपुण्येन कृतेन तेन प्रकाशयित्वा इमु[5] सूत्र नित्यम् ।
बोधिं स संप्राप्त[6] जिनस्य पुत्रो अहमेव सो शाक्यमुनिस्तदासीत् ॥ ७ ॥
ये चापि भिक्षू तद[7] औपलम्भिका या भिक्षुणी ये च उपासका वा ।
उपासिकास्तत्र[8] च यावदासीत्ते बोधि संश्रावित पण्डितेन ॥ ८ ॥
ते[9] चापि दृष्ट्वा बहुबुद्धकोट्य[10] इमे च ते पञ्चशता अनूनकाः ।
तथैव भिक्षूण च भिक्षुणी च उपासिकाश्चापि[11] मि[12] मह्य संमुखम् ॥ ९ ॥

---

1) सहंतु तेषां A. Cb. W. क्षमन्तु तेषां B. क्षमन्तु नित्यं K. भाष for भाषं.
2) अधि A. Cb. K. W. प्रति B.
3) बोधिय Ca. meant बोधीय; बोधाय the rest.
4) त्वो B. K. W. त्व the others.
5) स K. W.
6) प्नु Cb. प्तु K.
7) क्ष तद A. क्षु तद B. क्षु वद Cb. क्षू तद K. क्षुस्तद W.
8) का त A. K. W. कास्त B.
9) तैश्चापि A. B. Ca. K. W. ते चापि Cb.
10) ट्यः A. Cb. W. ट्य B. ट्या K.
11) स Cb.
12) श्चापिम A. श्चैवमि B. W. चैवापि Ca. श्चापिम Cb. श्चापमि K.

BIBLIOTHECA BUDDHICA.

СОБРАНІЕ БУДДІЙСКИХЪ ТЕКСТОВЪ,

ИЗДАВАЕМЫХЪ ИМПЕРАТОРСКОЙ АКАДЕМІЕЮ НАУКЪ

ПОДЪ РЕДАКЦІЕЮ АКАДЕМИКА С. Ѳ. ОЛЬДЕНБУРГА.

Изданы: Publiés:

I. Çikṣāsamuccaya. Ed. C. Bendall. I—IV Fsc.
II. Rāṣṭrapālaparipṛcchā. Publ. par L. Finot. I Fsc.
III. Avadānaçataka. Ed. J. S. Speyer. Vol. I (I—IV Fsc.). Vol. II (Fsc. I—IV).
IV. Madhyamakavṛtti. Publ. par L. de la Vallée Poussin. Fsc. I—V.
V. Сборникъ 300 Бурхановъ. Изд. С. Ѳ. Ольденбургъ. Ч. I.
VI. А. Грюнведель. Описаніе буддійскаго собранія кн. Э. Э. Ухтомскаго. I—II Fsc.
VIII. Nyāyabindu и Nyāyabinduṭīkā (тибетскій переводъ). Изд. Ѳ. И. Щербатской. Fsc. I—II.
IX. Madhyamakāvatāra par Candrakīrti (traduction tibétaine). Publ. par L. de la Vallée Poussin. Fsc. I—III.
X. Saddharmapuṇḍarīka. Ed. by Prof. H. Kern and Prof. Bunyiu Nanjio. Fsc. I—IV.
XI. Nyāyabinduṭīkāṭippaṇī (толкованіе на сочиненіе Дармоттары Nyāyabinduṭīkā). Санскритскій текстъ съ примѣчаніями издалъ Ѳ. И. Щербатской. 1 Fsc.
XII. Tišastvustik, ein in türkischer Sprache bearbeitetes Buddhistisches Sūtra. I. Transscription und Übersetzung von W. Radloff. II. Bemerkungen zu den Brāhmīglossen des Tišastvustik-Manuscripts (Mus. As. Kr. VII) von Baron A. von Staël-Holstein.
XIII. Mahāvyutpatti. Издалъ И. П. Минаевъ. Второе изданіе, съ указателемъ. Приготовилъ къ печати Н. Д. Мироновъ. Fsc. I.

Печатаются: Sous presse:

IV. Madhyamakavṛtti. Publ. par L. de la Vallée Poussin. Fsc. VI.
VII. Nyāyabindu и Nyāyabinduṭīkā (санскритскій текстъ). Изд. Ѳ. И. Щербатской. Fsc. I.
VIII. Nyāyabindu и Nyāyabinduṭīkā (тибетскій переводъ). Изд. Ѳ. И. Щербатской. Fsc. III.
IX. Madhyamakāvatāra (traduction tibétaine). Publ. par L. de la Vallée Poussin. Fsc. IV.
X. Saddharmapuṇḍarīka. Ed. by Prof. H. Kern and Prof. Bunyiu Nanjio. Fsc. V.
XIII. Mahāvyutpatti издалъ И. П. Минаевъ. Второе изданіе, съ указателемъ. Приготовилъ къ печати Н. Д. Мироновъ. Fsc. II.
Abhisamayālaṃkāraprajñāpāramitopadeçaçāstra (санскритскій и тибетскій тексты). Изд. Ѳ. И. Щербатской. Fsc. I.

Приготовляются къ печати: En préparation:

Karuṇāpuṇḍarīka. Ed. by C. M. Ridding.
Pañcaviṃçatisahasrikāprajñāpāramitāsūtra. Изд. Ѳ. И. Щербатской и Б. Б. Барадинъ.
Amarakoça (тибетскій переводъ). Изд. Ѳ. И. Щербатской и Н. Д. Мироновъ.
Kālacakratantra. Ed. Prof. A. Grünwedel.
Sādhanamālā. Изд. С. Ѳ. Ольденбургъ.
Saddharmalaṅkāvatāra. Изд. Ѳ. И. Щербатской.
Pañcarakṣā. Изд. С. Ѳ. Ольденбургъ.
Çālistambasūtra (санскритскій и тибетскій тексты). Изд. L. de la Vallée Poussin.

6.Oct. 18-9-67

PK 4591 S34 1908 v.4

Saddharmapundarika
Saddharmapundarikasutram

East Asiatic Studies

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY